

# ŞEHİR ve İRFAN

Ocak-Şubat-Mart 2016/Aktüel-Hakemli Dergi/ ISSN:



## Dosya Konusu: Şehir Kimliği

**Karaköprü: Valide Sultanların Bağışladığı Belde**

**Metin Baydilli:** Karaköprü Kimliği | **Prof. Dr. Abdullah Ekinci:** Mekânın Zaman İçinde Şehre Yolculuğu; Karaköprü | **Sadık Yalsızuçanlar ile Röportaj:** Şehirlerin Göbeğine Edebî Mühürler | **Dr. Senai Demirci:** Şehrin Öte Yakasından Gelen Adam | **Murat Çiftkaya:** Bilgi Taşı | **Ekrem Kılıç:** Şehri Yeniden Kurmak | **Hasan Akçay:** Dili Yitik Şehirler | **Metin Baydilli:** Röportaj | **Hüseyin Eren:** Şehir, Mekânın Şiiri | **Yrd. Doç. Dr. Levent Bilgi:** Şehirlerin Kimliksizlik Çağına Alternatif Duruşlar | **Prof. Dr. Abdullah Ekinci-İsmail Asoğlu:** Karaköprü'nün Şazeli Şeyh Ali Dede'ye Temlikine Dair Fermân | **Taha Çağlaroğlu:** Bir Medeni Şehir Düşü | **Ahmet Nazlı:** Küreselleşme ve Anlamın Değişimi | **Yunus Emre Dağ:** Karaköprü-Şanlıurfa'da Genç Olmak | **Prof. Dr. Abdullah Ekinci:** 4000 Yıllık Gizemli Bir Antik Şehir: Titriş | **Hüseyin EREN:** Şehir Mekanın Şiiri | **Tülay Karatekin:** Giderken Bana Bir Şeyler Söyle" Üzerine | **Songül Korkmaz:** Aşkın Dilimde Bir Nağme...



şehir kimliği

şehir kimliği

şehir  
kimliği

şehir kimliği

şehir kimliği

şehir kimliği



KARAKÖPRÜ BELEDİYESİ

ŞEHİR ve İRFAN

Araştırmaları Merkezi



# ŞEHİR'DEN

## Karaköprü Kimliği



ehir kimliği; şehir imajını oluşturan sacayaklarındandır. Mekânının kimliği, bir anlamda alın yazısıdır. Her mekânın fiziksel, kültürel, sosyo-ekonomik ve tarihsel dinamiklerle şekillenen yapıları söz konusu alın yazısını belirler.

Göçlerle birlikte mekânların alın yazıları değişmeye başladı. Talihli mekânlar, talihsiz mekânlar... 1990'ların başlarında kentlerimiz sağlıklı büyüme ve çarpık gelişmenin yanı sıra, alt yapı noksanlığı, yeşil alan yetersizliği, anormal yapı yoğunluğu, hava kirliliği, ulaşım çözümsüzlüğü vb. birçok olumsuzluklar ile yüzyüze kaldı. Kentin sağlıklı gelişimi kentlerde yaşayanların mutsuzluk kaynağıdır. Toplumun üretimden eğitime, etik değerlerin erozyonundan güvenliğine kadar birçok olumsuz etkisi olmuştur.

Kentlerimizin gelişmesindeki olumsuzlukların önlenmesi; kültürel miras, doğal çevrenin korunması ile, insanı mutlu eden mekânların ve meskenlerin inşası ile mümkündür. Kentin kimliğini eski yapılar oluşturduğu kadar, yeni yapı ve yapı grupları da belirler.

Kent kimliği; kentlilik bilinci, yaşadıkları mekânın düzeni, yaşadığı mekânı beğenme ve sahiplenme düzeylerini de kapsar. Şehir kimliği iki kanatlı bir yapıdır. Biri maddi diğeri manevi olandır. Şehir mekânın maddi dünyasını temsil ederken, irfan manevi ayağını temsil eder. Şehir bu iki sütün üzerinde yükselince mutlu ve huzur mekânı olur.

Şanlıurfa'da bir ilki gerçekleştirerek çıkaracağımız şehir dergisiyle, Karaköprü ve Şanlıurfa ile ilgili çalışmalara önyak olmanın mutluluğunu yaşıyoruz.

Mutlu meskenler ve mekânlarda yaşamak temennisiyle...

Metin BAYDILLI  
Karaköprü Belediye Başkanı



# İRFAN'DAN

**Ş**ehirler kendilerini meydana getiren insanların ruhudur. Her medeniyet kurmuş olduğu şehirlerle kendisini gösterir. Bu dünyayı dönüştürme hayalimizdeki ulvi düşünce ve manevi tasarım, inşa ettiğimiz şehirlerimize siner. Şehirleri insanlar kurar, insanlarıysa şehirler.

Toprağın kokusu, çimenin yeşili, gökyüzünün mavisi şehir insanının avuçlarından kayıp gitmekte. Gri bir gökyüzü, siyah bir asfalt ve betonarme binalarla nasılda kendi hapishane duvarlarımızı örüyor. Hayat bir ırmak gibi akıp gitmiyor şehirde. Hep bir yerden bir yerlere yetişme telaşında. Yollar, trafik, stres, ayak üstü atıştırmalar...Hep bir şeyleri kazanma ve biriktirme hırsı derken avuçlarımızdan akıp giden hayatlarımız.

Akıp giden ve tutamadığımız bir şeyler var hayatlarımızda. Nefes alıp vermek, ciğerlerimize çektiğimiz o muhteşem hava ile yaşadığımızı hissetmek. Yeryüzü ve gökyüzü arasında bir sarnıç gibi sallanışımızın şahitliğine ortak olmak. Hakikati kavramamıza engel olan her türlü o sahte örtüleri kaldırıp kendi varoluş gerçeğimizle karşılaşmak. Akıp giden ve tutamadığımız biraz da şehrin kalabalığında köşeye sıkışmış insanlığımız, köşeye sıkışmış yalnızlığımız.

Şehir kelimesinin Arapça karşılığı ay'dır. Şehr-i Ramazan, Ramazan ayı demektir. Ecdadımız dolunayın güzelliği ve parlaklığından hareketle vilayet sözcüğünün karşılığı olarak şehir kelimesini kullanmışlardır. Şehir ay gibi güzel ve parlak olan, insanlığa yol gösterendir. Peygamberimiz hicret ettiği Yesrib'i Medine olarak değiştirmiştir. Şehir Medine'dir, medeni olandır. Medeniyetin merkezidir.

Şehir sadece bir yerleşim yeri değildir. Çevreyi ve kendimizi tanıma, tanımlama, bir kimlik edinme, insanlarla daha yakın ve medeni bir ilişki kurma biçimidir. Her toplum ve medeniyet kendisine bir kimlik oluştururken onu yaşadığı yerle, toprakla, şehirle ilişkilendirir. Her ütopyanın, düşüncenin kutsal şehirleri, mekânları vardır.

Şehrin medeni bir yaşam merkezi, kültürel bir kimlik olması noktasında belediyelere önemli bir sorumluluk düşmektedir. Belediyecilik sadece yol, su, park yapmak gibi maddi işlerle sınırlı olmak değildir. Şehrin ruhunu, maneviyatını, kimliğin kurmak da belediyelerin görevidir.

Bu anlamda Karaköprü Belediyesi önemli bir adım atmış, Şanlıurfa'da bir ilke imza atarak, Prof. Dr. Abdullah Ekinci başkanlığında bir grup akademisyenle beraber, Şehir ve İrfan Araştırmaları Merkezi'ni hayata geçirmiştir.

Türkiye'de bir ilk olan bu merkez Karaköprü'nün maddi manevi kimliğini ortaya çıkarmayı, desteklemeyi, yeniden oluşturmayı amaçlamaktadır. Bu merkez hem ülkemizde, hem dünyada şehirle ilgili çalışmaları takip edecek, inceleyecek, üniversite öğretim elemanlarından kuracakları topluluklarla değerlendirecek, bir ortak akıl oluşturacaklardır. Bu Merkez vasıtasıyla, mekân insan, mimari ve felsefe, şehirlerin ruhu, yerel yönetimler, kent estetiği, şehir tarihi, edebiyatı, kültürü, göç, manevi iklimlerimiz gibi konular masaya yatırılacaktır.

Şehir ve İrfan Araştırmaları Merkezi'nin ilk faaliyeti olarak Şehir ve İrfan dergisinin birinci sayısını çıkarıyoruz. Dergimiz üç ayda bir, yılda dört defa hazırlanıp basılacaktır. Her sayıda bir dosya konusu çerçevesinde şehirle ilgili bir mesele masaya yatırılacak, makalelerle ele alınacaktır. Bu sayımızın dosya konusu Şehir Kimliği'dir. Dergimizde bunun yanında çoğu akademik, bir kısmı popüler yirmi civarında yazı bulunmaktadır. Amacımız Karaköprü ve Şanlıurfa'da yaşayanlara kültürel bir bakış açısı, farklı yaklaşımlar, değişik düşünceler sunabilmek; şehirle irfanı birleştirmektir.

Dostoyevski "Bir şehrin yerlisi olmak, gidecek yeri olmaktır"der. Biz bu çalışmamızla şehrin seven, şehrine sahip çıkan, yaşadığı şehirle ilgili söyleyecek sözü olan, gidecek bir Karaköprü'sü/Şanlıurfa'sı olan herkesi bir şehir irfanı, bir irfan şehri oluşturmaya davet ediyoruz.



# İÇİNDEKİLER



Mekânın Zaman İçinde  
Şehre Yolculuğu; Karaköprü  
Prof. Dr. Abdullah EKİNCİ



Dili Yitik Şehirler  
Hasan Akçay



Bir "Saltanat Naibi" Olarak  
Valide Sultanların Aziller, Tayinler ve  
Bağışlardaki Rollerini ile Kösem ve Turhan Sultan'ın  
Karaköprü Karyesinin Bağışındaki Etkisi  
Prof. Dr. Abdullah EKİNCİ



Şehrin Öte Yakasından Gelen Adam  
Senai DEMİRCİ



Şehirlerin Kimliksizlik Çağına  
Alternatif Duruşlar  
Yrd. Doç. Dr. Levent BİLGİ



Bilgi Taşı  
Murat ÇİFTKAYA



Bir Medeni Şehir Düşü  
Taha Çağlaroğlu



Karaköprüde Dört Bin Altıyüz Yıllık  
Gizemli Bir Antik Kent: TİTRİŞ  
Prof. Dr. Abdullah EKİNCİ



"Sıfır"ın Öğrettikleri  
Dr. Ali MERMER



Geleneksel Karaköprü 'Ali Dede Hayratı'  
ve İslam Şehirlerinde Hayrat Sistemi  
Prof. Dr. Abdullah EKİNCİ

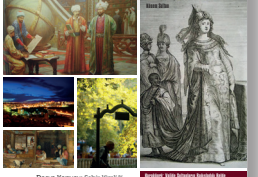


Şanlıurfa'nın Gözdesi  
Karaköprü'yü Konuştuk  
Röportaj: İ. Halil TANIK



Mekânsal Dönüşüm  
Serkan ŞENEL





Ocak-Şubat-Mart, 2016 / Sayı 1

Karaköprü Belediyesi adına  
imtiyaz sahibi  
Metin Baydilli  
Genel Yayın Yönetmeni  
Prof. Dr. Abdullah Ekinci  
Editörler  
Abdullah Ekinci (Prof. Dr.)  
Levent Bilgi (Yrd. Doç. Dr.)  
Yayın Koord. ve Sor. Yazı İşleri Md.  
İsmail Asoğlu-Yunus Emre Dağ  
Yayın Kurulu

Abdullah Ekinci (Prof. Dr.)  
Kazım Paydaş (Prof. Dr.)  
Ekrem Bektaş (Prof. Dr.)  
Kaplan Üstüner (Doç. Dr.)  
Şevket Ökten (Doç. Dr.)  
Levent Bilgi (Yrd. Doç. Dr.)  
İsmail Asoğlu  
Şerkan Şenel  
İbrahim Tanık  
Hüseyin Günarslan

Hakem Kurulu  
Mehmet İpçioğlu (Prof. Dr.)  
Mustafa Demirci (Prof. Dr.)  
Abdullah Ekinci (Prof. Dr.)  
Ekrem Bektaş (Prof. Dr.)  
Kazım Paydaş (Prof. Dr.)  
Mehmet Önal (Prof. Dr.)  
Mustafa Ekinci (Prof. Dr.)  
Adem Ölmez (Doç. Dr.)  
Kaplan Üstüner (Doç. Dr.)  
Şevket Ökten (Doç. Dr.)  
M. Sait Şahinalp (Doç. Dr.)  
Veysi Günel (Doç. Dr.)  
Atilla Yargıcı (Doç. Dr.)  
Necmettin Elmastaş (Doç. Dr.)  
Levent Bilgi (Yrd. Doç. Dr.)  
Halef Nas (Yrd. Doç. Dr.)  
Şerif Demir (Yrd. Doç. Dr.)  
Ahmet Kütük (Yrd. Doç. Dr.)  
Abdunnasır Yiner (Yrd. Doç. Dr.)

Redaksiyon  
Levent Bilgi-Emine Önder

Halkla İlişkiler  
Mehmet Kısak-Yusuf Kuş

Yayın Türü  
Üç ayda bir yayınlanır

ISSN:

İletişim

sehirirfan@gmail.com

Adres:

Tasarım ve Uygulama: Yaba Ajans

Baskı:

Fotoğraflar: A.Rezzak Elçi

Dergide yer alan akademik makaleler hakem onayından geçmiştir.



20

Sadık YALSIZUÇANLAR ile  
Şehirlerin Göbeğine Edebi Mühürler  
Röportaj: Mehtap Altan



28

Karaköprü Karyesinin  
Şazeli Şeyh Ali Dede'ye Temlikine Dair  
Fermân Sureti Üzerine Bir Değerlendirme



52

İdeallerimiz Adına Kadın Olmak  
Emine ÖNDER



54

Küreselleşme ve 'Anlam'ın Değişimi  
Ahmet NAZLI



84

Avrupalı ve Saadet  
Halil Köprücüoğlu



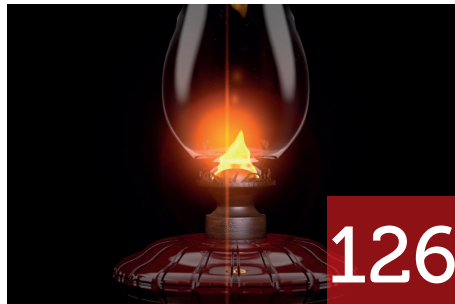
90

Şehir Mekanın Şiiri  
Hüseyin EREN



122


Giderken Bana Bir Şeyler Söyle" Üzerine  
Tülay KARATEKİN



126

Aşkın Dilinde Bir Nağme...  
Songül Korkmaz





Mekânın Zaman İçinde  
Şehre Yolculuğu; Karaköprü

Prof. Dr. Abdullah EKİNCİ



---

“ve kader bazı mekânlara  
dertlenme misyonu yüklemiştir...”

---

**Ş**ehirler, medeniyetin özü, aynası ve de medeniyetin tanımlayıcı insan eserleri olarak tasvir edilirler. İnsanın bütün başarıları ve bozgunları şehirlerde yatar. Her mamur ve virane şehir, bu başarı ve bozgunların mekânlarıdır. Şehir ile mekân arasındaki ilişki ana ile evlat arasındaki ilişkiye benzer.

Mekânın ana kucagından ayrılığı, büyüme, olgunlaşma, maddi ve manevi güzelleşme arzusuyla başlar. Mekânlar, toplumsal ihtiyaçlara cevap vermekle güzelleşir, varlığın merkezleri, ayrıcalıklı yerleri olurlar. Mekânı ürün olarak düşünmeden, yapıt olarak düşünmek imkansızdır. Esas maharet, mekânı yapıta dönüştürmektir. Mekânın ham maddesi olan doğa, kirlenmemiş toprak, hava ve su sağlıklı bir yapıtın olmazsa olmazlarıdır. Doğallığını koruyamayan mekân ile toplum arasına engeller girer. Ürün olan mekân etki yada tepki yoluyla üretime müdahale eder. Kendince üreten ve üretici olan mekân, üretim ilişkilerine de dahil olur. Ürün ve üretici mekân, ekonomik ve toplumsal ilişkilerin alanına dönüşür. Güzelleşmek isteyen mekânlar istemese de

dertlenir. Bu dertlenme, kentleşmedir. İnsanın ve mekânın kentleşme derdi, 7000 yıldan daha eskidir. Başlangıcından bin yıl sonra düzinelerce kent oluştu. Yine 4000 yıl önce Sümer'de yaşayan insanların yüzde 90'ı şehirlerde oturuyordu. Bunlardan biri Babil'di ve 2500 yıl önce dünyanın en büyük metropolü burasıydı. Sümer inancına göre Cennet bir bahçe değil, bir kentti üstelik. Bu Cennet, insanların var oluş sebebi olarak yaratılmıştı. İnsanoğlu varoluş sebebi için çalışıp didinmiştir. Antik insan yeryüzü Cenneti kentleri inşa etmek ve yaşatmak için çaba sarfettiler. Karaköprü Titriş yerleşimi, 4000 yıl önce bu kentleşme sancısını çekti.

Titriş jeopolitik konumundan ötürü, kültürel ilişkiler ve ticari açıdan seçkin bir konumda idi. İlk Tunç çağında Harran Ovası'na ve Balık Vadisi'ne, Kuzey Mezopotamya'ya coğrafi olarak bağlanan, buradan ırmak vadileri üzerinden Samsat Höyük'e ve Orta Anadolu'ya ticaret yolu istasyonu görevi gören önemli bir kent idi. Mekânlar için kentleşme sancısı çekmek, başka yerleşimlerin beceri veya beceriksizliği ile de alakalıdır. Tunç çağında Titriş'in çektiği kentleşme acısını modern zamanlarda Karaköprü yaşamıştır.

**Ve kader bazı mekânlara dertlenme misyonu yüklemiştir...**

Karaköprü kentleşmeyi kendisine dert edinen mekândır.



Kurulan her şehir yeni bir medeniyet demektir. Sanki bir takım önkoşullar sağlanınca, bir şehir ve bir medeniyetin ortaya çıkması kaçınılmaz olur.

Mekân; bu ruhaniyetle hukuk, ahlak ve edebin huzur bahçesi olur.

**Ruhaniyeti Şazeli Ali Dede ile fermanlaşan mekân: Karaköprü...**

### **Kentleşmeyi Dert Edinen Mekân Karaköprü...**

Dertlenme misyonunu şekillendiren arzu ve cazibedir.

Karaköprü, geçmişte de benzer dertler edinmişti. Şehrin kavrulmuş toprakları, yakıcı sıcakları ile yorgunluk veren günlerinde, insanlara çağıldayan sularıyla, gözleri dinlendiren yeşilliğiyle, kirlenmemiş toprağıyla tarifsiz bir huzur veriyordu. Zaten Evliya Çelebiyi'de büyüleyen bu kirlenmemiş doğa, güneş görmeyen mekân değil miydi?

Şehre gelenleri kendine hayran bırakan, kendini sevdiiren, benzerleri arasında Karaköprü'yü ön plana çıkaran bir albenisi vardır. Antik Roma'dan beri, çöle vaha olmuş mekâna, herkes sahip olmak istemiştir.

### **Herkesin gözünün olduğu mekân Karaköprü**

Mekânın varlık sebebi, sukunet ve memnuniyet vermek olunca; kem gözler, niyetler de devreye girer... Bu yüzden Karaköprü'nün mülkiyeti fermanla korunmak istenir.

Her mekânın maddi ve manevi sahipleri vardır. Mekân manevi sahiplik ile ruhaniyet kazanır... Karaköprü de Şazeli Ali Dede ile ruhaniyet kazanmıştır.

İnsan mekâna şekil verir, mekân da insanı şekillendirir. Bazen kaçmak, başka mekânlara sığınmak istersiniz. Tarih boyunca Karaköprü, sukunet arayanlara bir huzur sığınağı, istirahat ve rahatlık veren mekân olmuştur.

Mekânın içimizi rahatlatan mihenk taşı, çekim kuvvetidir. Bu onun varlık sebebidir. Görülemez ya da tarif edilemez belki, cazibesi toplumla kendi arasına engel koymamasındandır. Özünü, özgünlüğünü ve doğallığını sunabilmesidir.

Mekânın kendisi üzerinde tasarrufu olduğu gibi, insan üzerinde de tasarrufu olduğu şüphesizdir.

Mekânın doğallığı, insana libas olur, onu korur, kucaklar ve rahatlatır.

Mekân bu anlamda kendini vazifeli hisseder. Vazifesini taçlandırma çabası, şehrin oluşum safhasıdır.

Şehir oluşumları her bölgede kendiliğindedir, hiçbir şehir diğeriyle temas sonucu kurulmamıştır. Mekânın kent olması; üründen yapıta, bağımlılıktan özgünlüğe geçişdir.

### **Yapıta dönüşen Karaköprü...**

Kurulan her şehir yeni bir medeniyet demektir. Sanki bir takım önkoşullar sağlanınca, bir şehir ve



İnsan mekâna şekil verir, mekân da insanı şekillendirir. Bazen kaçmak, başka mekânlara sığınmak istersiniz. Tarih boyunca Karaköprü, sukunet arayanlara bir huzur sığınağı, istirahat ve rahatlık veren mekân olmuştur.

bir medeniyetin ortaya çıkması kaçınılmaz olur. Şehrin kuruluşunu ve medeniyetin ortaya çıkışının önkoşulları nelerdir, ya da şehirlerin gelişiminin ardından nasıl bir itici güç vardır ? Karmaşık toplumların ve şehirlerin, korkunun bir ürünü olarak doğduğu düşüncesini benimseyen uzmanlar; dünyanın her yerindeki ilk medeniyetlerde savaş izlerine rastlandığına işaret etmişlerdir. Savaş ve korkunun doğurduğu kentler, mutluluk verse de hep alt akıntısı korku ve ürpettir.

O zaman şehirlerin asıl itici gücü ne olmalıdır? Mekânın gelişimini tetikleyen öncelikli güç, cazibedir.

Ardından güçlü bir siyasal otorite, şehir donatılar, şehri besleyen moral güçlerdir. Bunların yanında aydınlanmış (münevver), onurlandırılmış, hürmet ve tazime erişmiş mekân olması, medinetu's Selam ya da mekânı's Selam (barış yurdu, cennet yurdu) olmasıdır. Kur'an-ı Kerim, şehirlerin kuruluşunu ve gelişiminde bazı ölçüleri ifade eder:

Bunların bazıları şöyle ifade edilir:

RIZKUN TAYYIBETÜN: Şehirde temiz ve helâl rızık, sağlıklı yiyecek temin etmek.



SAYYARETEN TAYYIBE: Şehirde temiz, sağlıklı ve güvenli bir ulaşımın olması.

HAYATÜN TAYYIBE: Şehir insana hoş ve güzel bir hayat sağlamalı.

KELİMETÜN TAYYIBE: Şehir insana hoş ve güzel sözler söyletmeli.

ZÜRRIYETEN TAYYIBE: Temiz nesil için vesile olmalı.

BELEDÜ'L EMIN: Güvenli şehir olmalı.

HAREM BELDE: Kutsal, dokunulmaz ve korunaklı bölge olmalı.

Peygamber Efendimiz, şehri iki bölge ayırmıştır: Hill (yerleşim alanı) ve Harem (korunaklı bölge). Peygamber efendimiz, şehirlerin doğallığının korunmasını Haram/harem bölgeleri oluşturarak sağlamaya çalışmıştır.

Şehrin doğallığının korunması için zorunlu alanlar oluşturmuştur. Bu Yaratana, mekâna ve insana saygının bir ifadesidir. Peygamber Efendimiz hem doğanın hem insanın hem şehrin hem de mekânın fitratının bozulmamasını önermiştir.

Peygamber Efendimizin Harem Bölgeleri tesisi mekânın da fitratını korumaya yöneliktir. Tahripkar damarı olan insanoğlunun inşa damarını galebe çalması için her türlü tedbiri almıştır.

Peygamber Efendimizin Mekke, Medine ve Taif'in harem bölgesi pratiği günümüz için en güzel ölçüdür. Bu harem bölgelerde avlanmak, kendiliğinden biten her türlü ağaç, bitki ve otların kesilmesi, ya da koparılması, kısacası doğal hayatın tahrip edilmesi yasaklanmıştır. Harem bölgesinin toprağını, taşını, kayasını Hill bölgesine taşımak, ya da Hill bölgesinin taşını toprağını, Harem bölgesine taşınmak yasaklanmıştır. Harem bölgesinin ekosistemi korunmak istenmiştir.

Çünkü şehir üzerinde sadece yaşayanların hakkı yoktur. Gelecek nesillerinde yaşadığımız mekânlar üzerinde hakkı vardır.

Mekânın hakkı ve nesillerin mekân üzerindeki hakları, bizleri medeniyetin filizlenmesine götürür. İnsanlığın bütün başarıları ve kayıpları şehrin fiziki ve sosyal yapısında barınır.

Şehrin fiziki ve kültürel gücünün yoğunluğu, insan eyleminin ufkunu genişletir, hayat akışını hızlandırır, böylece mekân korunur ve medeniyet filizlenir...



---

# Dili Yitik Şehirler

---

Hasan AKÇAY

---



“Şehir, ruha damlayan zehir.”



**B**ahardan yaza köprü olan ayların dünyamıza sıcak meltemler estirdiğini yalnız takvim yapraklarından öğrenerek beton yığınları içinde güne uyanmanın verdiği yorgunlukla, sadece hayal kuşudur alıp başını uzaklara giden. O kuşun kanadına takılmış bir bakışla betonları aşmaya çalışsa da gözlerimiz, art arda dizilmiş, aşılması imkansız duvarlara çarparak, camdan bir kavanoz gibi ortada dağılıp kalandır düşlerimiz...

Şimdi toprağın derin, büyüğü kokusunun duyulduğu bu zamanda başını göklere kaldırdığında üst üste yığılmış tuğla, beton ve demirden başka bir şey göremeyenler soğuk bir kırbaç gibi ruhlarına çarpan acıları daha derin hissedeceklerdir.

Kısık bir kandil alevi gibi ümitlerimizi aydınlatan şehirlerden uzak durmanın ve o alevi söndürecek nefesin bir yerlerden üflenmesini beklemekteyiz. Bir zamanlar büyük heyecan ve beklentilerle koştığımız şehirlerden artık kurtulmanın, kaçmanın çarelerini arar olduk. Bu suskun, sessiz beton-çelik yığınları insanlığın tabutu haline dönüştü çünkü...

### Şehir, ruha damlayan zehir

İnsanlık tarihi boyunca şehirler, özellikle de büyük şehirler, her yönüyle cazibe merkezleri oldu. Daha çok kazanmak, daha rahat yaşamak... İlim öğrenmek, kültür ve sanat faaliyetlerinin yakınında bulunmak...



### Nice şiirlere nice şarkılara renk olmuş, can olmuş şehirler.

Mekânları şereflendiren, güzelleştiren, yaşanılır hâle getiren o yerlerde oturanlardır. İnsanlar içinde buldukları ortamı yaşanılır kılacakları gibi, yine aynı ortamı nefes alınmaz duruma getirebilirler. Bu yönüyle şehirlerin güzelliği, içinde yaşayanların güzelliğinden beslenir.

Büyük ümitler bağlanarak gelinen şehirler büyük ölçüde beklentileri boşa çıkarır, hayalleri azar azar yele verir. Taşranın sıcaklığı, tebessümü betonların soğukluğunda buz tutmuştur artık. Maddi olarak kazanılanların yanında manevi kayıplar daha büyüktür. Birçok değer kaybaldığını fark edenlerin yüreklerindeki sarsılış derin izler bırakacaktır gönül toprağında.

### Kalabalık içinde büyür yalnızlık

Şehirlerin görünen kalabalığına karşılık hemen her insan kendi yalnızlığını yaşar kendi içinde. Bakışlar soğuk, donuk ve yorgundur. Aynı apartmanda yaşayan insanlar bile birbirine yabancıdır. Anadolu'dan büyük şehirlere gelen insanlar için bu yaşam tarzı daha bir acı, daha bir dayanılmazdır. Üstelik bir anlam veremediği, çözemediği muamma gibidir de. Çünkü köy yerinde herkes birbirini tanır, karşılaştığında selamlaşır, hal hatır sorar. Şehirlerde daha önceleri az da olsa var olan bu özellik gün geçtikçe tamamen kaybolmuştur. İnsanların üst üste yığıldığı bu yerler şehirden ziyade bir mahpushaneyi andırır. Mekânlar ne kadar geniş, etraf ne kadar hareketli olsa da, ruhun kanatlanmasını engelleyen birçok unsur vardır ortada. Orada taş yığınlarından ve çelik/ demir istiflerinden hangi mevsimin yaşandığı dahi zor anlaşılır. Yatırım, insandan fazla betona, tuğlaya olunca da gönüller öksüz ve renksiz kalmaya mahkum olacaktır.

Bu çok üzücü ve insanı kendi dünyasında yalnızlaştırıcı bir durumdur. Eskiden anlatılan ve yaşanılanlar bu yönüyle bir efsane olmuştur artık. Şehirlerde insan sayısı ne kadar çoğalmışsa, yalnızlık da o derece artmıştır. Çünkü insanlar daha fazla kazanmanın, daha "güzel" yaşamının hırsıyla bulanık bir ırmak içinde kendi varlıklarını dahi fark edemez duruma gelmişlerdir.

### Ne sevgi ne hürriyet

Şehir hayatının bağımlılığından kurtulmak kolay değildir. Geri dönüşler zordur. Bunca sevgisizliğe, unutulmuşluğa ve şehrin her yönüyle insanı esir almasına karşılık kurtuluşu düşünen insan sayısı az gibidir.

Gizliden gizliye yakan bir ateş gibi bütün benliği saran daha çok varlığa sahip olma hırsı, toplumu yalnızlığın kucağına itmiş. Hep "ben" kazanayım, "ben" daha iyi yaşayayım düşüncesi, başkalarını ve paylaşmayı unutturmuş. Ben tok olduktan sonra başkaları acından ölmüş bana ne anlayışı, insanlar arasındaki kin ve nefreti körükleyen unsurların başında gelmiştir. Bu yalnızlaşma, sadece "ben" varım anlayışı, aile içindeki bireyler arasına kadar inerek tehlikeli bir durum arz eder olmuştur.

### "Kalabalık içinde büyür yalnızlık"

### Neydi kaybolan hayatımızdan

Yüreği küstürdü, dili susturdu makineler. Hep onların sesi doldu kulaklara. Dilimizden kelimeler daha çıkmadan harf harf dökülüp kayboldu yerlerde. En yakınımıza bile ulaşamadı sesimiz. Her yanı anlamsız gürültüler doldurdu. Ve biz bizi duyamaz, anlayamaz olduk.

Anadolu'nun köyleri, maddi güzellikle birlikte manevi güzellikleri de bünyesinde yaşatmaya devam etmektedir.





Köylerin aksine şehirler esrarını, çekiciliğini yitirdi. Birinde hayatın öznesi insan, diğerinde madde... Her şeyi madde ile ölçen toplumlarda da sevgiden söz etmek muhal olmuş. İnsanlar, tutsağı oldukları tükenmez hırslarının, tatmin olmaz duyguların ardından koşarken farkında olmadan hürriyetini kaybetmişler. "Erdemsiz ve bencil koşu"nun sonunda varılan her yerde gönüller hüsrana karşılanmış. Nurettin Topçu; "İstanbul, Anadolu'nun kabri idi" der. Bu etkili ve sarsıcı cümle günümüzde bütün şehirler için geçerli sayılabilir. Öz değerlerini yitirmiş, yığın haline, daha ötesi canlı cenazeler durumunda gelmiş insanları uyandırmak/uyarmak için yürekteki yangının dışı vurum şeklidir bu. Gönül taşımayan, sevgiyi, paylaşmayı ve daha birçok güzelliğini/özelliğini kaybetmiş insanların sadece kefenleri eksiktir sırtlarında. Yani cenazelerden farksızdırlar.

Büyük şehirlere Anadolu'dan gelenlerin neleri yitirdiğini etkili bir şekilde ifade eden bu cümle aslında şehirler hakkındaki bütün olumsuzluğun özeti gibidir.

Memleketinden yola koyulan insanımızın maddi olandan ziyade, yanında getirdikleri ve her an muhafaza etmeye gayret ettikleri manevi olan değerlerdir. Yani ki insanı insan yapan manevi güzelliklerdir; ahlaktır, sevgidir, saygıdır... Bir müddet sonra bütün bu değerler öldürülüp, hayattan çıkarılmıştır. Geriye kalan da bütün bu güzel hasletlerin zıddı olmuştur. Benliğini, şahsiyetini öz değerlerini kaybeden insan, diğer canlılar gibi varlığını idame ettiremez. O başka bir hale, başka bir şekle bürünür... Ve aynalarda kendi gözlerine bile kendini tanıyamayan bir varlık şeklinde görünür...Hal böyle olunca da seviyesi en aşağılara kadar düşer, canavarların bile korktuğu bir yaratık haline gelir.



Korkuların kol gezdiği bir ortamda huzurlu yaşamak bir yana, sadece yaşamak bile büyük bir başarı sayılır.

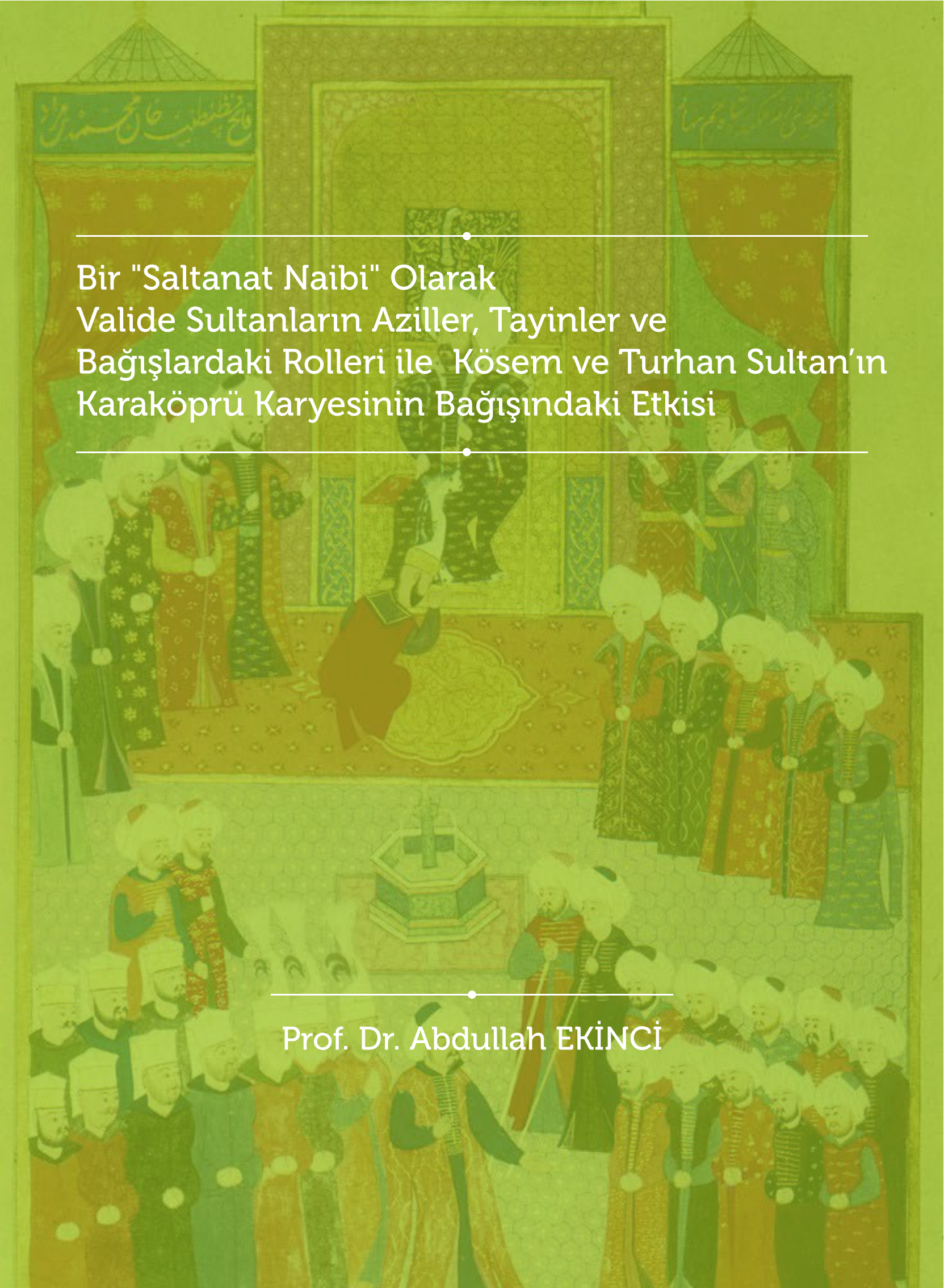
### Huzurun adresi

Köyler dinginliğin, huzurun ve birliğin diğer adıdır aslında. Böylesine huzur dolu ortamda, kederin adı bile yoktur. Orada yaşayan insanların gülüşlerinde gül kokusu, bakışlarında güneş sıcaklığı vardır. Yoksullukları gönüllerine sirayet etmeyen bu insanların, gözlerindeki derin hüznün duygunun yoğunlaşmış bir şekli gibidir. Sürekli bir melâl hali vardır, duruşlarında/ susuşlarında. Tarlada, bahçede hiç durmadan çalışan, kazancını alın teri ve helâlden sağlamanın huzuru okunur yüzlerinden. Ne kadar yorgun olsa da bedenleri, ruhlarındaki dinginlik ve yüzlerindeki tebessüm hiçbir zaman eksik olmaz. Böyle güzel insanlar içinden şehrin buzdan kalabalıkları içine düşen insanın ruhunu derin hüzneler, kederler, özlemler saracak elbet...

### Dönülür bir gün

Öylesine uğultulu ve oyalayıcıdır ki şehirler, yılların nasıl geçtiğini anlamak mümkün olmaz. Aşına olunan çehreler solgun bir şekilde hayallere düşerken, kimi zaman da onların artık bu dünyadan göçtüğü haberleri yavaş yavaş gelmeye başlar. Bütün sevdiklerinden ayrı kalmanın, gidip de görememenin sebebi yine şehirdir. Bugün yarın derken, yıllar tükenir birden. Asıl vatana, bir zamanlar ayrıldığın toprağa dönülür en son, fakat bu dönüş hangi şekilde olur tam olarak bilinmez!..





Bir "Saltanat Naibi" Olarak  
Valide Sultanların Aziller, Tayinler ve  
Bağışlardaki Rollerini ile Kösem ve Turhan Sultan'ın  
Karaköprü Karyesinin Bağışındaki Etkisi

Prof. Dr. Abdullah EKİNCİ



“Osmanlı padişahları ilk dönemlerden itibaren önde gelen ulemaya, tekke ve zaviye şeyhlerine fethedilen topraklardan mülk olarak tahsiste bulunmuşlardır. Bu gelenek, gelişme ve büyüme dönemlerinin bir lokomotifini iken, iktidar mücadelesi olduğu devirlerde ise daha çok nüfuz alanını genişletme çabasıdır.”

**O**smanlı padişahları ilk dönemlerden itibaren önde gelen ulemaya, tekke ve zaviye şeyhlerine fethedilen topraklardan mülk olarak tahsiste bulunmuşlardır. Tarihçi Neşri'nin “Onca azametine rağmen bir derviş görse ona tevazu ve meskenet gösterirdi” diye bahsettiği Fatih Sultan Mehmed'in sülûfilerle yakın ilişkileri bilinmektedir.



Kösem Sultan

Sultan, pek çok şeyhe faaliyetlerinden dolayı beratlar vererek onları vergiden muaf tutmuştur. Tekke ve zaviye şeyhlerine ihsanlarda bulunan padişahlardan biri de IV. Mehmed'dir. IV. Mehmed 1642'de İstanbul'da doğdu. Babası Deli İbrahim, Annesi Hatice Turhan'dır. Babası Sultan İbrahim'in dengesiz davranışlarının sürmesi üzerine büyükannesi Kösem Sultan'ın, devlet adamlarının ve yeniçerilerin muvafakatiyle H. 18 Receb 1058'de (M. 8 Ağustos 1648) yedi yaşında iken Osmanlı tahtına çıkarılmıştır. IV. Mehmed'in yaşının küçüklüğü dolayısıyla hükümdarlığının ilk sekiz yılında iktidar, büyük annesi, annesi ve bunların taraftarları arasında paylaşılmıştır. Bu dönemde yapılan tasarrufları da bu çerçevede değerlendirmek gerekir. Sultan IV. Mehmed döneminde, yapılan tayinler, aziller ve bağışlarda, söz konusu iktidar çevrelerinin etkisiyle gerçekleşmiştir. IV. Mehmed gibi çocuk yaşta tahta geçen Padişahların yaptığı tasarrufları, birazda saray ve devlet yönetimindeki iktidar mücadelesinin merkez ve taşradaki çabaları olarak görmek gerekir. Osmanlı padişahları ilk dönemlerden itibaren önde gelen ulemaya, tekke ve zaviye şeyhlerine fethedilen topraklardan mülk olarak tahsiste bulunmuşlardır. Bu gelenek, gelişme ve büyümenin bir lokomotifini iken, iktidar mücadelesinin yoğun olduğu devirlerde ise daha nüfuz alanının genişletme çabası olarak da görülebilir. Osmanlı Devleti yöneticileri birçok ilmi, dini ve idari tasarrufu olan zevata ve irşad faaliyetlerinde bulunan tasavvuf pirlerine, dedelerine mülk tahsis edilmiştir. Mülk tahsis edilen tarikat liderlerinden biri de Şazeliyye şeyhlerinden Şeyh Ali Dede'dir (ö. 1661).



1651'de IV. Mehmed 10 yaşında Karaköprü karyesine hiçbir devlet görevlisinin müdahale edemeyeceği, hiçbir vergiye tabi olamayacağı, köyün Şeyh Ali Dede'ye yaptığı hayır ve hasenat için bağışlandığını bir fermanla bildirir. IV. Mehmed'in 1648'de, 7 yaşında tahta geçişinden 3 yıl sonra, yani daha 10 yaşında iken Şazeli Ali Dede'ye ihsanlarda bulunması dikkate değerdir. Sultanın 10 yaşında tarikat liderlerine, şeyhlere karşı ihsanlarda bulunuşu, yönetimde etkili olan çevrelerin, yereldeki güçlerini arttırmaya yönelik bir tasarruf olsa gerek. Bu dönemde devlette etkili olan ana odak, Valide Sultanlar ve onların etkisinde olan ilmiye ve seyfiye bürokrasisidir. IV. Mehmed döneminde etkili olan Valide Sultanlardan biri Kösem Sultan'dır. (ö. 1061/1651). Kösem Sultan IV. Murad ve Sultan İbrâhim'in annesidir. Hayatının ilk yılları hakkında kaynaklarda bilgi yoktur. Saraya ne zaman ve nasıl alındığı, ailesinin kimliği bilinmemekle beraber Ortodoks bir papazın kızı olduğu, muhtemelen Bosna taraflarından getirildiği ileri sürülür. Kaynaklarda Kösem adıyla birlikte Mahpeyker adı da geçer. Haremde asıl adının Mahpeyker olduğu, daha çok tanındığı Kösem'in ise lakap olarak kendisine verildiği anlaşılmaktadır. Kösem lakabını Mahpeyker adının anlamından da hareketle pürüzsüz, güzel bir cildi bulunmasından dolayı almış olması kuvvetli bir ihtimaldir. Ayrıca Kösem adının "koyun sürüsü önünde giden koç" manasına geldiği ve bu bakımdan onun liderlik vasfına işaret ettiği de belirtilir.

Öldürüldüğü sırada altmış iki yaşında olduğu rivayet edildiğine göre, 1589'da doğduğu söylenebilir. Saraya geldiğinde güzelliğiyle I. Ahmed'in dikkatini çekmiş ve onun en önde gelen hasekisi olmuştur. Oğlu Murad'ı (IV.) 1021'de (1612) dünyaya getirdiğine göre Kösem'in saraya geliş yılının en geç 1018-1019 (1609-1610) yılları olması gerekir. 1024'te (1615) İbrâhim'in ve ardından Kasım'ın doğumu ile sarayda giderek ön plana çıkmaya başlayan Kösem Sultan'ın I. Ahmed'in ölümcül humma hastalığına tutulması üzerine oğullarına saltanatı hazırlama yolunda çeşitli faaliyetlere giriştiği, bunu sağlamak için I. Ahmed'in vefatından sonra onun Mahfirûz Hatice Sultan'dan doğma oğlu Osman'ın yerine III. Mehmed'in oğlu ve I. Ahmed'in kardeşi Mustafa'yı tahta çıkarttığı, böylece saltanat sisteminde önemli bir değişikliğe yol açmış olduğu ileri sürülür.

Sultan, I. Mustafa'nın iki saltanatı ile II. Osman'ın padişahlığı döneminde Eski Saray'da altı yıl kadar ikamet etti. Oğlu IV. Murad'ın tahta çıkışı (14 Zilkade 1032 / 9 Eylül 1623) ona arzuladığı gücü sağladı, Eski Saray'dan Topkapı Sarayı'na özel bir törenle gelip Vâlîde Sultan oldu. Murad'ın henüz on iki yaşında bulunması devletin idaresinde onu söz sahibi yaptı. Kösem Sultan, IV. Murad'ın Revan seferinden başarıyla dönüşünün ardından ayrı anneden kardeşleri olan Bayezid ve Süleyman'ı (Rebülevvel 1045 / Ağustos 1635), Bağdat Seferi'ne çıkmadan bir süre önce de öz kardeşi Kasım'ı (Şevval 1047 / Şubat 1638) öldürtmesine engel olamadı. Fakat diğer oğlu İbrâhim'i âciz ve zavallı gibi göstererek kurtardığı gibi onun saltanatın tek vârisi olarak tahta çıkmasını da sağladı.





Sultan İbrâhim'in cülûsu Kösem Sultan'ı yeniden eski gücüne kavuşturdu. İbrâhim'in zihni problemleri onun sorumluluğunu arttırmıştı. Kösem'in ilk işi, Osmanlı tahtının son bulmasını önlemek için İbrâhim'in bir erkek evlât sahibi olmasını sağlayacak tedbirlere yönelmek oldu. Padişaha sunulan câriyeler ve gözdelelerin sayısındaki artış önemli ölçüde harcamalara yol açmış, bu kadınlarla birlikte musahipler ve nedimler de devlet işlerine karışmaya başlamıştı. Öte yandan Sultan İbrâhim artan ruhî sıkıntılarının da etkisiyle annesini dinlemez oldu. Hatta gözdelelerinin de tesiriyle onu saraydan uzaklaştırdı, İskender Çelebi Bahçesi'nde ikamete mecbur etti. Bu arada Kösem Sultan, kendine yakın devlet ricalini saraya damat yaparak yönetimde etkinliğini artırma gayretinde idi. Padişahın çılgınca talepleri gün geçtikçe artıyordu. Kösem dahi bunca yıllık tecrübesine rağmen hayatından endişeliydi. Devlet erkânı ve Yeniçeri Ocağı ileri gelenleri padişahın tahttan indirilmesinin zaruret haline geldiği hususunda fikir birliği içindeydi.

Sadrâzam Sofu Mehmed Paşa ve Şeyhülislâm Abdürrahim Efendi gibi devlet adamları bu iş için Vâlide Sultanın rızasını alınmak için harekete geçtiler. Aslında hal' çabalarının alt akıntısı hazırlanır, geriye ise rutin olan kuralların işlenmesi kalır.

Sözkonusu rutin işlemler, Kösem Sultan'ın saraya dönmesiyle başladı. Valide Sultan'a bir heyet gönderilerek hal' kararı kendisine tebliğ edilir. Başta şeyhülislâm olmak üzere, Karaçelebizâde Abdülaziz Efendi, Hanefî Mehmed Efendi ve Muslihüddin Ağa ile diğer bazı devlet erkânından oluşan heyet saraya geldi. Bunlar güçlü deliller ileri sürerek Kösem Sultan'ı razı etmeye çalıştılar. Kösem Sultan önce rızâ göstermeyip direndi. Ardından çaresiz kalmış gibi görünerek torunu Mehmed'i hazırlamak üzere harekete geçti.

Bir müddet sonra da torunuyla dönerek cülûs gerçekleşti (8 Ağustos 1648). Bu hal' ve cülûsta Kösem Sultan'ın etkili bir rolü olduğunda devrin kaynakları birleşmektedir.

Kösem Sultan için İbrâhim'in saltanatı pek tatmin edici geçmemişti. Zira Vâlide Sultanlık yetkilerini istediği gibi kullanamamış, Kemankeş Kara Mustafa Paşa'nın idamıyla (1644) başlayan saraydaki huzursuzluklar yüzünden zaman zaman endişeli günler geçirmişti. Torununun yedi yaşında olması, annesi Hatice Turhan Sultan'ın genç ve tecrübesiz bulunması sebebiyle iktidarın kendisinde kalmasını tabii karşılıyordu. Halbuki geleneğe göre büyük Eski Saray'a gidip köşesine çekilmesi, Turhan Sultan'ın yetkileri kullanması usuldendi.

Kösem Sultan cülûstan sonra böyle görünmüşse de onun samimi olmadığı kısa zamanda anlaşıldı. IV. Mehmed'in saltanatının ilk yıllarında Kösem Sultan, Yeniçeri Ocağı'na dayanarak devlet işlerine müdahale etmeyi sürdürdü. Bu m ü d a h a l e l e r dolayısıyla Sofu Mehmed Paşa sadâretten azledilerek yerine yeniçeri ağası Kara Murad Paşa getirildi. Murad Paşa'nın sadâretinde diğer ağalarla baş gösteren geçimsizlik ve Kösem Sultan'ın her konuyu Bektaş Ağa ile konuşması sıkıntılara sebep oldu. Öte yandan Turhan Sultan da padişah annesi olarak devlet işlerine müdahaleye başladı. O da saray ağalarına dayanıp bir denge kurmaya çalışıyordu. Bu karışık ortamda Kara Murad Paşa fazla dayanamayarak istifa etti. Yeni sadrazam Melek Ahmed Paşa'nın bütçe açığını kapatmak için aldığı tedbirler İstanbul'da esnaf ve halkın ayaklanmasına sebep oldu. Saraya yürüyen halk, ağaların idamını talep etti. Buna yanaşmayan Kösem Sultan halka rağmen ağaları korudu, yine düzenin ağalar sayesinde ayakta kalabildiğini düşünüyordu. Böylece Kösem Sultan'ın ağalar nezdinde itibarı artmış, Turhan Sultan karşısında güçlenmişti.



Hatice Turhan Sultan



Yıldızı parlamaya başlayan Köprülü Mehmed Paşa da Kösem Sultan'ı destekleyenlerin safına katıldı. Diğer taraftan Turhan Sultan saray ağalarıyla gizliden gizliye büyük vâlide aleyhinde çalışmalarını yürütüyordu (Naîmâ, V, 106 vd.).

Bu sırada yanındaki kuvvetlerle İstanbul'a doğru ilerleyen âsi reisi İpşir Mustafa Paşa, Kösem Sultan ile ocak ağaları için tehlike arz ediyordu. Bunun üzerine Kösem Sultan ve ekibi, ellerini çabuk tutup padişahı tahttan indirmeye ve Turhan Sultan'ı ortadan kaldırmaya karar verdiler. Tahta, safdil bir kadın olan Dilâşûb Sultan'dan doğma Mehmed'in kardeşi Süleyman'ı çıkarmayı planladılar. Böylece büyük vâlide rahat bir şekilde hâkimiyetini devam ettirebilecekti. Kösem Sultan, ocak ağalarına gizlice mektuplar göndererek Turhan Sultan taraftarı dört harem ağasının öldürülmesine yardımcı olmalarını istedi (Kâtib Çelebi, II, 376).

Kararlaştırılan gece ağalar, adamları ile birlikte gizlice saraya inip Turhan Sultan ile adamlarını bertaraf ettikten sonra IV. Mehmed'e de zehirli şerbet içirilecekti. Ancak iki vâlide ile de temasta bulunan Melekî Kadın, Turhan Sultan'ı uyarınca durum Kösem aleyhine döndü. Turhan Sultan Kösem'i öldürtmek üzere faaliyete geçti. Bu iş için Baş lala Uzun Süleyman Ağa'yı görevlendirdi. Süleyman Ağa ve adamları Kösem Sultan'ı Harem'deki odaların birinde dolap üzerinde bulup öldürdüler (16-17 Ramazan 1061 / 2-3 Eylül 1651).

Karıklığı haber alıp saraya gelen Kösem taraftarı Sadrazam Siyavuş Paşa durumu anlayıp uzaklaştı. Kösem Sultan'ın cenazesi Eski Saray'a götürüldü, gerekli işlemler yapılarak Sultan Ahmed Camii haziresindeki zevci I. Ahmed'in yanına defnedildi (Karaçelebizâde Abdülaziz Efendi, s. 118-119).





IV. Mehmed dönemi iktidar mücadelesinde etkili aktörlerden biri de annesi Hatice Turhan Sultan'dır. Osmanlı tarih yazıcılığında naibelik ünvanını çağrıştıran ve Valide Sultanın konumunu ifade eden terim, Kara Çelebizâde Abdülaziz Efendi'nin Kösem Sultan'ın yedi yaşındaki torunu IV. Mehmed'e valide-i muazzama tayin edilmesini anlatırken kullandığı terbiye ve nezaret görevi terimidir. IV. Mehmed'in annesi Hatice Turhan Sultan, oğlu yedi yaşında padişah olunca Kösem ile naibelik mücadelesine girmiş, 1651 yılında Kösem Sultan boğdurulduktan sonra otuz dört yıl Valide Sultanlık makamında kalmış ve padişahlık yetkilerini tam manâsıyla kullanılmıştır. Valide-i muazzama, ünvanını resmen taşımış ve aziller tayinler onun hattı ile gerçekleşmiştir. Valide

Sultanlarla ilgili değerlendirmeye yapan tarihçiler, Onların Osmanlı Devletinin bânileri olarak görürler. Hatice Turhan Valide Sultan'da Kösem Sultan gibi Osmanlı tarihinde derin izler bırakmış bir Valide Sultan'dır. Hatta "Demir Leydi" lakabı da bu etkinliğin bir ifadesidir. Hatice Turhan Sultan Osmanlı haremine 1640 yılında Sultan I. İbrahim'in cariyelerinden biri olarak katılmıştır.

Yaklaşık on iki yaşında dahil olduğu haremdeki yükselişi Sultan IV. Mehmed'in annesi olarak, 1648'de Sultan İbrahim'in ölümüyle, Valide Sultan mertebesine kadar erişmiş ve 17. yüzyılın son dönemlerinde Osmanlı İmparatorluğu'nun politik ve kültürel yaşamı üzerinde önemli roller oynamasına olanak sağlamıştır. Karaköprü karyesi ile ilgili fermanın çıkış tarihi Turhan Sultan'ın sarayda tek başına kaldığı döneme rastlar. Fakat Kösem Sultan'ın vefatı ile fermanın imza tarihi arasında 3-4 aylık bir zaman dilimi vardır. Karaköprü ile ilgili tasarruf Kösem'in etkin olduğu dönemde başlamış,

Sultan'ın tek başına Valide Sultan olduğu dönemde sonuçlanmış olma ihtimali de söz konusudur.

#### IV. MEHMED KİMDİR?

30 Ramazan 1051 (2 Ocak 1642) tarihinde İstanbul'da doğdu. Babası Sultan İbrahim, annesi Hatice Turhan Sultan'dır. Ava olan tutkusundan dolayı "Avcı" lakabıyla anılır. Çocukluğunu sarayda geleneksel ortam içinde geçirdi. Bu sırada Şâmî Yûsuf ve Şâmî Hüseyin efendiler tarafından eğitildi (Şeyhi, I, 135-136, 265-266). Babasının dengesiz davranışlarının sürmesi üzerine büyükannesi

Kösem Sultan'ın, devlet adamlarının ve yeniçerilerin muvafakatiyle 18

Receb 1058'de (8 Ağustos 1648)

yedi yaşında iken Osmanlı

tahtına çıkarıldı. Kısa

kesilen, sadece şeyhülis-

lâmın, sadrazamın ve

vezirlerin katıldığı

biat töreninin ardından büyük annesiyle

bostancıbaşıya teslim edildi. Bir

hafta sonra kılıç alayı töreni yapıldı

ve Eyüp Sultan Camii'nde Şeyhülis-

lâm Hoca Abdür-

rahim Efendi'den

kılıç kuşandı. Cülûs

bahşişi meselesi, başta

Cinci Hoca olmak üzere

Sultan İbrahim döneminin

zengin ve nüfuzlu kişilerinden

zorla alınan paralarla halle-

dildi.

Kösem Sultan'ın ardından devlet idaresinde Vâlide Turhan Sultan ile saray ağalarının iktidarı başladı. II. Süleyman'ın tahta çıkarılmasından sonra IV. Mehmed iki oğluyla birlikte sarayın Şimşirlik dairelerine konuldu. II. Süleyman 1100'de (1689) Macar seferine çıktığında Edirne'ye getirildi. II. Ahmed'in saltanatına da şahit oldu. 28 Rebülâhir 1104'te (6 Ocak 1693) bu çok sevdiği şehirde vefat etti, naaşı İstanbul'a getirilerek annesi Turhan Sultan'ın Yenicami civarındaki türbesine gömüldü.



IV. MEHMED



---

Sadık YALSIZUÇANLAR ile  
Şehirlerin Göbeğine Edebî Mühürler

---

---

Röportaj: Mehtap Altan



Sevdiğim bir âriften ödünç alayım: "Ayrılığa ulaşabilseydik, ona kendi acısını tattırırdık." İnsanın üzerine, yaşadığı kentlerin kokusu siner ve mutlaka o kentin dağının, taşının, kavgasının ve teslimiyetinin taşı girer ayakkabısının delik yerlerinden!

**E**

debiyat, şehirde kültür havzaları oluşturuyor. Bizde dolaylı ya da doğrudan şehir kültürüyle ilgili kitapların azlığı çok üzücüdür. Şehir kitaplığı deyince bizde üç bilemediniz beş kitap sayabiliyoruz. Şehrin mimarisini, mutfağını, insanların, tarihini, sokaklarını, taşlarını, ağaçlarını, günlerini, gecelerini anlatan kitapları kastediyorum. Ama edebiyatın dolaylı biçimde şehrin kültürünü derinden etkileyen bir boyutu var. Bu da çok önemlidir."

Edebî topraklarda duygu işçisi olan her insanın kendine sakladığı, kendini anlatan birkaç cümlesi vardır. Bize, bizim de bilmediğimiz sizi özetleyen birkaç cümle kurar mısınız?


Sevdiğim bir âriften ödünç alayım "Ayrılığa ulaşabilseydik, ona kendi acısını tattırırdık." İnsanın üzerine, yaşadığı kentlerin kokusu siner ve mutlaka o kentin dağının, taşının, kavgasının ve teslimiyetinin taşı girer ayakkabısının delik yerlerinden! Bilirsiniz, yazarların manevi anlamda giydiği ayakkabılar vardır; öykülerinin kuyusuna inebilsin diye düşünceleri.

Bize biraz şehirlerinizden ve size kattığı ve sizden aldıklarından bahsedebilir misiniz?

Üç şehrim oldu. Malatya, Hatay(Dörtyol) ve Ankara... İstanbul da eklendi onlara. Ama kendimi hâlâ bu üç şehirde buluyorum. Tuhaftır, Ankara pek sevilmmez. Soğuk, asık yüzlü bilinir. Bana öyle değil. Hacı Bayram gibi bir güzelin şehridir öncelikle. Ankara'yı sevmek için bu neden tek başına yeterlidir. Ankara'da öğrencilik yapanlar Ankara'yı çok severler.



İstisnaları dışında Ankara'da yaşamayı yeğlerler. Ben öyleyim. Arada İstanbul, Sivas ve İzmir kaçamakları olmasına rağmen dönüp dolaşıp Ankara'ya geldim. Ama sanırım benim yaşamımda hep belirleyici olan Malatya'dır. Çocukluğumdan heybemde biriktirdiğim ne varsa bu şehirden. Çok samimi, çok sıcak, çok güzel, çok saf ne varsa. Sadece bunlar tabi. Çok acılar da birikmiş. Acılardan bir yaz kurduk, onarıyoruz, diyor şair. Malatya biraz da öyle bir şeydir bende. Babamın işlettiği sinemalarda seyrettiğim filmler...Yazlık Melekbaba sinemasında gazoz ve ayçiçeği satışı. Teşrifatçılık yapışım. Evimizin önündeki dut ağacı. B.klu derede boğulan çocukların yüzleri. Yetim kız Bico'nun canımı gittikçe daha çok yakmış olan öyküsü. Komşularımızdan Naylon Emine. O'nun trajik hikâyesi... Suset. Muhlise teyze. Annemin gizli gizli ağlayışı. Yeni Cami'de kıldığımız teravihler. Davulcu Hasan'la babamın belediye çarşısındaki asmaaltında yaptığı muhabbetler...Gavur Hakkı'nın konağı. Bahçesinden erik aşırmamız. Bekçinin yakalaması. Korkular...Sonra al karısı. Kabuslar...



Mahallemizdeki ahşap, küçük mescitte kıldığımız namazlar...İlkokul aşkı. Sonra Dedem Sadık Baba... Eski Malatya'daki Ulu Camie bizi götürüşü. Cuma'dan dönerken cebindeki renkli fasulye şekerlerini özenle çıkarıp verışı...Sonra babaannem. Yaşlandıkça beli bükülen, iki büküm olan...Boncuklu yazmasına cezbelendiğinde kan sıçrayışı...Büyük halamın ağlayarak söylediği Yunus ilahileri...Sonra evimizin seçim zamanları CHP seçim bürosu haline gelişi... Muazzez Turing'in Karaoğlan şarkısı...Belediye başkanı, babamın yakın dostu Nuri amcanın gerilimi...Sonra dayım Neco. Cinayetleri. Tutukevleri...Anneannemle ziyarete gidişlerimiz... Morgta onu teşhis edişim...





Yengemin o hiç aklımdan çıkmayan yüzü...Offf neler neler...Dört yol ise gençlik çağımanın ilk evresini renklendirmişti. Burada edebiyatla temasım başladı belki de. Türkçe öğretmenim Turan Gültekin'e çok şey borçluyum. Gerçek yazarlarla, edebiyatla tanıştırdı bizi. Oradan bir yıl sonra kanlı, kirli bir darbenin kâbusunun çökeceği Ankara günleri başladı. Kocatepe yakınındaki öğrenci evi,.. Huzur apartmanı. Sonra 12 Eylül kâbusu. Sonra ilk öykü, Ana. Sonra Maltepe Barınak otelde resepsiyonistlik. Beytepe kampüsünde Divan Edebiyatı, Halk Edebiyatı dersleri...Fuzuli'nin Su kasidesi...Sonra sonra...

İlk kitabınız Şehirleri Süsleyen Yolcu'nun ismi dikkatimi çekti. Şehirler, kaldırımların minnisinde saklar öykülerini ve tarihini. İnsanlar gibi şehirlerin de bir karakteri, bir rengi, bir sesi vardır. "Resmi belge nispeten cansız ve kurudur, yorumladıkça hayat kazanır, ama hatırat ve edebi eserler kendiliğinden bir canlılığa sahiptirler." Sayın Yalsızıçanlar, edebiyatın ya da edebî eserlerin şehir tarihindeki rolü nedir?

Doğrusu ona pek aklım ermiyor. Ama şehrin gönül olduğunu okumuştum. Hz. Mevlana, 'köyden şehre göç etmek gerek' diyor. Köy nefis, şehir ise gönül demek ki...Şehirleri Süsleyen Yolcu, benim ilk göz ağrım. Seksen yılının başlarından itibaren yazdığım öykülerin bir kısmı o kitapta bir araya gelmişti.

Aslında şehirleri süsleyen değil, şehirleri arındıran, yeniden kuran yolcu demeliymişim. Ama öyle esmişti. Edebiyat, şehirde kültür havzaları oluşturuyor. Bizde dolaylı ya da doğrudan şehir kültürüyle ilgili kitapların azlığı çok üzücüdür. Şehir kitaplığı deyince bizde üç bilemediniz beş kitap sayabiliyoruz. Şehrin mimarisini, mutfağını, insanlarını, tarihini, sokaklarını, taşlarını, ağaçlarını, günlerini, gecelerini anlatan kitapları kastediyorum. Ama edebiyatın dolaylı biçimde şehrin kültürünü derinden etkileyen bir boyutu var. Bu da çok önemlidir.

Sayın Yalsızıçanlar, anason kokusu ve çocukluğunuz desem?

Evet...Çocukluğumun ve ilk gençlik yıllarımın kokusu... Rakı özellikle...Rakı çok içilirdi. Ondan önce aslında bebekken annem çok ağlayınca anason kaynatıp içirmiş. Anasonun damağında izleri çoktur. Susmak bilmezdim, derdi annem. Rahmetli çok çekmiş benden. Anason içirirdim ama nafile derdi. Sonradan tabi bizim ailemiz çok enteresan bir yapıya sahip. Dedem rahmetli yani babamın babası ve babaannem çok müteveyyin insanlardı. Dervişlerdi.

Dedemin derviş arkadaşları gelirdi eve sık sık. Zikir açarlardı. Babaannem müthiş bir kadındı. Hak aşığı biriydi. Çok dikkatli yaşardı.

Saç sobada meşe odunu yakar, közüyle soğanlı bulgur aşısı pişirirdi mangalda, mavi çinko çaydanlıkta çay demlerdi. Tandır ekmeğini ıslatırdı. Yer sofrasında tahta kaşıkla bulgur aşısı yerdik. Beş-altı yaşlarındaydım. İki odalı bir evdi. Duvarı kerpiç, üstü toprak dam. Yer pardaklanırdı, mis gibi toprak kokardı. Çok mütevazı bir yaşam sürüyorduk. Babam tabi farklı bir dünyada yaşıyordu. CHP'li. Sinema işletiyor. Başka işler yapıyor. Yakışıklı bir adamdı. Annemi çok aldatıyordu. Annem aşktan çok acı çekiyordu. Sonradan sonradan farkına vardım. Bu günlerde genzime sinen koku anason...



Garip, Küf ve ardından Huruf başlığı altında öyküleriniz üç cilt halinde toplu olarak yayımlandı. Sessizlik ve yalnızlık öykülerinizin ana temasını oluşturuyor. Rüya ise öykülerinizin soluğunu okuyucuya sağaltan asıl tema. Öykülerinizi bir kurala, teknik bir sınırlamanın akademik çağrısına uymadan yazıyorsunuz. Geleneksel, klasik, modern, postmodern ve menkıbe gibi. Bu anlamdaki özgürlüğü size sağlayan neydi? Bize biraz yazmak eyleminizden bahsedebilir misiniz?

Haklısınız, dağınık, geldiğince, öylesine yazıyorum. Yer yer savruklaşıyor kalem. Pek öyle kurallara, tanımlara, sınırlara uymuyorum yazarken. Ara türlere çok inanıyorum. Ne anlatıyorsanız öyle anlatıyorsunuz. Yani dilinizi, kurgunuzu, biçiminizi içeriğiniz belirliyor. Bir de kurarak, planlayarak yazmam. Mimari yoktur yazdıklarımında. Canım çok yanınca kaleme sarılırım. Hoş kalemle hiç yazamam. El yazım berbat. Eskiden daktiloydu şimdi bilgisayar. Bazen parmaklarım tuşlara yetişemiyor. Süratli bir bilinç akışı oluyor, kesintisiz yazıyorum. Öykülerimi genellikle bir çırpıda yazardım. Sonradan daha oylumlu anlatılar yazdım. Onları da kısa sürelerde yazmıştım. Bende geleneksel bir yan daima varlığını sürdürdü ama yeni şeyler denedim sürekli.

Çocukken en çok da anne avuçlarına sığardık; şimdi koca kâinata sığamıyoruz!..Sayın Yalsızuçanlar, bizi uyuşturan ve gerçek hayatı unutturan nefsin sütünü içmeye başladığımızdan itibaren her ortamda bir savaş başladı. Somut, soyut her savaş ya ölümlerle ya da kangren olmuş ruhların yoksulluğu ile sonuçlandı. Biraz edebiyat ortamındaki savaşlardan bahsedebilir miyiz?

Bu sadece edebiyat ortamlarına özgü değil. Savaş içte var aslında, dıştaki bütün savaşlar içtekilerin yansıması. Nefis yani ruh terbiyeden geçmemişse sürekli ikilikte, çatışmada, savaştadır. Nefisle savaşa mücadelede der arifler. Dış savaş ise cihat olarak nitelenir. Asıl savaş mücadeledir. Bir de savaşların daha derin, metafiziksel yansımaları, nedenleri vardır. Onları ehli bilir. Ben pek anlamam. Şöyle bir algıyı da doğru bulmuyorum: Eskiden her şey çok güzeldi, giderek kötüleşti, şimdi doruk yaptı. Böyle bir şey yok. Eskiden de şimdi de aynı şeyler olup bitiyor. Farklı biçimlerde oluyor hepsi bu. Edebiyat ortamlarındaki sorunlar daha çok okuryazarların ahlakiliğiyle ilgili.



Hız. Mevlana,  
'köyden şehre göç etmek gerek' diyor.  
Köy nefis, şehir ise gönül demek ki...



Hayatın kanına, boşluğu doğuran sığ çılgınlık girdiğinden beri yaşamın göbeğini tekmeler cehaletin kanatları! Eli kalem tutan insanların üzerine vebaldir aslında sundukları eserlerin insana vereceği her cümle. Siz bu anlamda bize neler söylemek istersiniz? Yazarların böyle bir sorumluluğu olduğunu düşünüyor musunuz?

Yazarın sorumluluğu sorunu benim de öteden beri ilgilendiğim, önemsemişim, birazcık olsun düşünüp yazdığım bir konu. Herkes sorumludur ama yazar daha çok sorumludur. Yazdığının kime, nasıl ulaştığını, nelere yol açtığını ölçemiyorsunuz. Bu boşluğa sıkılan kurşun gibi. Bu yüzden dramatik iletilerin ancak etik içinde kalınarak açıklanabileceğine inanıyorum. Bu da yazarın sorumluluğunu birkaç kat artırıyor.



Hüznün rayihası, yazarın yüreğine değdiği an başlar yazmak serüveni. Siz bu serüvene onlarca kitap sığdırdınız. Derlense toplansa minik bir kütüphane oluşturacak kırkı aşan kitaplarınız var. Sadık Yalsızuçanlar niçin bu kadar çok kitap çıkardı?

Bilmiyorum. Aslında çok kitap yazdığımı da düşünmüyorum. İşte bütün öyküleri üç ciltte topladık. Birkaç roman. Deneme vs. Biraz masal yazmıştım. Biraz da bilimsel toplantılara katıldığımda tebliğ taklidi şeyler. Kitaplar nasıl çoğaldı, nasıl böyle oldu doğrusu pek anlayamadım. Kimseyi kıramıyorum. Bu kötü huyumdan çok çektim.

Kanatsız uçan her yürek manevi âlemin kokusuna mazhar olur! Bir yazar; terleyerek, bilginin toprağında duygu mayalayarak ve kelimelerin havzasında dua harmanlayarak edebî yanını o kutsi an'a hazırlar. Harflerse, tutduğumuz hayatın iliklerindeki efsunkâr elçilerdir. Siz, harflerin kutsal ırmağında yüreğinizi demlerken nedir onları cümlelerin düğününe götüren?

Ben daha çok iyileşme arzusuyla yazıyorum. Çocukluktan çok acılar birikmiş heybeye. Çok da yaralandım, örselendim. Zaman zaman niçin yazıyorum diye gönlüme geliyor. Aslında yazarların neden yazdıklarına kafa yorduklarını sanmıyorum ama bazen bu soru geliyor insana. Ben sanırım biraz daha huzurlu hissedebilmek için yazdım.

Anlatmanın hem acı hem tatlı yanı var. İnsan konuştuğuca yalnızlaşıyor derler ya, çok doğru. Yazdıkça da ruhunuz yağmalanıyor.

Nefis, yani ruh terbiyeden geçmemişse sürekli ikilikte, çatışmada, savaştadır.

İktidarda on yılı aşkın Adalet ve Kalkınma Partisi var. Türkiye büyük değişim ve dönüşüm yaşadı ama sağ cenahın iyi edebiyatçı, roman yazarı çıkarmadığı iddia ediliyor. Gerçekten de sağdan iyi yazar çıkarması gibi bir durum var mı? Varsa neye bağlıyorsunuz?

Edebiyatın siyasal olanla ilişkisi çok karmaşıktır. Belirli bir siyasal-toplumsal zemin edebiyatçı yetiştirmez. Edebiyatçılar belirli bir kültürel havza, bir iklim oluşturur. Sağdan iyi yazar çıkmaz diye bir ezber var. Bu, daha çok Kemalist sol geleneğin Türkiye'de uzun yıllar baskın oluşunun getirdiği bir şey. Hem böyle bir algı var hem de sanatın endüstriyel alanda belirleyici aktörleri Kemalist-Sol olmuş. Oysa sanat sınırların anlamsızlaştığı yerdir.

Yazmak, bilginin sancağında cehaletin darağacını yok etmektir. Edebiyata gönlünü, emeğini ve ömrünü verenlerden bazıları sonuna kadar, bazıları

ise başlamadan bitti felsefesinin gölgesinde yazın sanatını icra ediyorlar. Sayın Yalsızuçanlar, Türkiye'de edebiyatı teşvik etmek, canlandırmak için ne yapmak gerekir? Ödül törenleri işe yarıyor mu yoksa onlar da aşırı ideolojikler mi?

Ödüllerin, iltifatın, ilginin sadece edebiyatı, yazarı değil her şeyi etkilediği açık. Ama edebiyatçının çok fazla ödüle, ilgiye ihtiyacı olmaz. Okurla kurduğu temas dahi önemli olmakla birlikte belirleyici değildir. Edebiyatın, edebiyatçının etkinliğinin artması, kıymetinin daha çok anlaşılmasına bağlıdır.

## Bir Şehir Kadar Kalabalıktır Bazılarının Yalnızlığı

Cahit Zarifoğlu



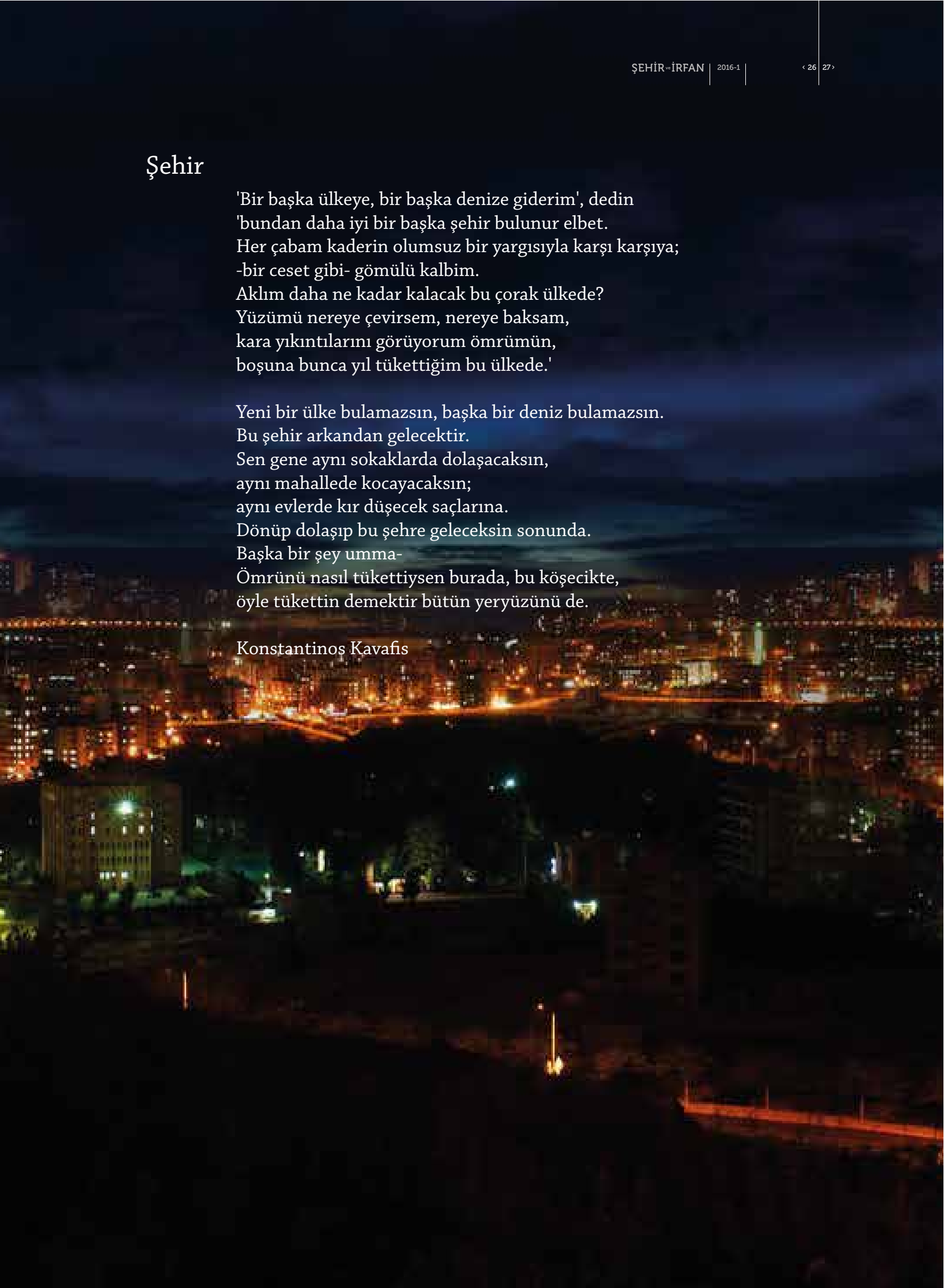


## Şehir

'Bir başka ülkeye, bir başka denize giderim', dedin  
'bundan daha iyi bir başka şehir bulunur elbet.  
Her çabam kaderin olumsuz bir yargısıyla karşı karşıya;  
-bir ceset gibi- gömülü kalbim.  
Aklım daha ne kadar kalacak bu çorak ülkede?  
Yüzümü nereye çevirsem, nereye baksam,  
kara yıkıntılarını görüyorum ömrümün,  
boşuna bunca yıl tükettiğim bu ülkede.'

Yeni bir ülke bulamazsın, başka bir deniz bulamazsın.  
Bu şehir arkandan gelecektir.  
Sen gene aynı sokaklarda dolaşacaksın,  
aynı mahallede kocayacaksın;  
aynı evlerde kır düşecek saçlarına.  
Dönüp dolaşp bu şehre geleceksin sonunda.  
Başka bir şey umma-  
Ömrünü nasıl tükettiysen burada, bu köşecikte,  
öyle tükettin demektir bütün yeryüzünü de.

Konstantinos Kavafis



---

# Karaköprü Karyesinin Şazeli Şeyh Ali Dede'ye Temlîkine Dair Fermân Sureti Üzerine Bir Değerlendirme

---

---

Prof. Dr. Abdullah EKİNCİ  
İsmail ASOĞLU

---



Fermanla Karaköprü, Ali Dede'ye mülkiyet yolu ile verilmiş, tahrir tabi olmaya-  
cağı ve vergiden muaf olduğuna dair; "me-  
früzü'l-kalem ve maktûü'l-kadem" (sayım  
yapılmayan ve Osmanlı yöneticilerinin  
müdahale etmediği) belde olduğu ifade  
edilmiştir .

**F**ermân; emir, buyruk; (evvelce) pâdişah tarafından verilen yazılı emir, berat, buyrultu anlamına gelmektedir. Dîvân-ı Hümâyün veya Paşakapısı'ndaki divanlarda alınan kararlara uygun olarak yazılan ve üzerinde tuğra bulunan padişah emirlerinin genel adıdır. Fermânlar, mündericatına göre muhtelif isimler alır. Berat, menşur, irsad, tahsis ve temlik fermanı gibi. İslam devletlerinde bilhassa devlete hizmeti geçenlere hükümdar tarafından mülk olarak verilen yerlerin belgesini ifade eden terime "Temlikname" veya "Mülknâme" adı verilmiştir.

Osmanlı padişahları ilk dönemlerden itibaren önde gelen ulemaya, tekke ve zaviye şeyhlerine fethedilen topraklardan mülk olarak tahsiste bulunmuşlardır. Tarihçi Neşri'nin "Onca azametına rağmen bir derviş görse ona tevazu ve meskenet gösterirdi" diye bahsettiği Fatih Sultan Mehmed'in sûfilerle yakın ilişkileri bilinmektedir. Sultan, pek çok şeyhe faaliyetlerinden dolayı beratlar vererek onları vergiden muaf tutmuştur. Tekke ve zaviye şeyhlerine ihsanlarda bulunan padişahlardan biri de IV. Mehmed'dir. Babası Sultan İbrahim'in dengesiz davranışlarının sürmesi üzerine büyükannesi Kösem Sultan'ın, devlet adamlarının ve yeniçerilerin muvafakatiyle H. 18 Receb 1058'de (M. 8 Ağustos 1648) yedi yaşında iken Osmanlı tahtına çıkarılmıştır. Sultan IV. Mehmed döneminde, irşad faaliyetlerinden dolayı kendisine mülk tahsis edilen tarikat liderlerinden biri Şazeliyye şeyhlerinden Şeyh Ali Dede'dir (ö. 1661). Şeyh Ali Dede'nin aslen Tunuslu ve Şazeliyye tarikatının kurucusu olan Ebü'l-Hasan eş-Şâzeli'nin (ö. 656/1258) torunu olduğu ve Urfa' da Şazeli tarikatı şeyhi olduğu nakledilir.

Mürşidi Abdüsselâm b. Meşîş'in emriyle 1224-1226 yıllarında İfrîkiye bölgesindeki Şâzile beldesinde yer alan Zağvân dağında bir mağarada inzivaya çekilen Ebü'l-Hasan eş-Şâzeli'nin İfrîkiye bölgesinin başşehri Tunus'a varıp, irşad faaliyetine başlamasıyla Şazeliyye tarikatının temelleri atılmıştır. Tarikat Anadolu'ya ilk kez 16. yüzyılın başlarında tarikatın Meymûniyye kolunun kurucusu Ali bin Meymûn tarafından getirilmiştir. Zaman içerisinde dünyanın bir çok yerine







yayınlan tarikat öncelikle; Kuzey Afrika, zamanla da Suriye başta olmak üzere Arap dünyası, Malezya ve Endonezya, Anadolu ve Balkanlar, Amerika ve birçok Avrupa ülkesi bulunmaktadır. Öyleki dünyanın hemen her yerinden müntesibleri olmuştur. Şazeliyye XX. yüzyılda Batı'da en çok ilgi gören tarikatlardan biridir. Rene Guenon (Abdülvâhid Yahyâ), Michel Valsan (Mustafa), Frithjof Schuon (Îsâ Nûreddin), Martin Lings (Ebûbekir Sirâceddin), Titus Burckhardt, Ian Dallas (Abdülkadir es-Sûfi), Gai Eaton gibi ihtida etmiş önemli aydınların Şazeliyye tarikatına intisap etmesi tarikatı Batılı çevrelerde bir ilgi odağı haline getirmiştir. Şazeli şeyhlerinden Şazeli Ali Dede muhtemelen 1600'lü yılların ilk çeyreğinde Tunus'tan İstanbul'a giderek Erenköy'e yerleşmiş, Şazeliyye adındaki tarikatını yaymaya çalışmıştır. Daha sonra İstanbul'dan Urfa'ya gelerek Halilürrahman Camii'nin yanına yerleşmiş ve buraya bir tekke inşa etmiştir. Camii'nin doğusuna bitişik olarak küçük bir mezarlık bulunmaktadır. Şahidelerinde Osmanlı şiir ve hat sanatının güzel örnekleri yer alan bu mezarlıkta,

Şazeli Şeyhi Ali Dede'nin de mezarı yer almaktadır. XVII. yüzyılda Şazeliyye tarikatı adına Urfa'da kurulan tekkede Şeyh Ali Dede'nin faaliyet gösterdiği, IV. Murad'ın Bağdat seferi (1689) sırasında şeyhi ziyaret ettiği, IV. Mehmed'in H. 1061'de (M. 1651) Urfa yakınındaki Karaköprü köyünü şeyhe bağışladığı belirtilmektedir. IV. Mehmed'in 1648'de, 7 yaşında tahta geçişinden 3 yıl sonra, yani daha 10 yaşında iken Şazeli Ali Dede'ye ihsanlarda bulunması dikkate değerdir. Padişahın çocuk yaşta şeyhlere bağışlarda bulunuşu manevi dünyasının genişliğine işaret etmekle beraber, sultanın çocukluğu zamanındaki karışıklık ve devlet adamları arasındaki aciz ve şaşkınlık esnasında almış olduğu kararların, padişahın kendi arzusuyla mı aldığı şüphelerini akla getirmektedir. Sultanın 10 yaşında tarikat liderlerine, şeyhlere karşı ihsanlarda bulunuşu, yönetimde etkili olan çevrelerin, yerdeki güçlerini arttırma tasarrufuna yönelik, taşrada etki ve etkinlikleri ileri derecede olan şeyhlere mülkler bağışlamış olabileceklerini de düşündürmektedir.



Köyün Şazeli Ali Dede'ye mülk olarak verildiği anlaşılan fermânda Karaköprü'nün Ali Dede'ye verilmiş gerekçelerinden bahsedilir. "Karaköprü Karyesinin Temlikine Dair Fermân Sureti" başlıklı temlik fermânında "Ali nâm kimsenin" Şazeli evladlarından olduğu ve Halilürrahman makamına şeyh olduğundan bahsedilir. Şeyhin, bizzat padişahın kapısına varıp, kendisinin "mazine-i kirâmdan" olduğunu, belirli bir geçiminin olmadığını ve maddi sıkıntılar yaşadığını dile getirdiği ifade edilmiştir. Buna karşılık Şeyh 'Ali Dede'ye Ruha taraflarından Karaköprü karyesinin mülk olarak verildiği ve sultanın kendisi için

Yine fermânın "evlad-ı evladın envâ'i vücûh-ı mülkiyet üzere keyfemâyeşâ yahtar ve mutasarrıf olub diler ise sata ister ise bağışlaya dilerse vakıf eyleye" kısmından anlaşıldığına göre, Ali Dede'ye temlik buyrulan Karaköprü'yü kendisi veya evlatlarının istediği gibi tasarruf edebilmesine olanak verilmiştir.



Halilürrahman makamında her gün için bir hatm-ı şerif okunmasını istediği anlaşılmaktadır. Fermânda, köyün Ali Dede'ye mülkiyet yolu ile verilmiş olmasından tahrir tabii olmayacağı ve vergiden muaf olduğuna dair; "mefrûzü'l-kalem ve maktûü'l-kadem" (sayım yapılmayan ve Osmanlı yöneticilerinin müdahale etmediği) min küllî'l-vücûh 'avarız-ı divâniye ve tekâlif-i 'örfiye-i meşakkadan mu'âf ve müsellemler olmak üzere" ifadeleri fermânda kayda geçmiştir.

Ayrıca fermânda; Karaköprü karyesine bundan böyle hiçbir devlet görevlisinin müdahalesi olmaması ve köyün mülkiyet statüsünün değiştirilmemesi konusunda uyarılar da yer almaktadır.



## KARAKÖPRÜ KARIYESİNİN TEMLİKİNE DAİR FERMÂN SURETİDİR

1) Çün ri'âyet ve ikrâm ve himâyet ve ihtirâm efdalü'l-vech ve'l-ikrâm 'âdeti-i hasene-i selâtin ve fâ'ide-i müstahsene havâkin-i irtisâmdan olmağın zî himmet-i 'âliyeme vâcib olduğu işbu zümre-i

2) El-mürşidîn hemişe resîde-i mezîd himmetim ve vüs'at in'âmla muhasirü'l-amâl ve'l-erbâb 'Ali nâm kimesne merhûm şeyh-i Şazeli evlâdlarından olub mahmiye-i vaki' Hazret-i Halilu'r-Rahman-ı Salâvat-ullah

3) ve selâme 'alâ nebiyyinâ ve 'âleyhi hazretleri makamına şeyh olan işbu rafi'-i tevki'-i refi'üş-şân şehriyâri birle nâm meserret 'unvân-ı tâcdâr efharü'l-salihâ ve'l-mesâkin ve muhtar-ı etkiya

4) el-vasilîn mazhar-ı füyuzat vedûd Şeyh 'Ali zide salâha sütte-i sa'âdetime gelüb müşarûn-ileyh mazinne-i kirâmdan olduğın ğayrı kendü ma'îşet-i mu'ayyenesi olmamağla ve

5) Ma'âşî ve sebep-i inti'aşî kemâl-mezid muzayaka ve zarûreti olmağın Ruha kazasına tâbî ol cenablar-da masîr olan karyelerden Karaköprü nâm karye 'aziz-i müşarûn-ileyhe

6) verilmek ve ruhuma beher yevm hatm-i şerifi tilâvet kılınmak için ze'âmet-i na-budan ihrâc-ı haliyen hakkında 'inayet-i şahanemi ve mezid-i re'fet-i padişahanemi zuhûra getirüb

7) zikr olunan karye vech-i meşrûh üzere hatt-ı humâyûnum ve sa'adet-makrûnumla hibe ve temlik ve ihsan ve 'atiye edüb işbu sene ihda ve sittin ve elf zilhiccesi

8) on altıncı gününde işbu mülknâme-i hümâyûn mevhûbe-i meşhûnı verdim ki bu bâbda hatt-ı hümâyûn ve sa'adet-makrûnumla vasıl olan celîletü'l-kudum mucibince ba'de'l-yevm

9) zikrolunan vech-i meşrûh üzere hudud sunuruda dahil olan gabe-i hakuk-ı şer'iyye ve kâffe-i rüsum 'irakiyesi ile 'oşır ve bennak ve resm-i kovan ve kettan ve tuyur-ı zemîn

10) 'arusata ve bâdi-i hava vesair timarâtı mefrûz'ül-kalem ve maktû'ül-kadem min küll'l-vücûh 'avarız-ı divâniye ve tekâlif-i 'örfiye-i meşakkadan mu'âf ve müsellemler olmak



11) üzere mülk-i muhsiniyesi ve hakk-ı sarfiyesi (innallahe yerisü'l-'arz ve min 'aleyhave huve hayrur râzikîn) sair emlâk sâhibleri gibi ve mutassarıf oldukları gibi kendüsü

12) evlad-ı evladın envâ'i vücûh-ı mülkiyet üzere keyfemâyeşâ yahtar ve mutassarıf olub diler ise sata ister ise bağışlaya dilerse vakıf eyleye ol bâbda

13) evlâdımızdan ve emhâl-i sa'adet-i nihâdimizden vüzerâ-i a'zâm ve vükelâ-yı kirâm ve defterdaran-ı emvâl ve müşâvir erkân-ı devlet ve a'yân-ı haşmet-den ve mutasarrıfın-i emval



14) mübâşirin i'mâlden ve gayriden hiçbir ferdü'l-efrâdü'l-ferîd kâinen mâkân ve keyf-i mâkân vechen mine'l-vücûh ve sebeben mine'l-esbâb ve nev'-i mine'l-envâ' mâni'

15) ve mizâc ü münâzi' olmayalar ve tebdil ve tağyîr etmeyeler hem tebdiline ve tağyîrine ve tebdiline ve tahviline samî olursa nass-ı şerîf (femin beddle ba'dema sem'a)

16) fe innemâ allaaddin yedlune innallahe semi'un 'alim) ma'nası üzere emr-i şerîfe imtisâlleri ma'dûm olub darende-i şermesarr (?) havâs ...

17) ola şöyle bileler ve 'alâmet-i şerîfeye 'alem arâya i'timâd kılalar tahriren evsat-ı şehri zilhicce-i şerîf sene-i ihda ve sittin ve elf.

Mâ-hüvve'l-mezbûr fî tayyi'l-sütûr muvâfık 'ala berâ-yı menlehül-umûr hurrire el-fakir Yusuf el-vezîr

'Alak(?) nazarı mâ-fi'l-varaki'l-mükerrem ve't-tevki'ür-refi'ül-müfehham ene'l-fakîr Mehmed el-vezîr  
Mâ-hüvve'l-mektûb fî hazâ el-kitâb vâki'-i 'indî Vallahi 'alem bi'l-sevâb hurrire el-fakîr Mustafa el-vezîr

Mâ-hüvve'l-mestûr fî-hazâ el-menşûr muvâfık menlehül-umûr hurrire el-fakîr Mustafa el-vezîr

Mâ-hüvve'l-mestûr fî-hazâ el-menşûri'l-a'lâ muvâfiki'l-emr menlehül-umûr mine'l-müvellâ hurrire el-fakîrül-mülki'l-kadîr Mehmed el-vezîri'l-a'zam el-emirül-mezbûr kemâ hazâ el-mestûr fî hazâ el-menşûr ene'l-fâkîr İbrahim el-vezîr

Mâ-hüvve'l-mektûb fî hazâel-mesâli'l-mergûb muvâfıküş-şer'i el-mendûb hurrire el-fakîr Mehmed el-vezîr defterdar

Mâ-hüvve'l-mestûr fîtayy-i hazâ el-küttâb vâki' 'indî 'ala nehci'l-sevâb hurrire el-fakîr Kenan el-vezîr el-muharrer fî hazâ el-kitab vâki' 'indî.....hurrire el-fakîr ...mülki'l-kadîr Mustafa el-vezîrül-tevfîk

## KAYNAKÇA

Develioğlu, Ferit, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, 11. Baskı, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 2011.

Durma, Abdülhalim, Evliyalar Şehri Şanlıurfa, Erol Ofset Matbaacılık Yayıncılık, Samsun 2015, s. 188.

Gencer, Fatih, "Merkezileşme Politikaları Sürecinde Yurtluk-Ocaklık Sisteminin Değişimi" AÜDTCF Tarih Araştırmaları Dergisi, Sayı: 49, Cild: 30, Ankara 2011.

İpşirli, Mehmet, "Temliknâme" DİA, Cild 40, TDV Yayınları, Ankara 2011.

Kara, Mustafa, "Şazeliye Litarütürü Üzerine Bir Değerlendirme" Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Sayı: 4, Cilt: 4, 1992.

Kenanoğlu, M. Macit, "Mülk", DİA, Cild 31, TDV Yayınları, Ankara 2006.

Kürkçüoğlu, Cihat, "Dini Mekanlar: Camiler", Geçmişten Günümüze Şanlıurfa'da Dini Hayat, Ed. Yusuf Ziya Keskin, 1. Baskı, TDV Yayınları, Ankara 2011.

Kütükoğlu, Mübâhat S., "Ferman", DİA, Cild 12, TDV Yayınları, İstanbul 1995.

\_\_\_\_\_, Osmanlı Belgelerinin Dili, (Diplomatik), Kubbelaltı Neşriyatı No: 35, İstanbul 1994.

Köse, Fatih, "Arşiv Belgelerinin Işığında İstanbul Şazeli Tekkelerinin Tarihi", Vakıflar Dergisi 40, 2013.

Öngören, Reşat, "Osmanlılar", DİA, Cild 33, TDV Yayınları, Ankara 2007.

\_\_\_\_\_, "Osmanlı'da Sütflerin Farklı Toplum Kesimleriyle İlişki Tarzları" İslam Araştırmaları Dergisi, Sayı: 3, 1999.

Özel, Ahmet Murat, "Şazeliye" DİA, Cild 38, TDV Yayınları, Ankara 2010.

Özcan, Abdülkadir, "Mehmed IV", DİA, Cild 28, TDV Yayınları, Ankara 2003.

Sami, Şemseddin, Kâmûs-ı Türkî, Çağrı Yayınları, İstanbul 2009.

Şazeli Şeyh Ali Dede'ye Temlikine Dair Fermân Sureti (BOA).

Tenik, Ali, "Tekke ve Zaviyeler", Geçmişten Günümüze Şanlıurfa'da Dini Hayat, Ed. Yusuf Ziya Keskin, 1. Baskı, TDV Yayınları, Ankara 2011.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilâtı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 3. Baskı, Ankara 1988.

Vakıf Deyimleri ve Terimleri S. <http://www.vgm.gov.tr/sayfa.aspx?id=30#F>.

---

# Şehrin Öte Yakasından Gelen Adam

---



---

Senai DEMİRCİ



Şimdi bir adam gelse şehre, uğrasa loş odalarına bir evin. Bir çocuğun hayret bakışlarını indirse gözlerimize Sönmeden ateşli hayretleri. Yılmadan delici bakışları. Bizi kendimize bin sürpriz diye tanıtırsa.

**B**ebeğin çılgınlıkla başladığı başlamaların sırrını fısıldasa bize. Dese ki: “Dokunduğun her şey O’nun adına. “Damağının suya değmesi, suyun damağına gelmesi O’nun rahmetiyle. “Dudağının dudağına değmesi O’nun ismiyle...”

Halimiz bir inci sözün elçiliğinde “bismillah” dese.

Başlamaların hepsine Allah adına bir devrim diye başlasak.

Bir dağda bir kardelenin çıkışını devrim bilesek.

Bir daldan bir yaprağın düşüşünü devrim görsek.

Bir dudağına bir hecenin tutunuşuna devrim desek.

Bir nefese bir sesin dolanışını devrim diye haykırırsak.

Her şeyin her defasında hiçten yoktan sebepsiz başladığına tanık olsak.

Hep başlasak, hep başlasak...

Hep başlamalarda olduğumuzu bilesek.

Yeni baştan taşınırsak “Bismillah”ın eşliğine.

Biz dahi başta ona başlasak...

Şimdi bir adam gelse şehre,  
yeniden baksa kutlu bakışlara susamış sokaklara.  
Ölüler ağırlayan mezarlar.  
Unutturduklarıyla utanan soğuk taşlar.  
Ayaklar altında ezilmiş tohumlar.  
Toz olmuş kemikler gibi ağaçlar...  
Kuru dal uçlarına sürgün edilmiş ümitler...  
Kara toprağına uzatılmış taze tenler.

Ayrılık uçurumlarına savrulup solmuş gül yüzlüler.

Yarım kalmış sevdalar.

Kırık dökük hecelerde saklı aşklar.

O adamın Sözler’iyle...



Bin diriliş türküsü oluverse, bir haşır sözüne dönüşüverse.

Dal uçlarında tomurcuklar gibi patlasa sonsuz özlemlerin.

Gelincikler gibi yüzü kanlansa paslı kederlerin.

Kan kırmızı mahcupluklar bulaşsa yüzüne ölü kızların.

Bir daha bir daha seyretsek İbrahim’in [as] kuşlarının yaprak yaprak geri dönüşünü.

Bir daha, bir daha dirilmeye bin bahar kadar emin olsak, İbrahim’ce mutmain olsa yaralı kalplerimiz.

Dal uçlarına çiçek çiçek tebessüm asılıverse.

Baharı giyinen yeryüzü bir Duha ayetini seslendirir:

Rabbin seni terk etmedi, etmeyecek

Rabbin sana darılmadı, darılmayacak

Bundan sonra ne gelirse başına, bundan öncekilerden güzel olacak.

Şimdi bir adam gelse şehre, unutulmuş köşelerine uğrasa evlerin.

Mahzun ve asil bir kadın.

Anne.

Sınanmanın en zoru evladının ölümüyle.  
Kan çanağı gözlerinden ateşli yaşlar düşürürken göğsüne.  
Baldıran zehri çaresizliği yudumlarken kederler içinde.  
Suskun duvarlardan, aldırışsız kahkahalardan, zoraki başsağlıklarından yüreği boş dönerken.  
“vildanunmuhalledün...” müjdesini fısıldasa adam.  
Cennet saraylarından haber verse.  
Bir teselli yağmuru iniverse ana yüreklerine...

Şimdi bir adam gelse şehre, tutsa ölüme yürüyen ihtiyarların elinden.  
Gölgelerin gövdeleri aştığı ikindi hüzünlerinden parlıtlı ümitler devşirse.  
Yangın yeri ahir zaman akşamlarına sevinç pırıltıları düşürse.  
Yakıp kavuran pişmanlıkların dudağına pınar suyu değdirse.  
“Ah keşke...” lerle felç olmuş ümitleri yeniden yürütse.  
Yüz üstü düşmüş özlemlere gülümsese.  
Hayranlık umdukları gözlerden aşağılanmalar yaşlı kadınların yüreğine su serpse.  
Cam kırığı sözler ağızlarda beklesirken, sussan acıtır, konuşsan kanatır kederleri bir bir dile gelse  
“Halık-ı Rahîm” diye başlasa söze...  
Hep Rahman hep Rahim Allah'ın adıyla...  
Sonsuz rahmeti, bitimsiz merhameti ümit nehri gibi avuçlayıp serpse ihtiyarların yüreğine.  
Rahmanî umutlar dökse kabre giden patika yollar üzerine..

Şimdi bir adam gelse şehre, telaşlı koridorları adımlasa Teselli arayan çaresizler.  
“Neden ben, neden ben!” diye hırçın sorular soran devasız gençler.  
Nefesi daralmış, yüreği sıkışmış, güneşi unutmuş dertliler.  
Huzuru her sabah yeniden kanayan, hüznü çıban gibi çoğalan.  
Hastalar, hastalar, hastalar.  
İlaçların kâr etmediği, yoğun bakımların göremediği, operasyonların onaramadığı yaraları varken hastaların.

Şehre bir adam gelse.  
Bir tatlı kelam etse: “Ey biçare hasta! Merak etme, sabret. Senin hastalığın sana dert değil, derman... Ömrün bir sermayedir, gidiyor. Meyvesi bulunmazsa zayi olur. Hastalık ömrünün dal uçlarına ebedi meyveler takıyor.”  
Sonra hastalığın hüznü sarı güller gibi pencerelelerden sarksa...  
Sonra bitkin tebessümleri dertlilerin serin pınarlar gibi aksa...

Bir adam gelse şehre, bizi Kitab'la tanıştırsa...  
Terk ettiğimiz, uzak köşelere bıraktığımız, susturduğumuz.  
Tedavülden kalkmış para muamelesi yaptığımız, miadı dolmuş ilaç yerine koyduğumuz,  
Unuttuğumuz Kitab'ı ateşli bir haber gibi sokuverse gündemimize.  
Sözlerin en sıcağına dokundursa dilimizi.  
Yüreğimizi yatırsa vahyin ırmağına.  
Sesten serinliklere daldırsa yüreğimizi.  
Güneş karşısında nazenin yaprakları  
İbrahim tenini seyredencesine seyrettirse.





Ateşler içinde serin ve selamette olmanın muciz-  
esine tanık etse dal uçlarını.

Taş kadar katı, taştan da katı kalplere bir Musa asâsı  
dokundursa.

İpek gibi kök ve damarların dokunuşuyla katılığını  
terk eden taşlardan utandırır katı kalplerimizi.

Bir aşk hikayesi okusa taşların yüzünden; taşların  
da kalbini gösterse kalbimize.

Dese ki, güya bir âşık gibi taşlar; o lâtif ve güzellerin  
temasıyla kalbini parçalıyor, yollarında toprak  
oluyor.

Yüzümüz kızarsa, anlamak için geç kaldığımızı  
yansak "Biz Uhud'a severiz, Uhud bizi sever" diye  
taşlara aşk yükleyen Peygamber sözünü.

Bir adam gelse şehre; bize bir Peygamber anlatsa...  
Uzakta kalmış değil, şimdi burada aramızda bir  
peygamber.

Soğuk değil sıcak:

Taze peygamber nefhaları taşısa şehre.

Yunus'ça yakarıların denizine atsa kalbimizi  
hemen şimdi.

Eyyub'ca yaraların tenine taşısa yakarılarımızı  
hemen şimdi.

İbrahim'ce kurtuluşların serinliğine fırlatsa yangın-  
larımızı hemen şimdi.

Musa ile Hızır'a yoldaş eylese itirazlarımızın hepsini  
hemen şimdi.

Yusuf'ça rüyaların müjdesine sarıverse terk edilmiş-  
liklerimizi.

İsa'ca bir merhametin yüreğinde eritse hoyrat-  
lıklarımızı hemen şimdi.

Gelse adam...

Gelse ve

Tutsa elimizden "asr-ı Saadet'e,  
Ceziretül Arab"a götürse bizi hemen.

Onu vazife başında görsek:

Görsek ki, O'nun bakışıyla matemler sustu,  
varlık şevke boğuldu.

Birbirine yabancı ve düşman görünen varlıklar,  
O'nun nuruyla, dost ve kardeş oldu.

Suskun ve dilsiz taşlar pürneşe söz oldu.

Korkunç, dipsiz deniz gökler mavi tebensümlere  
durdu

Yetimler gibi boynu bükük dağların yüzü güldü.

Sevildi, sevilir oldu, sevildiğini bilen oldu.

Yüzleri soluk, nefesi kesik hastalar gibi yıldızlar şiir  
olup iniverdi göğümüze.





Ve böyle böyle...  
Böyle böyle...  
Aramızda bilsek Allah'ın Elçisi'ni.  
Aramızda...  
Bir gül tebessümünce diri.  
Bir yağmur damlasınca duru.  
Reşha Reşha indirse Peygamberce bakışı şehre...  
Can kulağımıza değdirse sözlerini...

Bir adam gelse şehre...  
Öte yakasından şehrin..  
Sarı çiçeklerle sohbet edecek kadar hisli...  
Bir gülün soluşuna ağlayan.  
Şefkatli.  
Karıncalarla sofrada arkadaş.  
Dağ başlarını, ağaç dallarını mekân tutmuş  
münzevi.  
Üveyiklerin hatırını soran, sinek kanadı inceliğinden  
ders alan öğrenci.  
Gelse şehrin bu yakasına...  
Bir delikanlının tereddütlerini ağırlasa avuçlarında.  
Bir genç kızın uçarı hayallerine eğilse bakışlarıyla.  
Dese ki,  
Ey kavmim "Uyun Elçilere..."  
"Sizden ücret istemeyenlere..."  
İlle bizden olacaksın demeden gerçeği anlatanlara..

Taşlanmayı göze alarak koşsa meydanlara...  
Soğuk mahpus duvarlarından sonsuz tefekkür  
göğünü kucaklayan meyvelerle çıkıp gelse...  
Canına kastedenlere de ebedi canlar sunan  
tebessümüyle baksa gözlerimizin içine içine...  
Şehrin öte yakasından bir adam gelse...

Şehrin öte yakasından gelen adam  
Geldi çoktan.  
Dudağında göklü sözlerin iksiriyle...  
Yanında muhabbet kahramanlarının alın teriyle...  
Yüreğinde Mevlana şiiiriyle,  
Aklında Geylanî hikmetiyle,  
Şirazlı Sadi'nin Molla Cami'nin aşkıyla,  
Meleklerin "bilmeyiz biz; Sen bilirsin" edebiyile...  
Şehrimize bir adam geldi.  
Şehrin öte yakasından...

Keşke kavmi bilseydi...



---

Gönüller birbirine aksın, sofralar ruhlarımıza açılın diye güzel bu şehir.

---



---

# Şehirlerin Kimliksizlik Çağına Alternatif Duruşlar

---



---

Yrd. Doç. Dr. Levent BİLGİ



## “Bir şehir kadar kalabalıktır bazılarının yalnızlığı”

Cahit Zarifoğlu

Günümüzde küreselleşen dünya, ülkeler, şehirler tek bir egemenlik ve menfaatler mantığı altında birleşen bir dizi ulusal ve uluslar üstü organizmalardan oluşan, soyut bir imparatorluk tarafından kontrol edilmektedir. Bu imparatorluk, hareketinin uzantılarını küreselleşme adı altında yönlendirir. Bu yeni imparatorluk bedenlerden önce akılları ve kimlikleri sömürgeleştirir. Fiziksel, maddî, zihinsel ve manevî açılardan içine çeker.

Coomaraswamy'e göre; “Bu imparatorluk, hiçbir toprağa bağlı güç merkezi kurmaz ya da sabit sınırlara ve engellere dayanmaz. O bütün dünyayı emperyalist bir şekilde kendi etki alanına katan merkezsiz ve topraksız egemenlik aygıtıdır.”

**G**eçmişteki sömürgeciler, sömürge sahiplerinin formunda eğitilmiş bir yerli sınıfa meydana getirmek üzere, işgal ettikleri topraklarda kendi kimliklerini yerleştirmeye çalışırlardı. Bu çaba, sömürge ve sömürgeci zihinlerin melezlerini meydana getirirdi. Nüfus alanları oluşturmak için okullar kurulur, akademiler açılır, yönetimde tesirli olabilecek kişi veya sınıflar, emperyalist merkezlere gönderilerek beyinleri iyi bir süzgeçten geçirilirdi. Eski kimliklerin erozyona uğratılması ve yeni, karışık kimliklerin meydana getirilmesi hem gelenek hem de inanç alanında şüphelerin doğmasına yol açardı... Küresel birer köye dönüşen ülkelerde, şehirlerde çoklu kimlik parçalanmaları meydana gelir. Bu kuşatma önce insanların teknolojilerini, sonra makinelerini, ardından alışkanlıklarını, hayatlarını ve akıllarını (düşünme biçimlerini) eline alırdı. Yeni Türkiye Cumhuriyeti de bu küresel moderniteye ve yeni doğan seküler ideallere uyum konusunda hiç zorlanmadı. İslam topraklarında yerleşen bu yabancı kimlikler, zamanla “yaşama kimliğini” de dejenere etti. Bu imparatorluk her şeyi kendi içine çekerek kendi mekanizması ile bir dönüşümden geçirdi. İslam dünyasına modernite geldiğinde, beraberinde sanayileşme ve sömürgeciliği de getirdi.

Bunun üzerine Müslümanlar, İslam'a yönelen iç tehditlere ilave olarak dış tehditleri de dikkate almaya başladılar. Ancak bu dönemlerde iki kimlik belirir: Müslüman ve gayr-i Müslim; sömürge ve sömürgeci.

Uzun bir zaman sonra ilk kez mücadele fikir alanına kayar. Padişahlar ve devlet adamları, uzun süre kavganın alan değiştirdiğinin farkına varamazlar ve durmadan silahlanmaya, orduyu güçlendirmeye çalışırlar. Oysa kimliğini yitiren bir ordu ve millet; millî kimlikleri zirvede olan Balkan ve Avrupa milletleri ile mücadele etmesi imkânsızlaşmıştır.





Sonuç olarak ise aldatılarak özgürce davrandıklarını sanan taklitçiler yüksek oranda steril toplumlar oluştururlar ve zamanla yaşayış, düşünce tarzı olarak düşmanlarından farkları kalmaz. Doğu toplumu, düşmanını öldürür. Batı toplumu ise düşmanını mankurtlaştırarak kendisine benzetir ve kul, köle yapar. Şehirlerde yaşayan insanları kimliksizleştirir, bir sürünün isimsiz, şahsiyetsiz fertleri haline getirir.



Bu dönemde, modernleşmenin sunduğu hayat tarzı, "tartışılmaz ve kutsal" bir kimlik arz eder. Tüketim, başka insanlara zarar vererek onların sömürülmesi; hatta yavaş yavaş kanlarının emilmesi sonucunu doğurur. Değerlerin yerini görsel imajlar alır. İhtiyaçlar hissedilerek değil, reklamların istediği biçimde şekillenir. Her şey; hatta ahlak, fazilet gibi kavramlar dahi metalaşır, satılabilir eşya haline dönüşür. Şehrin insanına önceden düşünülen ve hazırlanılan paketler halinde yiyecek, giyecek, bilgi, hayal, sevgi, nefret, makine, tasarım, eğlence, boş zaman, aşk, siyaset vs. pazarlanır.

Kimliksizlik çağı, sınır ve millet tanımadan bütün dünyaya, bütün şehirlere yayılır. Kapitalist sermaye, artık devletler kuracak ve devletler yıkacak kadar güçlenir ve yaygınlaşır. Bu dev yapılanmalar, ulus devletlerin inadını, kültürel değerleri ve kimlikleri önüne alıp süpürür. Bu kaos karşısında felce uğrayan toplumlar, uluslararası sermayelerin ön gördüğü hayat ve düşünme tarzına alışıp uysal koyunların oluşturduğu sürüler haline gelir. Artık düşüncelerimizi, alışkanlıklarımızı; hatta sevgi ve nefretlerimizi bile bu

büyük şirketler, reklam vasıtasıyla belirlemeye başlar. Bu hayat tarzı, sağcısı ile solcusu, Müslüman'ı, herkesi etkiler. Öyle bir taundur ki bu, önünden kaçmak mümkün olmaz. Ve şehrin insanı köleleşir.

İletişim araçlarının yaygınlaşması sonucunda taklit toplumu olan milletler, her çıkan "yeni"yi hemen ihtiyaç haline getirirler. Daha düne kadar hiç de ihtiyaç olduğunu hissetmediğimiz bir cep telefonu, bugün genç, ihtiyar, çoluk, çocuk herkesin elinde gezmeye, onsuz yapılamaz hale gelmeye başlar. Artık dışarıya telefonsuz çıkmak, çıplak çıkmakla eş anlamlı gibidir.

İleride artık bilim kurgu filmlerinde olduğu gibi, doğar doğmaz, bu imparatorluk genlerimizi eline alıp "standartlaşmış hayat kodları" sırına edecek ve robotlaşan insanlar üretecek. Zaten şu anki güdülemeler de bunun biraz daha ilkel bir metoddan başka bir şey değil.

Kent dokusu, şehrin kaosu, tüketim kalıpları ve serbest piyasa dinamiklerine dâhil olma çabası Müslümanlar gibi her toplumu da içeriden dönüştürmekte, mutsuzlaştırmakta, kimliksizleştirmektedir.



Doğu Batı dergisinde yapılan bir ankette, üniversiteli dindar bir kız öğrenci, kimlik bunalımını şöyle anlatır:

“İlesam’a ilk gittiğimde aynı kimliği paylaştığımı düşündüğüm insanların bu kimliği çok farklı şekillerde, hiç alışık olmadığım bir tarzda dışa vurduklarını fark etmiştim. Ortam, o zamana kadar tabu saydığım, hiç sorgulamadığım şeylerin sarsılmasına yol açmıştı. Tek bir kimliğin bu kadar farklı şekillerde ifade edilmesi benim için çok şaşırtıcıydı. Erkekler, kızlar aynı masada oturuyoruz ki bizim evde mesela misafir gelince zaman zaman, erkekler ayrı odada, kadınlar ayrı odada oturur... ‘Bu kadar erkeğin arasında nasıl oturma-çagım?’ demiştim ilk başlarda. Kendimin bile bazen garipsediği şeyler vardı. Ben hâlâ açıkçası erkeklerin yanında bir genç kızın sigara içmesi fikrine alışabilmiş değilim, özellikle de başörtülü bir bayanın; ama bunu çok rahat yapan insanlar var...”

Başka bir kız öğrenci de şunları söylüyor:

“Önceden daha bütüncül bir düşünce sistemiyle konuşurken artık kendine referans vererek birçok

perdeye yansıyan filmlere bile gerçekmiş gibi bakılırdı. Şimdi ise şehirlerde gerçekler bile “gibi”ye, sahte hayatlara dönüştü. Ananda K. Coomaraswamy’nın dediği gibi artık büyük şehirlerde “gibi”ler dünyasında, sahte kimlikler içinde yaşıyoruz. Gerçek kimliklerin dejenere olması ile ucuz ve sahte kimlikler çıkar ortaya. En tipik örneğiyle, ülkemizde görülen “takım tutmanın bir kimlik mertebesine çıkarılması” çok net bir “ucuz kimlik kapatma” olgusudur. Yurdun dört bir yanında Galatasaraylı, Beşiktaşlı, Fenerbahçeli taraftarlar görülmektedir. İnsanlar bu hiç görmedikleri, yakınında bulunmadıkları; hatta ayak basmadıkları bir şehrin büyük takımlarını tutabilmektedirler. Bu, aslında ezilen ve kimliksizleşen toplumların belli ve büyük bir takımın şaşaasını, prestijini, aldığı iltifatı, kısacası kimliğini paylaşma arzusudur. Aidiyet ihtiyacının ibadet şekilleri, ibadet mekânları ve ezberlenmesi gereken pek çok tabusuyla törenselleşen, somutlaşmış tarzda karşılanmasındır. Şehrin kaosunda bu somut aidiyetler ve sanal kimlikler çoğu kimse için hayatın yegâne anlamı olarak

“Ve...

Odalardan odalara kapanan sağanak saatlerinde  
Lacivert bir boşlukta patlayan acılar değilse  
Şehirlerden evlere dönerken  
Bu kopuş neden çoğalır bende...”

şeyi konuşmaya başlıyorsun. İnsanların yeni sınırlar oluşturmak istemesinin sebebi, tam da kimliğin kaybedilmesi korkusuyla ilgili, yani gidiyoruz; ama nereye gidiyoruz? Şehir başlı başına sahip olduğun pek çok şeyi kaybedebileceğin bir yer ve daha önce hiç rastlamadığın şeylerle karşılaşıyorsun. İslâm’ın belki de kendisinde barındırmadığını düşündüğün şeylerle karşılaşıyorsun, korkuyorsun ve bazı şeyler elden gidiyor mu acaba, diye yeni sınırlar koyma ihtiyacı duyabiliyorsun. Müslüman biri, Müslüman olmayan birinden farklı olmak zorundadır, yaptığın seçim bir fark meydana getirmiyorsa niye anlamlı olsun ki?”

Modern hayatın gündelik ritimlerine genel olarak entegre olan şehir insanların kendi duruşunu zamanla kaybetmesi kaçınılmaz oluyor. Hiçbir şey yapmamakla, şehirde sadece kazanmaya, sadece kendimize çalışmaya bakarak çok şey yapmış oluyoruz aslında.

Şehirlerin kimliksizliği, hayatı büyük bir “gibi”lerle açıklamaya çalışıyor. Eskiden beyaz

algılanabilmektedir. Bu ucuz kimlikleri sayfalarca çoğaltabiliriz. Moda şarkıları bilmek, modaya uygun giyinmek, starlarla özleşmek, onların sanal cemaatine katılmak ve böylece ucuz kimlik sahibi olmak, şehrin insanlarına pek kolay geliyor nedense. Aidiyet ihtiyacını bu sahte kimliklerle/kimliksizliklerle tatmin etmeye çalışıyorlar; ama öte yandan şairin söylediği kopuşlardan da kurtulamıyorlar:

“Ve...

Odalardan odalara kapanan sağanak saatlerinde  
Lacivert bir boşlukta patlayan acılar değilse  
Şehirlerden evlere dönerken  
Bu kopuş neden çoğalır bende...”

Türkiye Cumhuriyeti, Feroz Ahmad’ın Modern Türkiye’nin İnşası adlı kitabına göre şöyledir:

“Osmanlı İmparatorluğu’nun küllerinden bir Anka Kuşu gibi yükselmedi. Gerçekte o yabancı işgalcilerle, eski rejime karşı ulusal mücadeleyi kazanan Kemalist seçkinlerin imgeleminden doğdu.”



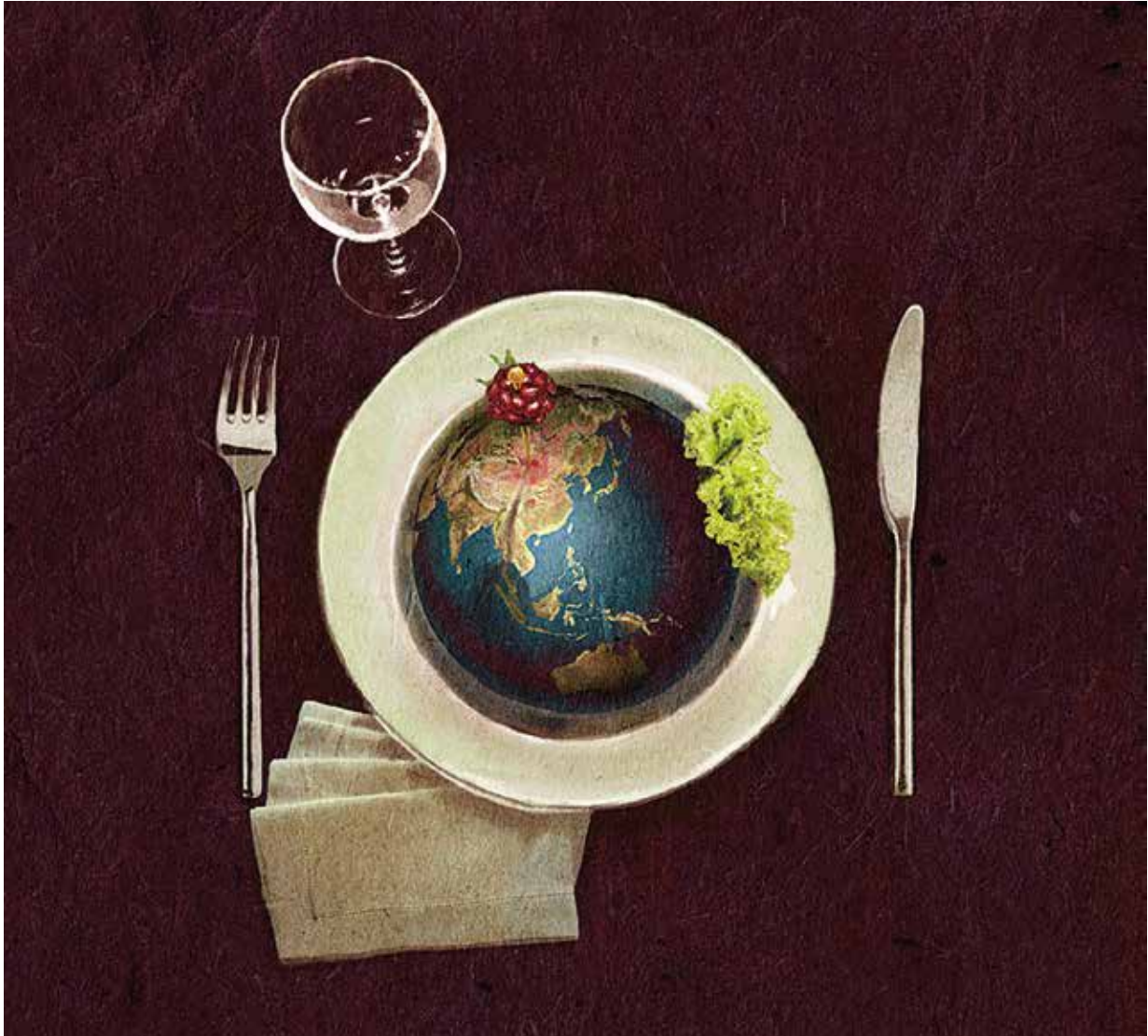
Ancak Cumhuriyetin ilk efendileri tarafından otuz sene cebren daha sonra da yarı cebren dayatılan kimlikler bir türlü tutmadı. Halkçılık, milliyetçilik, Kemalizm gibi düşünceler, bir kimlik olmaktan öte hep devlet ideolojileri olarak kaldılar. Mesela gençler, zamanla Fenerbahçe'yi, Tarkan'ı bu ideolojilerden daha fazla tanır ve savunur hale geldiler. Şehirlerin ille de bir kimliği olmalı mı?

Kimlik bize birilerinin taktığı bir rozet veya mada-lyaya değildir. O fitrî bir mensubiyetin ifadesidir. İnsanoğlu yaratılışından bu yana, varlığını anlamlandırmak için bir şeye, kendisinden ve her şeyden daha büyük olan ve her şeye gücü yeten bir şeye ait olma ihtiyacı hissetmiştir. Ancak modern yaşam tarzı pek çok kavramın içeriğini boşalttığı için bilhassa şehirlerde mensubiyetimiz ve kimliğimiz de bir kaymaya uğradı. Bir ailemiz, bir şehrimiz, bir milletimiz, bir devletimiz, bir ülkemiz, bir medeniyetimiz, bir dinimiz, bir mesleğimiz var; ama biz bu

saydıklarımıza ait miyiz? Veya bunlar ne kadar bizim kimliğimizi oluşturuyorlar? Bir şehre ait olmak ne demektir?

Aslında biz bütün bu kurumların içindeyiz; fakat hiçbirine mensup değiliz. Bunların hepsi bizde bir kimlik kaosu meydana getiriyor ve biz insanlar biraz garip, biraz zalim, biraz sevecen, biraz menfaatperest şehrin içinde, bir kaos halinde yuvarlanıp gidiyoruz.

Şehirlerde modern hayatın bizim için hazırlanan yazılıma şartsız tabi olduğumuzda makineleşme serüvenimiz de tamamlanmış olacak. İçinde bulunduğumuz toplumun uyduğu akıntıyı sorgulamadan, bu akıntıda sürüklenmeyi doğal kabul ettiğimizde başlayacak sürüleştirmemiz. Bu sorgusuz, sualsiz, kimliksiz hayattan zevk almaya, şikâyet etmemeye, şehirlerin kaosunda yitip durmaya başladığımızda ise işlem tamamlanmış olacak.





Oysa var olmanın, insan olmanın, bir şehirde yaşamamanın bir bedeli, bir anlamı olmalı. Kimliksizleştirme rejiminden tam olarak kaçmak mümkün olmasa da, her şeyimizle bir kimlik kaosuna, şehrin gürültüsüne, koşuşmalarına teslim olmak da kabul edilemez. Yani uygulanan robotlaştırmaya karşı dik ve karşı durmak insan fitratının gereğidir. Kimliksizleşme sisteminin sömürüsüne dâhil olmamak insani bir tavır almak demektir. Şehirlerimizi kapitalizmin, sekülerleşmenin, betonların esaretinden kurtarmak, kendi maneviyatımızı, kültürümüzü, ruhlarımızı katmak zorundayız. Teslimiyet ölmektir.

İsmet Özel'e göre "Avrupa merkezli modernleşme bütün geleneksel kültürleri, şehirleri dumura uğratsa da, insanoğlunun duçar olduğu tek boyutluluk belasından kurtuluşu temin edecek açık kapı olarak insan, etkisini yaygınlaştırmaya imkânına sahiptir."

Önemli olan bu sıkı duruşu kaybetmemek ve biz olarak durabilmektir. Zira kimden yana ve kimin yanındaysak en çok ona, giderek daha fazla ona benzemeye başlarız. Etkisizleştiren ve kimliksizleştiren bir rejim/sistem karşısında durmak zordur elbet. Ancak insanın başka yolu da yoktur bu zamanda. Ya

sisteme ayak uydurarak siz de hissizleşeceksiniz veya onunla (bedeli hayatlarımız olan kapitalizmle) bir mücadele içine gireceksiniz. Mücadelenin olmadığı yerde zelil bir kabul ve karşı tarafa benzeme vardır. Bu mücadeleye soyunmak, bizi, ister istemez bir azınlık durumuna getirebilir; ama sürüleşen bir çoğunluk olmaktansa kimliğini ve kim olduğunu bilen bir azınlık olmak daha anlamlıdır. Şehirleri insanlar kurar, insanları şehirler yapmaz.

İnsan şehirde nesne değil, özne olarak hayatın dinamizmine müdahil olduğu, sadece bir organizma olarak değil bir ruh olarak da nefes almaya çalıştığı sürece insandır. Şehir yaşamı denildiğinde, içindeki mahalle isimlerinden tutun da, yüzyıllara uzanan binalarıyla, sokaklarıyla, hatıralarıyla bize tarihimizi anlatan, paylaşmayı hatırlatan ve belki de toplumumuzun kendi çocukluğuyla olan bağı ve kodları diri tutan canlı bir organizmadan söz etmeliyiz.

Bir şehre sahip olmayı, o şehirde huzur içinde yaşamayı istiyorsak, önce o şehre ruhumuzu yansıtmayı, o şehre ait olmayı öğrenmeliyiz.



"Şehirlerde anlayan ben, basit bir biçimde aklım değil,  
Bütünlüğün içinde kendim olsam gerek.  
Dünyanın uyduğu idealleri şehirlerde  
süsleyen bütünlüğün içindeki ruhum"

R. May

---

# Bilgi Taşı

---

öykü

---

Murat ÇİFTKAYA



---

Ben hangi ağacın gölgesine otursam,  
kendimi yolcu gibi hissedirim.

---

**I**lık bir yaz rüzgârı okyanusun ötelерinden gelip kıyıya ulaştı ve biraz ilerideki ağaçların yapraklarına dokunup hışırtılı bir ses çıkardı. Aynı anda, küçük bir dalga kıyıya vururken çıkardığı sesle yaprakların hışırtısına eşlik etti. Yine tam o anda, gökte süzölen bir martının çığlığı yaprakların ve dalganın sesine karıştı. Okyanus, kıyıdaکی köpöklö beyaz renkten gözün uzanabildiğı ufuktaki laciverte kadar mavinin her rengini yansıtıyordu. İkinci güneş i kızgınlığını kaybetmişti, ama ışıklarını hâlâ cömertçe sunuyordu yeryüzüne. Bir adam vardı binlerce metrelik ıssız kumsalda; eğilmiş halde duruyor, çok

uzun süren aralıklarla adım atıyordu. Baş i öne eğik dikkatle yeri inceliyordu. Yüzünde düşünceli ve kaygılı bir ifade vardı. Bir şeyler arıyor gibiydi. Denizle kumların birleştiğı çizgide yürüyordu. Kâh kumları elindeki bir çöple karıştırıyor, kâh bileklerine bile gelmeyen suyun içindeki taşları yerinden oynatıp gözlerini kısarak altlarına bakıyordu. Arada suya doğru bir kaç adım atıyor, dizini biraz geçen suyun altını elleriyle yokluyor, daha derin taraflara merakla bakıyor, kaygılı gözlerle kimse kendisini görüyor mu diye etrafını kolaçan ediyor, ama kıyıya yaklaşan bir dalga görünce hızla kumsala kaçıyor. Kıyıdaکی taşları ve kumları incelerken bazen yoruluyor, iki eliyle yandan tuttuğı belini doğrul





tuyor, alnındaki terleri siliyor, sonra yeniden aramasına devam ediyordu. Saatlerdir, belki de günlerdir, kim bilir ne kadar zamandır bu haldeydi. Adam yere o kadar eğilmişti ki, yanına yaklaşan kişiyi fark etmedi bile. Ne zaman ki diğer insanın gölgesi güneşle arasına girip tatlı bir serinliği hissetmesine sebep oldu, o zaman ıssız kumsalda yalnız olmadığını anladı. Başını kaldırıp misafirine baktı. İşinin bölünmesinden pek memnun kalmamış bir ifade yerleşti yüzüne. Gözleri güneş ışığından rahatsız olunca başını yine yere çevirdi. Diğer adam orada yokmuş, hiç gelmemiş gibi gözleri neredeyse her kum tanesini taramaya devam etti.

“Merhaba” dedi yeni gelen. “Kolay gelsin.”

“Sağol.” Kırık-dökük bir geveleme gibi çıkmıştı ağzından bu söz. Umursamadı. İş bu dâvetsiz misafirden daha önemliydi.

“Görüyorum ki, birşey arıyorsun” dedi diğeri. Gölgesi hâlâ eğilmiş adamın üzerine düşüyordu. “Yardıma ihtiyacın var mı?”

Kaşlarını hafifçe çattı. Kimdi bu adam? Nereden çıkmıştı? Neden gelmiş kendisini oyalamak istiyordu? Üstelik, yardım etmekten dem vuruyordu!

“Teşekkür ederim. Rahatsız etmezsen daha çok sevinirim.” Kendince son noktayı söyledikleri. “Hadi sen yoluna, ben işime!” mesajını gizlemişti sözlerine.

“Bilgi Taşını arıyorsun, değil mi?”

Birden doğruldu. Saatlerdir bükük beli bu ani hareketi kaldıramadı. Acı bir feryat çıktı ağzından. Beli tutulmuştu! Bir taraftan acıyla yüzünü buruştururken, diğer taraftan karşısındaki adamı süzmeye başladı. Nereden bilmişti bu tuhaf görünümlü adam ne aradığını?

Bilgi Taşı! Kendisinin ve diğerlerinin gerek olmadıkça ağızlarına almaktan bile kaçındıkları, rüyalarını süsleyen, ama kimsenin göremediği, sadece bir efsane gibi kulaktan kulağa gezen o kutsal şeyin ismi ne rahat çıkmıştı adamın ağzından! Bu rahatsızlığı saygısızlık olarak yorumladı. İçini hem bir merak, hem de tedirginlik kapladı. Adamdan hem kurtulmak, ama hem de onu tanımak istiyordu.

“Tanışalım mı?”



Şimdi de tanışmak istiyordu adam! Anlamıştı, ondan kurtuluş yoktu. Kısa ve net cümlelerle tanıttı kendisini.

“Ben bir bilgiseverim. Nasıl tahmin ettin bilmiyorum, ama doğru bildin; Bilgi Taşı’nı arıyorum. Peki sen kimsin?”

Diğer adam gülümsedi. İlerideki bir ağacı gösterip: “Önce şu ağacın gölgesinde biraz oturalım mı? Sen de dinlenmiş olursun” dedi.

Arayıcı, bu teklifi kabul etti. Gerçekten yorulmuştu. Ağacın gölgesine sığındıklarında, diğer adam gülümseyerek:

“Seni bilmem, ama ben hangi ağacın gölgesine otursam, kendimi yolcu gibi hissederim” dedi. “Uzaktardan gelip uzaklara giden, dinlenmek için bir ağacın altına oturan ve nefeslenen bir yolcu gibi. Sence dünya da bir ağaç gölgesine benzemiyor mu?”

Dünya? Ağaç gölgesi? Neden bahsediyordu bu adam? Dudak büküp cevap vermedi. Daha tanıtmamıştı ki bu adam kendisini. Kimdi? Hiç acelesi yokmuş gibi davranıyordu yanındaki adam.

“Sen bilgiseverim demiştin. Ben de bir haberciyim.” Üstlerinden çığlıklar atan bir martı geçti. Haberci. Duymuştu bu tür insanları. Ötelerden haber getirdiklerini iddia ederlerdi. Güya her şeyi bilirlerdi. Daha önce hiç onlardan biriyle tanışmamıştı, ama pek de olumlu düşünceler beslemezdi haklarında. Sana da bir haber vereyim, ister misin?”

“Bana haber vermek mi? Nasıl yani?”

“En çok istediğin şeyin haberini. Bilgi Taşının yerini söyleyeyim mi sana?”

Saygılı olmaya özen göstererek cevap verdi:

“Bakın, bu işler o kadar kolay değil. Bilgi Taşını binlerce yıldır arıyor bilgiseverler. Nice ustamız geldi geçti, çokları yaklaştı ona. Ama kimse bulamadı. Siz nasıl ‘yerini göstereyim’ diyebiliyorsunuz, anlamıyorum.”

“Şu sözü hiç duydun mu? Aramakla bulunmaz, ama onu bulanlar arayanlardır.”



Biraz düşündü, duymuştu galiba. Düşüncesi haber-  
cinin cümlesiyle kesildi:

“Her şeyden önce, yanlış yerde arıyorsun onu.”

Nasıl bu kadar iddialı, bu kadar cesur konuşabiliy-  
ordu? Ona nasıl cevap vereceğini bilemedi.  
Karşısındaki bir bilgisever olsa, aynı dili konuştuk-  
ları için, yöntemden, yöntemin varılmak istenen  
hedef kadar önemli olduğundan bahsederdi.  
Saatler, hatta günler boyu tartışarak da olsa sohbet  
edebilirlerdi. Ama bu adam hiç de alışık olmadığı  
bir şekilde konuşuyor ve davranıyordu. Bu arada,  
şunu da söyleyeyim. Ben kendisine bilgisever diyen  
herkesle sohbet etmem. Senin samimî olduğunu  
hissettim, ondan.”



Ne kadar yüksek bir perdedendi bu sözler. Bilgisev-  
erler kendilerini herkesten ayrıcalıklı yüksek bir  
yere yerleştirirken, bu adam hepsine tepeden  
bakma yetkisini nereden alıyordu? Ona Bilgi  
Taşı'nı anlatsa mıydı? Çoğu bilgiseverin uzlaştığı  
gibi, Bilgi Taşı denilen şeye ancak mümkün  
olduğunca çok taş ve kum taneciğinin tanınması ve  
bilinmesinden sonra ulaşılabileceğini söylese  
miydi? Yıllardır sürdürdüğü arayışından hafızasına  
kaydettiği yüzbinlerce irili-ufaklı taşı tek tek anlat-  
sa mıydı? O kadar kolay mıydı Bilgi Taşını bulmak?  
Hiç sanmıyordu.

“Uzaktan seni izlerken bir şey dikkatimi çekti. Hep  
kıyıda arıyorsun. Neden denizin içine girip  
aramıyorsun biraz da?”

Canı sıkıldı. Zayıf bir noktasına dokunmuştu soru.  
Bilgiseverlerin katı bir kuralı vardı: Bilgi Taşı, derin-  
lerde aranmaz. Orası bizim sınırlarımızın  
ötesindedir. Bilinmez ve görülmez. Derinlere  
dalmak isteyenler çoğunlukla bilgiseverler toplu-  
luğundan dışlanırdı. O kadar katıydı bu kural.  
Aslında içten içe sorguladığı birşeydi bu. Bilgisever-  
lerin yüzme bilmedikleri ve öğrenemedikleri için  
mi bu kuralı koyduklarını, yoksa bu kural gereği mi  
yüzmeden uzak durduklarını anlayamazdı. Nered-  
eyse bütün bilgiseverler gibi, kendisi de yüzme  
bilmezdi. Bazen, Bilgi Taşının okyanusun derin-  
liklerinde bir yerde saklı olduğu sözü yayılırdı  
ortalıkta. Büyük ihtimalle yanındaki gibi haberciler-  
in iddia ettiği birşeydi bu. Düşünceleri bir kez  
daha kesildi:

“Sen de dalmak istiyorsun değil mi suya?”

İrkildi.

“Az önce, seni izlerken, suya doğru birkaç adım  
attın. Uzaklara ve derinlere baktın.”

Bu doğrudu. Ama bir bilgiseverin kulağına gitse,  
en iyi ihtimalle kulağı çekilir ve yönetime bağlı  
kalması istenirdi. Eğer bu eğilimi değişmezse,  
olacakları tahmin edebiliyordu. Yanındaki adam  
umduğundan zeki ve akıllı birine benziyordu.

“Onu hiç gördün mü?”

Bu sorunun kendi ağzından çıktığına inanamadı.  
Kendinden utandı. Ama olan olmuştu, soruyu  
sormuştu bir kere “Bilgi Taşını soruyorsun. Evet.  
Ona dokundum ve hissettim de. Ona bakan, bütün  
taşları onda görür. Bütün taşları ve kum tanecikler-  
ini bulursun onda. Bilgi Taşından sonra, birşeyde  
her şeyi, her şeyde birşeyi görmeye başlarsın...”

Sustu. Oysa devam etmesini istiyordu. Her şeyden  
çok istediği birşeyi anlatıyordu. Yalan söylüyor  
olabilir miydi? Çok emin ve rahat konuşuyordu.  
Kararsız kaldı. İkinci güneşi iyice alçalmıştı.  
Kendisini çok yorgun hissetti birden. Sadece  
günün yorgunluğu değildi bu.

“Sana yüzmeyi ve dalmayı öğretmemi ister misin?”  
Yüzme ve dalmak, bilgiseverlik sınırını aşmak,  
ihanet etmek demektir. Geriye dönüşü olmayan bir  
yoldu.



Hem, Bilgi Taşını bulma umuduyla sulara dalıp boğulan bilgiseverlerin öykülerini çok duymuştu.

“Bilgi Taşı’nın okyanusun derinliklerinde olduğunu sen de hissediyorsun değil mi?”

Gözleri okyanusun üzerinde gezinirken, başını onaylarcasına salladı. Habercinin yüzünde muzip bir gülümseme gezindi.

“Sen şu adamın öyküsünü bilir misin? Hani yüzüğünü samanlıkta kaybetmiş, ama sonra onu bahçede aramaya başlamış. Niye böyle yaptığını soranlara da şu cevabı vermiş: ‘Samanlık karanlık, bahçe ise aydınlık.’”

Bilgisever gülmemek için kendini zor tuttu. Doğru bir benzetmeydi. Hele de kendisi için. Bulmak istediği şeyi olduğunu hissettiği yerde değil, arayabildiği yerde arıyordu.

Okyanus ona tevazuyla dalana zarar vermez.” Akşam güneşiyle gökyüzü kızıla boyanmaya başlamıştı. Bilgisever gözyaşlarını sildi. Hafiflediğini, korkularından arındığını hissetti. Haberciye baktı ve:

“Güneş batmadan ilk derse başlayabilir miyiz dersin?” diye sordu. Haberci gülümsedi. Başını birkaç kez hafifçe aşağı-yukarı salladı. Ayağa kalkıp birlikte suya doğru yürümeye başladılar. Yüzlerini okşayıp geçen rüzgâr kıyıdağı ağaçların yapraklarına dokundu bir kez daha. Bir küçük dalga daha vurdu kıyıya. Ve bir martı süzülerek geçti üzerlerinden.

“Korktuğunu, suda boğulabileceğini düşündüğünü biliyorum. Ama korkma. Su kendine dostça yaklaşanı boğmaz. Sen yeter ki, gururunla katılma. Yeter ki, benlik ve gurur elbiselerini kıyıda çakıl taşlarının üzerinde bırak ve kendini suya emanet et. Okyanus ona tevazuyla dalana zarar vermez.”

Bu, tuhaf ama bir o kadar da gülünç gerçeği anlatan güzel bir örnekti.

Haberciye içinin ısındığını hissetti. Eğer önemli olan Bilgi Taşı’nı bulmaksa, niye başka yollara da açık olmasını insan? Birden kahkahalarla gülerken buldu kendisini. Gözlerinden yaşlar geliyordu. Haberci gülümsüyordu sadece.

Elini onun omuzuna koymuş, gülümsüyordu. Sonra ağladığını fark etti. Hıçkırığa hıçkırığa ağlıyordu. Gözlerinden yine yaşlar akıyor, ama bu defa hüznle süzülüyorlardı yanaklarından.

“Korktuğunu, suda boğulabileceğini düşündüğünü biliyorum. Ama korkma. Su kendine dostça yaklaşanı boğmaz. Sen yeter ki, gururunla katılma. Yeter ki, benlik ve gurur elbiselerini kıyıda çakıl taşlarının üzerinde bırak ve kendini suya emanet et.



---

# İdeallerimiz Adına Kadın Olmak

---

Emine ÖNDER



# Y

aşadığımız dönemde bayanlar olarak maalesef kariyerlerimizi, ideallerimizi sürekli arka plana attık. Sanki dünyaya gelme amacımız alışveriş yapmak veya arkadaşlarla dedikodu yapmış gibi davranıyoruz çoğu zaman.

Kendimize zaman ayırmayı sadece 'bakımlı bayan olmak' olarak algılıyoruz. Dış görünüşümüze önem verdiğimizden belki yarısı kadar kendimizi yetiştirmeye önem vermiyoruz. Hatta o kadar ki, birkaç kitap okumayı bile kendimize çok görüyoruz... Hâlbuki bayanlar toplumun temelini oluşturan yapı taşlarıdır. Bir çocuğa en güzel şekil veren ancak annesidir ve hiç bir eğitim ailede alınan eğitim gibi olmaz. İşte bu cihetle kendisini geliştiren bir anne ancak topluma faydalı ve eğitimi bireyler yetiştirebilir.

Kendimizi yetiştirmek adına neler yapıyoruz önce bunu kendimize sormakla başlayalım işe... Bizler kendimizi yetiştirmekten ne anlıyoruz... Sabahtan akşama kadar oturup televizyon izliyorsak ve sonra da 'ne var canım bunlar bir kere faydalı programlar genel kültürümüz hiç mi olmasın' diyorsak biz daha baştan bir şeyleri yanlış yapıyoruz demektir. Burada benim amacım size faydalı neler yapabilirizi, sıralamak ya da eğitimi olmayı nasıl başarırız söylemek değil bu yazıda. Amacım sadece size kendinizi sorgulatabilmek. Çünkü sorgulayan bir zihin zaten bir şeyler yapma çabasına girecek ve oluşan düzenden böylesine anlamsız bir gidişattan rahatsız olacaktır. Sorgulayabilen bir akıl şüpheli zihinlerin doğmasına vesile olacaktır. Sorgulayan nesillerin oluşumunda en büyük paya sahip olan biz bayanlar olarak bunu başardığımızda geleceğe daha güvenle bakabiliriz ve asıl o zaman aydınlık dolu günler bizi bekleyecek. Koyun sürüsü olarak hareket etmekten vazgeçeceğiz...

Bunu başarmadaki ilk adımımız okumak olacak... Peki, ama neyi? Saçma sapan binlerce kitap varken çevremizde entrika dolu olay örgüsüyle bir sürü kitap değil elbet kastım...

Zihnimizi zorlayan, bir okumayla yetinemeyeceğimiz kitaplar. Fikir kitapları olmalı... Bize bu hayatta yeni perspektifler kazandırabilecek kitaplar seçmeliyiz kendimiz için...

'İnsanın bir şeyi öğrenebilmesi için her şeyden önce o şeyi sevmesi gerekir' sözü aklıma geldi ikinci adımı yazarken.

Evet ikinci olarak kitap okumayı öğrenmemiz gerekir ki sevebilelim sevdiikten sonra zaten gerisi gelecektir. Bu söz aslında her şey için geçerli değil midir? sorgulamayı öğrenebilmemiz için önce sorgulamayı sevmemiz lazım sevebilmemiz içinse tanımamız gerekir. Sorgulamak nedir nasıl bir düşünme şeklidir bunları öğrenmemiz gerekir..

Çağımızda bu kadar sürü varken sürüden ayrılmak elbet zor olacaktır. Ancak sürüden ayrı hareket ettiğimizde hem ideallerimiz yeniden dirilecek hem de gerçek kimliğimizin hakkını vermiş olacağız. Bizden ne olur ben sorgulasam ne sanki? Düzeni ben mi değiştireceğim dememeli ve bir yerden başlamalıyız.

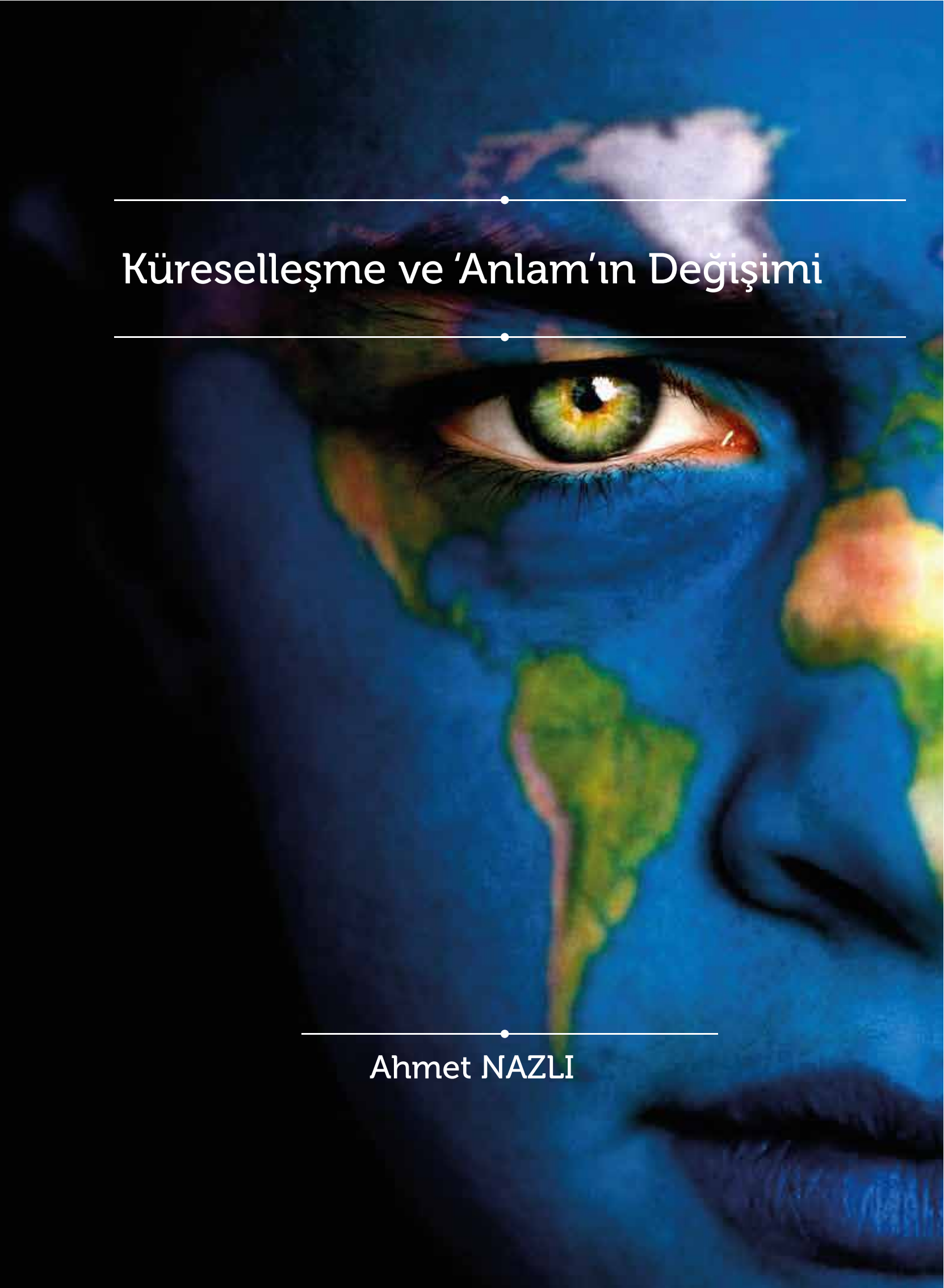
Zaten idealimiz bu olsa, hayatın kendisini anlama çabası göstermek adına ilk adımı atmış olacağız. Bayanlar olarak da bizle mi değişecek toplum demeden, önce kendimizden başlamalıyız bir şeylere... Suya düşen bir taş gibi elbet oluşturduğumuz halka büyüdükçe büyüyecektir.

Haydi, şimdi kalkıp ideallerimiz için bir şeyler yapalım...

Mesela Elimize bir dergi alalım... Ya da bir fikir kitabı alalım ve zaman kaybetmeden okumaya başlayalım.

Bir şeyleri değiştirmek adına... Yangına su taşıyan karınca misali bu yolda bir karınca da biz olalım...





---

# Küreselleşme ve 'Anlam'ın Değişimi

---

---

Ahmet NAZLI



---

Yenidünya düzeninde, yoksul ülkeler, zenginler kulübünün bir pazarı, ekonomik teorilerinin deneği haline gelmiştir.

---

**H**ER GÜN milyonlarca ya da milyarlarca insan mekân değiştiriyor. Evinden işyerine, bir işten başka bir işe ya da bir ülkeden başka bir ülkeye seyahat artık sıradan olgular haline geldi. Ticari ya da turistik, hangi amaçla olursa olsun, insanlar yerini yurdunu terk ediyor; bir başka yere göç ediyor.

Kimisi aş ve iş bulmaya, kimi var olan işini daha da büyütme, kimi de sadece zevk olsun diye dünyayı dolanıp duruyor. Bazıları için dünya da az gelip, uzay da yolculuk yapılacak yerler arasında katılıyor. Uzayın dünyaya yakın bir noktasından dünyaya bakıldığında, yollarda vızır vızır gezen karayolu araçları, uzayda havada çarpışacak kadar havayı dolduran uçakların yoğunluğundan dolayı, insan şaşkına dönecektir.

Hiç kimse yerinde durmuyor. Bir köyün sokakları arasında dolaşırken, şehirler arası yollarda; bir şehrin mahalleleri arasında geziniyor gibi ülkeler arasında gezen seyyahlar, insanlar arasında yeni bir ilişki biçiminin habercisi gibi. Bu seyahatler, "Geziniz, sıhhat bulunuz" türünden yolculuklar değil. Çoğu kez iş seyahatleri bunlar. İş, ticaret ve çalışma hayatı toprağa ve mekana bağımlı olmaktan çıkmış, sanal âlemler aracılığıyla sınırsız bir güce ulaşmıştır. Öyle bir güç ki, karşısında ne devlet sınırı tanıyor, ne de devlet gücü. Uluslar arası ticaretin bu boyutta artması, 'yeni dünya düzeni' ya da düzensizliğiyle ilgili bir olgu. Artık bir dünya düzeni var. Ve bu düzen, yerel devlet düzenlerini kendisine râm etmekte. Böylece, uluslar arası ekonomik güç, yerel devletlerin güvencesine kavuşuyor.

Başka bir deyişle, devlet artık sınırlarının dışındaki güçlere hizmet için vardır. Hatta devletler ve devletler arası ilişkiler, tamamen ekonomik ekseninde oluşmakta; oluşturulan kurumlar, bu uluslararası ekonominin kurallarını çıkaran yasama organına dönüşmektedir. Devletlerarası geçişler ve serbest dolaşım hep ticari gerekçelerle kurallara bağlanmaktadır. Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği gibi global düzeyde kuruluşlar, giderek zenginler kulübünün noteri haline dönüşmektedir. Yenidünya düzeninde, yoksul ülkeler, zenginler kulübünün bir pazarı, ekonomik teorilerinin deneği haline gelmiştir. Afrika kıtası ve diğer gelişmemiş ülkelerdeki yoksulluk düzeyi ile, gelişmiş ülkelerdeki gelişmişlik düzeyi arasındaki uçurum giderek derinleşmektedir. İngiliz yardım kuruluşu Oxfam'ın raporuna göre dünyanın en zengin 62 milyarderin serveti dünya nüfusunun en yoksul yüzde 50'lik kesiminin servetine denk geliyor.



Bu dengesizlik, 62=3.500.000.000 şeklinde gösterilirse, aradaki fark ve dengesizlik daha da anlaşılır.

Bu, yol kesmenin yeni bir biçimidir. Bütün nimetlerin hep kendilerine doğru akması için, uluslar arası ilişkiler ağının yeniden şekillendirilmesi ve mevcut devlet otoritelerinin kendilerine bağlı kılınmasını doğurmuştur. Ulus-devletin yıkılacağını sananlar yanıldılar. Devletin uluslar arası sermayenin oyuncağı haline gelmesinden sonra, bu sermayenin, kendilerine bağımlı kalmak şartıyla ulus-devlete sahip çıkması, yeni yüzyıla damgasını vurmaktadır. Hatta, günümüzde de hiçbir devlet, piyasaların spekülâtif baskılarına birkaç günden daha fazla dayanamaz. Bir günah keçisi olarak elbette bir maliye bakanı olacaktır. Ancak, bu sermayeye göre, devletin uluslar arası/makro ekonomik politikalarda etkili ve yetkili olmaması lazımdır. Devlet sadece, uluslararası ekonominin yerel bir koruyucusu ve kollayıcısı olmalıdır.

Uluslar arası ekonominin bir de uluslar arası yargısı olmalıdır. Uluslar arası adalet, bu çıkarların küresel adıdır. Yerel adaleti dağıtmaktan aciz olan ulus-devlet, uluslar arası adaleti dağıtmaya talip olduysa, buna kuşkuyla bakmak gerekiyor. Ulus-devlet sınırları dahilinde siyasallaşabilen hukuk, global düzeyde de siyasallaşmaktan kendisini koruyamaz. Uluslar arası siyaset, sözü edilen sermayenin hizmetine girdiğine göre, uluslar arası hukuk ve buna bağımlı olarak geliştirilen söylemler, ekonomik

ma şansları küçülmektedir. Uluslar arası gücü bu kadar büyütme ve uluslar arası adaleti bu derece yerme, sınırları belli bir ufku olanlar için biraz abartılı gelebilir. Ancak, Afrika kıtasındaki ve diğer kıtalardaki açlık çeken milyonlarca insanın ve ileriki yıllarda milyarlarca insanın çektiği sıkıntıyı anlamak için, perspektifi biraz yukardan tutunca, her şey dramatik bir biçimde ortaya çıkacaktır. Medya, görüntüleriyle açlık çekenleri dramatize ederken, bizlerin daha fazla tembelleşmesini engelleyememektedir. Ve görüntüleri seyredenler, konforlu koltuklarında kahvelerini yudumlamaya devam etmektedir. En fazla yapacağımız şey, ayda yılda bir yapılabilecek yardım çalışmalarında vicdanımızı tatmin için, hiç rahatımızı bozmadan elimizi cebimize atıp birkaç kuruş verebilmektir. Medyanın yapacağı da gündelik etik duyarsızlığı desteklemek ve pekiştirmektir.

Aslında küreselleşme bir paradokstur. Zira, dünyanın yarısı küreselleşmenin etkisiyle nimetlere mazhar iken, diğer yarısı nimetlerden mahrumiyet çekmektedir. Öyle ise buna küreselleşme değil, yarı-küreselleşme demek daha doğru bir söylem olsa gerektir. Zira, zenginlik küresel, yoksulluk ve sefalet ise yereldir.

Başlarken değindiğimiz, uluslar arası seyahatler ve uluslar arası dolaşım, sözü edilen yoksul ülkeleri kapsamamaktadır. Büyük sermaye için buna gerek de yoktur. Zira, medya gidip bize gerekli olan 'görüntüleri' ve 'bilgileri' toplamaktadır. Rahatımızı ve huzurumuzu bozmaya gerek yoktur! Bu tavır ve yukarıda değindiğimiz yeni bir ilişki biçiminin habercisi diye nitelediğimiz seyahatlerin şekli ve muhtevası, yeni bir değerlendirmeye ihtiyaç duymaktadır. Zira küreselleşme, yerel anlam dünyalarını tamamen yıkmıştır. Sözelimi, globalleşme öncesi, açlık çeken birilerini görenin tavrı, açlık çekene yardım etmektir. Globalleşme sonrası ise, aynı kişinin sadece seyirci olması istenmektedir. Büyük şehirlere yeni gelen bir taşralımın, yolda düşüp bayılan birine yardım etmesi olgusu ile, büyük şehir psikolojisinde yaşayan birinin aynı bayılan kişiye sadece dönüp bakması arasındaki fark bunu bize bariz bir şekilde göstermektedir. Göçebe hayattan yerleşik hayata geçen insanlık, bu yeni dönemde acaba tekrar göçebe hayatına mı dönecektir? Yani bir geri dönüş mü yaşanacaktır? Yeni göçebe hayatta değer yargıları nasıl şekillenecektir?







İbn Haldun'un sözünü ettiği asabi bağların yerine, küresel bağlar ya da kendisine yabancılaşmış ve hiçbir yere ve değere aidiyeti kalmamış bağlar mı geçecek; henüz belli değil. Gerçek şu ki, Tocquville'in işaret ettiği bireyselleşme sendromu, günümüzde daha da fazla artmış. Ve yeni dünya düzensizliğinde, milyonlarca insanın arasında kendisini yalnız hisseden, kitleler içinde eriyecek kadar küçülen, cemaatler içinde kimlik bunalımı çekecek kadar değerini yitiren bireylerin sayısı artmaya devam ediyor. Var olan bireyler arası ilişkiler de internet ortamları sayesinde azalmaya devam ediyor.

Bu yeni dönemde, insani değerlere saldırılara nasıl karşı konacak? Küresel düzlemde sahil ilişkiler geliştirilebilir mi?

Küresel düzlemde düşününce, detayların kaybolması tehlikesi veya ormana bakıp ağacı görememe riski, cüz'i hakların ihlali ve bir fert olarak kişinin değersizleşmesi sonucunu beraberinde getirmektedir. 'Cüz'i'ler ya kendi haklarına sahip çıkıp, birlikte sahil bir topluluk oluşturup sanal gerçekliklere karşı koyarak küllileşecek, ya da küreselleşmenin içinde eriyecek ve yok olacaktır.

Kişilerin topluma, ferdin cemaate feda edilmesinin yeni bir versiyonu ile karşı karşıyayız. Burada kişiler tamamen yok sayılmakta; üretim ya da tüketimin birer aracı kılınmaktadır. Gelişen sosyal-psikolojinin verileriyle, reklamlar giderek daha fazla üretim ve tüketime göre ayarlanmaktadır. Üretim alışkanlıklarının değişmesi, amaca ve ihtiyaca göre üretme yerine, çok tüketme teşvik edilmektedir. Hatta zorlanmaktadır. En önemlisi de tüketim alışkanlıklarının değişmesi ve buna bağlı olarak nas kabul edilen değer yargılarında meydana gelen değişme veya dejenerasyon, milliyet, din ve cemaat farkını gözetmeksizin herkesi ve kesimi etkilemiştir. Küresele boyun eğenlerin cennetinde, cehennem hapishaneleri; hapishanelerin küresel karşıtı

'suçlu' üretim merkezlerine dönüşümünü sağlamaktadır. Ya da küresel yargılara inandırmak için ıslahhaneye dönüştürme çabası. Ve hüsrân: 'İslah ev(!)lerinden' çıkanların daha fazla suç üretme kabiliyetiyle dışarı çıkmaları... Modernizmin çirkin yüzü, hapishanelerde acı bir şekilde ortaya çıkıyor. Ahırzamana dair hadislerde haber verilen dehşetli bir şahs-ı manevî olarak Süfyan'ın devlet erkini kullanarak kendisine tabi olanları cennetine alması, kendisine tabi olmayanları da cehennemine atması örneği gibi; yeni dünya düzensizliğinin kuralları da benzer bir biçimde şekillenmektedir. Metin Karabaşoğlu'nun deyişiyle 'tüketizm'in mabetleri olan alışveriş merkezleri, yalancı cennet tasvirlerine uygun düşmektedir. Buraların kendisine özgü kuralları; meselâ, ekonomik gücü olmayanları dışlayıcılığı ve cennetine almaması, çılgınlığı teşvik etmesi, küçük sermayenin yaşamasına hayat hakkı tanımaması, bu sanal cennetin özelliklerindedir.

Değişken dünyada, değişken mekânlar, değişken anlamlar, değişken yargılar, post-modernizm, kültürel değişim, sosyolojik gereklilik olarak değişim ve ahlaki değişim, küreselleşmenin anlam dünyamıza getirdiği yeniliklerdir. İnsanların buluşma mekânları, artık ne köy kahvehaneleri, ne de çeşme başlarıdır. Sohbet konuları, kişisel sorunlar ve ilişkiler olmaktan çıkıp, kişinin gücünün ulaşamadığı ve faydasının olmadığı konulardır.

Fikir üretme mekanları, gerçek tartışmaların yaşandığı okul, ev ve dershane gibi yerler değil artık. Sanal âlemde, ayakları yere basmayan, hiçbir sorumluluk paylaşmayan, acı hissetmeyen, beş duyu organı ile algılanamayan gerçekler var artık. Bu âlemlerde, hakikati anlamaya dönük, insanın nefisini kattığı, ruhunu kattığı, cemaat ruhunu tecelli ettirdiği ortamın yerine, hayali, farazi ve sanal gerçeklikler var.

Hayatında nassa öncelik vererek yaşamak isteyenleri şimdi bu sorunlar beklemektedir:

Değişmeyenlere, değişken olmayanlara, yani nasslara, normlara göre bir hayat tarzı bu değişken dünyada nasıl sağlanacak? Günlük hayattaki, anlam dünyamızdaki değişiklikler; ilişki biçiminin değişmesi ve buna paralel olarak anlayışların değişmesi bize nasıl yansiyacak? Biz kendimizi nasıl muhafaza edeceğiz?

# Bir Medeni Şehir Düşü

Taha Çağlaroğlu



---

Hayalimizdeki medeni bir şehir ki bu muhteşem tabloda hürmet ve merhametten doğan masumane tebessüm; fesahat, yani güzel, akıcı, açık konuşabilme ve melâhatten, güzellik ve şirinlikten oluşan ruhanî tat var.

---

**B**ütün soruların karşılığını arayan bir üniversitenin kalbindeydik. Zaman zaman yabancı bir ülkenin şehrine düşüyorduk; hayatın burasında bir sözlük arıyorduk. Hayat bir koşuşturmadır; şevk onun bineğidir. Şiddetli düşman ümitsizliktir.

Fakültenin iç yüzünde bir medeni şehir tasavvuru arıyorduk. Öyle bir ortam ki hayâ ve hamiyetten dolayı yüz kızarması var. Edep, namus duygusu ve bu konudaki gayretten dolayı yüzler kızarıyor. ‘Hamiyet’ : Her alandaki cehd, gayret, himmet.

Düşe kalka gidiyor ve bir cevher buluyorduk: Başkasına üstün gelmek hevesi, bir zorbalıktır. Bu zorbalık, himmetin başına vurur; onu atından düşürür. O düşmana karşı “Allah için olunuz.” kılıcını kullanınız.

Medeni şehre suikast düzenleyen casuslar da pek çoktu. İçimiz/ kalbimiz casus doluydu. Gizli teröristlerden biri dikkatsizliğimiz. Dikkatsizliğimizden ve yabancılaşmış, zararlı seciyelerini almamızdan, ‘nefsî, nefsi’ dememizden, milletin menfaatini düşünmeyip şahsi menfaati düşünmemizden dolayı bin adam, bir adam hükmüne geliyordu.

Sonra bir düşman; acelecilik, sabırsızlık çıkıyor, himmetin ayağını kaydırıyordu. “Sabırlı olun, sabır yarışında düşmanlarınızı geri bırakınız.” ilkesini arıyorduk. Hayalimizdeki medeni bir şehir ki bu muhteşem tabloda hürmet ve merhametten doğan masumane tebessüm; fesahat, yani güzel, akıcı, açık konuşabilme ve melâhatten, güzellik ve şirinlikten oluşan ruhanî tat var.

Aslında insan, diğer insanların haklarını korumaya memurdu. Fıtraten medeniydi. Başkasının tembelliğine bakmamak lazımdır. Tevekkül etmek isteyen, Allah’a güvenmelidir.

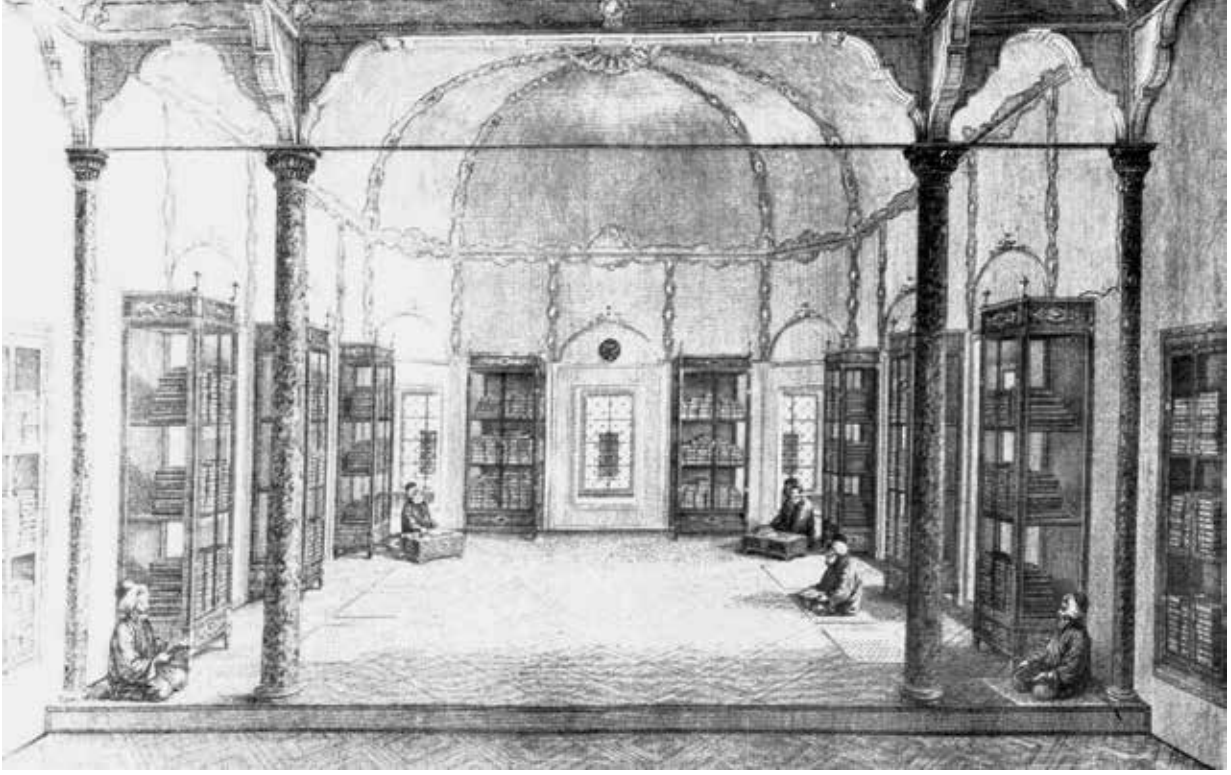
Güzel bir iletişim, duygu ve düşünceleri açıkça, rahatlıkla, hakaretsiz ve şiddetsiz ifade etmekten doğan halâvet, tatlı bir ortam var. Gençlik coşkusu ve bahar neşesinden doğan, kâinatın her an yeniden yaratıldığı inancından yansıyan bilinç, semavî neşe, her yanımızı kaplamış.

Vicdanlarımız kanadıkça sonsuza açılıyorduk. Biz doğru yolda oldukça, zarara uğramıyorduk. Bir ses: Dosdoğru olmak neyse işte öyle ol. Efendine amirlik taslama.

Fanilerin gitmesinden kaynaklanan mahbubane, güleç hüzünden ve seherin, yeninin, nimetin getirdiği ferahlıktan oluşan melekûti lezzet yani bütün doğuşların ve batışların, gelenlerin ve gidenlerin, verilenlerin ve alınanların gayb âlemiyle ilgili olduğu, tesadüfi olmadığı hususunda hissedilen lezzet, dem ve damarlara işlemiş.

Rahat meyli, insanı sefalet zindanına atar. İnsan için ancak çalıştığının karşılığı var. İbrahim Hakkı’nın “Mevlâ görelim neyler/Neylerse güzel eyler” ve Yunus’un “Her dem yeni doğarız/Bizden kim usanası” dizeleri, terennüm edilir ruhlarda. Saf güzellik ve varlıklarda parlayarak tecelli eden mukaddes süs birleşerek, uyum hâlinde bir gökkuşağının deruni ahengini oluşturmuş. Meşakkatte rahat var. Rahat zahmettedir, zahmet rahattadır. Fıtratı coşkun olan insanın rahatı çalışmada, çabadadır.

Bütün bu güzel özelliklerin bir araya gelmesiyle ortaya muhteşem bir nuranî renk çıkar;



bunun temeli de fikirlerin bağdaşmasıyla/kafa kafaya vermekle, o da marifetin, bilginin elektrik ışınlarıyla olur. Bu muhteşem nuranî renk, içinde gökkuşağı gibi her rengi barındırmasına rağmen, tek bir renk gibi görünür. Doğudan batıya tüm İslâm âlemini kuşatan mutluluk kâbesinin yüksek kubbesi altındaki marifet/maarif ortamı ne kadar da hoştur!

Medeniyet ve fazilet çarşısında... cephesinde insan yazılan... iki ayak üstünde olan... sandık içindeki... üstüne kalp yazılan... siyah veya pırlanta gibi parlak olan bir kutuda... şifa veren ilaç... aydınlatan ışık: İman, muhabbet, sadakat, hamiyet. Fakültede bir define bulduk: Yüksek tâk (kemer/ kubbe) ; özel günlerdeki, festival ve bayramlardaki coşku ve mutluluğu simgeler; tâklar yazı ve çiçeklerle süslenir. Gökkuşağı ise, yaya benzer; rengârenktir; yağmurdan/rahmetten sonra, yağmur ve güneş ortasında, ümmetin (müspet) ihtilâfındaki rahmeti çağrıştıracak tarzda göz kamaştırıcı.

“İnsan insanın kurdudur.” dediler. İnsan insanın tesellisi, medeniyeti.

Estetik tarihini araştırırken karşıma şu cümleler çıktı bir yakaza âleminde: Allah’ın isimleri güzeldir. Güzelden güzel sonuçlar çıkar. İbrahim Hakkı’nın “Mevlâ görelim neyler/ Neylerse güzel eyler” sözü, birçok hikmet güzelliğini ifade eden

bir sözdür. İnsanın yapıp ettiklerinin güzeylem kategorisine girmesi için de bu isimlere ayna olmakla doğru orantılı. Bir çocuğun, kendisine zulmeden annesine karşı tavrının güzeylem sınırlarına girmesi nasıl mümkün olabilecektir? Ya dostundan gördüğü yanlış veya kötü muameleye karşı tepkisi?

Bir saat sonra bir kalp ameliyatına girecek hastaya söylenecek sözler, güzeylemin neresinde olabilir? Nasıl? Hasta açısından da benzer bir durum var:

Ne yapmalı, ne demeli, ne düşünmeli? Sonsuzluğun ışıltılı, saf yüzü hangi müzikte, hangi şiirde, tavır koymanın hangi sesinde, sözünde tezahür edecektir? İki saat önce babası vefat eden çocukla göz göze gelen kişinin bakışları, neler söyler güzeylem içre?

İnsanın en acılı günlerinde mi aksedecektir sanki güzel isimler hayatlarımıza? Yoksa sağlıklı, saadetli zamanlarında mı? Hayata bir bütün olarak bakmadığımız sürece bu ikilemi yaşayacağız elbette. Biraz korku ve açıklıkla, mallar, canlar ve ürünlerden eksiklikle deneneceğimizi unutmak, bize pahalıya patlayacak.

Bütün soruların karşılığını arayan bir üniversitenin kalbindeydik. Zaman zaman yabancı bir ülkenin şehrine düşüyorduk; hayatın burasında bir sözlük var.



# Nar Diyarı Karaköprü

Bir zamanlar Karaköprü'de Boncuk narı, Çekirdeksiz nar, Devedışı narı, Gök Milesi, Kara nar, Karaköprü narı, Katırbaşı narı yetişirdi. Bunlar tatlı, mayhoş ve ekşi olup tadından yenmezdi.

---

Karaköprü'de Dört Bin Altıyüz Yıllık  
Gizemli Bir Antik Kent: TİTRİŞ

---



---

Prof. Dr. Abdullah EKİNCİ



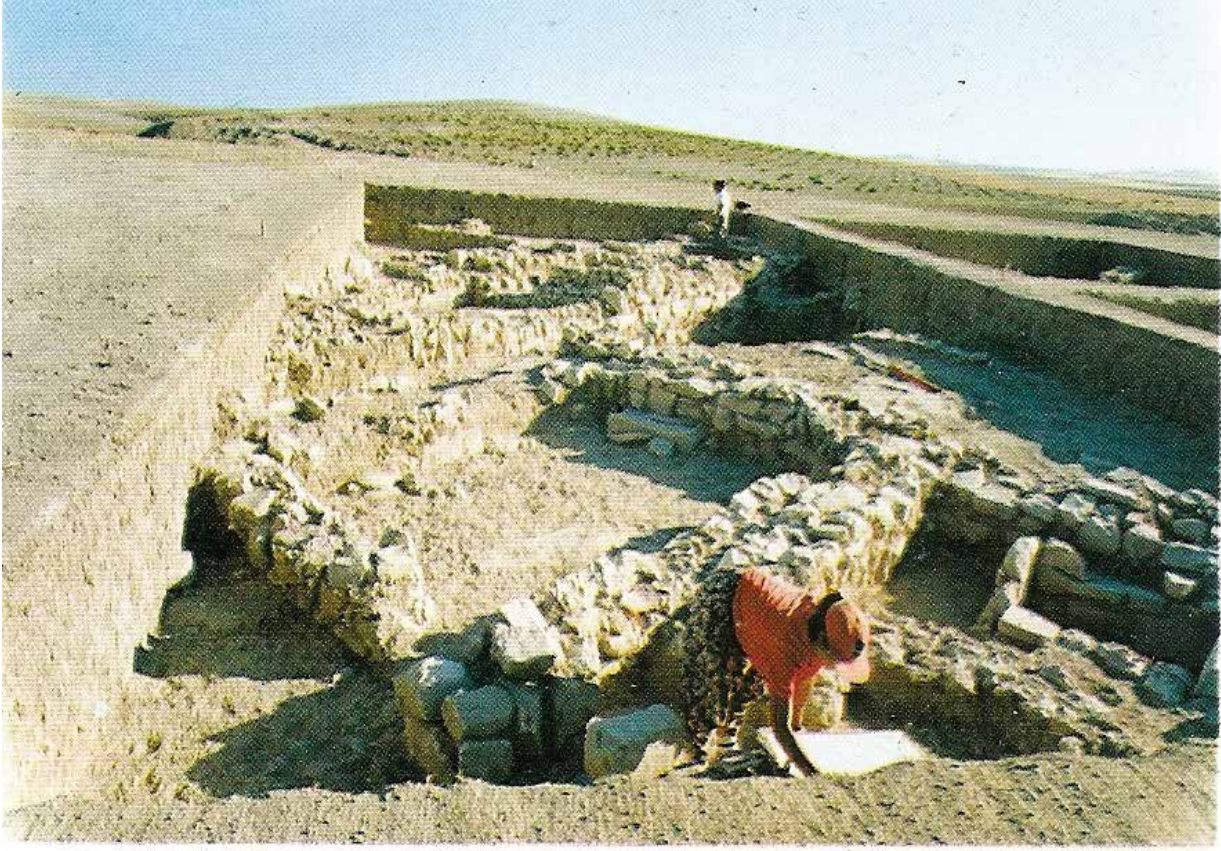
## Dört Bin Altı Yüz Yıllık Uygarlık

### Erken Tunç Çağının (MÖ 2600 – 2100 arasında iskân edilmiş) gizemli antik şehri: Titiş

1980'lerde Atatürk Barajının su ile kaplayacağı bölgede birçok kazılar ve yüzey araştırmaları yapıldı. 1980 yılında Titiş Höyük Nekropolünde köylüler tarafından kaçak kazılar yapılarak buradaki mezarların soyulduğu ihbarını alan Şanlıurfa Müze Müdürlüğü söz konusu nekropolde 1980-1981 yılları arasında kurtarma kazıları yapmış, 1991 - 1998 yılları arasında Müze Müdürü Adnan Mısırlı Başkanlığında, California San Diego Üniversitesi'nden Dr. Guillermo Algaze'nin katılımı ve bilimsel danışmanlığında 7 yıl süren ortak kazılar yapmıştır. Bu araştırmalar sonucunda Türkiye'nin aşağı Fırat havzası için birçok arkeolojik ve tarihi bilgileri açığa çıktı (Marfoe et al. 1986; Algaze et al. 1990;



Wilkinson 1990). Nekropolde İlk Tunç Çağının ortasından (M.Ö. 2600-2500-2300) İlk Tunç Çağının sonuna (M.Ö.2300-2200-2100) kadar devreleri içeren mezarlar yer almaktadır. Höyük ise, Neolitik, Erken-Geç Kalkolitik, Erken-Orta-Geç Tunç Çağları, Demir Çağı, Hellenistik, Roma, Geç Roma-Bizans, Abbasi ve Orta Çağ (M.S. 395-1453) dönemlerine kadar kesintisiz olarak iskan edilmiştir. Titiş, Hassek Höyük (Behm-Blancke et al. 1984) ve Lidar Höyük (Hauptmann 1981, 1982, 1983)'ten elde edilen bilgilerle, Güneydoğu Anadolu'nun M. Ö. 3'üncü binlerdeki İlk Tunç çağı şehirlerinin kökeni, karakteri ve özellikleri hakkında oldukça önemli bilgiler sağlanmıştır..



Titriş Şanlıurfa il merkezinin kuşuçu mu yaklaşık 36 km kuzeyinde, Karaköprü merkez ilçeye bağlı bir mahalle. Titriş Höyük, Samsat'tan Fırat üzerinden Diyarbakır ve Şanlıurfa bölgesine doğru uzanan oldukça işlek bir koridor üzerinde bulunmaktadır. Höyük biçimsel olarak 4 ana bölüme ayrılmakta ve en önemli bölümü de kuşkusuz 30 metrelik dolgusu ile tepenin olduğu bölümdür. 1991 yılı çalışmalarında yerleşmenin çevresinde 7.5 km'lik bir çap içinde, 1 75 kilometre kare bir alan içinde yapılmıştır. Neolitik çağla Orta Çağ arasına tarihlenebilecek 40 adet yerleşim yeri tespit edilmiştir. Yerleşmeler genellikle vadi boyunca, bütün yıl akan dere ya da çay kenarlarında kurulmuştur. Önemli bir su kaynağı olan ve Samsat yönünde doğal bir geçit oluşturan Tavuk Çay boyunca yerleşmeler yoğunlaşmaktadır.

Titriş Anadolu şehirlerinin karakterinin ipuçlarını vermesi açısından için ideal bir merkezdir. Toros Dağları'nın güneyinde kalan tepeler ve ovalar, 3. Binyılının ikinci çeyreğinden itibaren yoğun bir kentleşme sürecinin yaşandığı yerlerdir. Tüm Yukarı Mezopotamya'yı kapsayan genel kentleşme olgusunun bir parçası olarak görebileceğimiz bu süreç "ikincil kentleşme" süreci olarak adlandırıl

maktadır. Fırat Havzası'nda bulunan Titriş, Lidar, Kurban Höyük gibi ilk Tunç Çağı II ve III dönemlerinde yeni yeni gelişmeye başlayan büyük yerleşimlerdir. (ed. Necmi Karul, Anadolu'nun Arkeoloji Atlası, 2011, 183) Bazı araştırmacılar Anadolu'daki kentleşmeyi Mezopotamya'daki Akad İmparatorluğu'nun 3.binyılının sonlarında kuzeye yayılımının bir sonucu olarak görür. Ancak Titriş'ten elde edilen 14C tarihleri ile Kazane ve Titriş'te bulunan çanak çömleğin benzerliği bu iki merkezin de Akad döneminin öncesinde kurulduğunu gösterir. Titriş'teki kent planlanması





İlk Tunç Çağ'ın sonunda bazı merkezlerin taşradan, bitişik bölgelerden ya da göçebe topluluklar arasından büyük miktarlarda nüfus çektiğini göstermektedir.

Titriş, İ.Ö. 3. Binyılın ortalarından önce kale ve kentsel yayılımın bir parçası olarak bir aşağı şehre sahiptir. 3. Binyılının sonlarına doğru, Titriş Höyük'teki gelişmeler son bulurken, kentleşmenin, çok büyük gelişme gösterecek olan Karkamış bölgesine kaymıştır. (ed. Necmi Karul, Anadolu'nun Arkeoloji Atlası, 2011, 184, 186, 187).

Titriş, bu jeopolitik konumundan dolayı önemli bir geçit, kültürel ilişkiler ve ticari açıdan seçkin bir yerde idi. Titriş ilk Tunç çağında Harran Ovası'na ve Balık Vadisi'ne, böylece Kuzey Mezopotamya'ya coğrafi olarak bağlanan, buradan ırmak vadileri üzerinden Samsat Höyük'e ve Orta Anadolu'ya ticaret yolu istasyonu görevi gören önemli bir kent idi. Höyüğün hemen güney eteğinden Tavuk Çayı geçmekte ve çevresinde çok sayıda tatlı su kaynağı bulunmaktadır.

Ayrıca kentin tamamen dışında bazı ışık yerleri ve



Titriş özellikle ilk Tunç çağından Ortaçağa kadar kesintisiz iskân göstermekte ve 4 hektarlık bir alana yayılmaktadır. Titriş höyük tepesi; terasları (Alt Şehir) ve kent merkezi dışı (Dış Şehir) yerleşmesi ile büyük bir yerleşme yeridir. Bu boyutu ile küçük bir şehir olma özelliğini taşımaktadır. Kentin çevresinde küçük bir ova yer almaktadır. Bu ova; tepeler arasından güneye uzanan bir koridor vasıtasıyla; Harran Ovası'na ve Balık Vadisi'ne dolayısıyla Kuzey Mezopotamya'ya bağlanmaktadır. Güneyden gelen ve bu güzergâhı takip eden bir ticaret yolunun Titriş üzerinden Tavuk Çayı vasıtasıyla Samsat'a oradan da İç Anadolu Bölgesi'ne ulaştığı sanılmaktadır (Algaze-Mısır 1993:155).

mandıra tipinde birkaç evden oluşan yerleşimlerde vardır.



Bunlarla beraber tüm yerleşimin 43 hektar gibi o dönem için inanılmaz boyutta olduğu ileri sürülmektedir. Titriş'te, tahıl ekiminin ağır bastığı bir ekonomi söz konusudur. Arpa ekiminin buğdaydan daha fazla olduğu, tahıl ve mısır yanında bahçe bitkilerin tüketildiği bir iktisadi ve sosyal hayatın izlerine ulaşılmıştır. Çevresinde bağların olduğu tahmin edilmektedir. Algaze; sosyal tabaka ile ilgili olarak dış şehirde oturanların hizmetli; alt şehirde oturanların ise halk olarak tanımlanmaktadır. Kentin çevresinde özellikle çeşitli işlerde uzmanlaşmış ustaların iskan ettiği küçük mahallelerin olduğu kuzeybatıda yapılan kazıda ortaya çıkarılan yontma taş ustalarının evlerinden anlaşılmaktadır. Yine çevrede; madencilerin; çanak çömlekçilerin yapıları da olsa gerekir. İlginç olan henüz bu kentte oturan başkanın/beyin evinin ve ailesinin yapısının bulunmamasıdır. Bu yapının daha yüksekte yer alan çekirdek höyük tepesinde olabileceği; jeofizik yöntemle buranın henüz belgelenememesinden dolayı düşünülebilir. Titriş içe kapanık bir şehir olamadığını, Ege dünyasına özgü keman biçimli idollerin örneklerinin buluntular arasında yer almasından anlıyoruz. Ayrıca Güneydoğu Anadolu ile Ege dünyasının arasındaki ticaretin canlılığını da göstermektedir.

Höyük, Atatürk Barajı su toplama sahası dışında kalmaktadır. Titriş Höyük, tepe, teraslara yayılan aşağı şehir ve bunların oluşturduğu kent merkezinin ötesinde dış şehir olarak büyük bir yerleşmedir. Tepenin kuzey kesiminde, bir dış şehir bulunmaktadır. Bunlara ilaveten höyüğün yaklaşık 400 metre kuzeybatısında bir mezarlık alanı vardır. Tüm bunların dışında yerleşmenin bütünüyle dışında işlik ve mandıra tarzı, birkaç evden oluşan yapılar bulunmaktadır. Bu haliyle tamamı 43 hektar gibi o dönem için inanılması güç bir yayılma alanı oluşmaktadır.



Höyüğün yer aldığı ova, tepeler arasında güneye uzanan bir vadi ile Harran Ovası'na ve Balık Vadisi'ne, böylece Kuzey Mezopotamya'ya coğrafi olarak bağlanmaktadır. Bu doğal yolu izleyerek Kuzey Mezopotamya'dan Titriş'e uzanan ticaret yolu, buradan ırmak vadileri üzerinden Samsat Höyük'e ve Orta Anadolu'ya devam etmekteydi.



Höyükteki kazı çalışmaları 1991-99 yılları arasında Timoty Matnet başkanlığında yürütülmüştür. Mezarlık kesiminde ise 1981-82 yıllarında kazılar yapılmıştır. Mezarlık alanında 1981-82 yıllarında yapılan kazılarda 38 mezar ortaya çıkarılmıştır. Ancak Titriş Höyük kazılarında en sansasyonel buluntu yaklaşık 4 bin yıl öncesine tarihlenen bir toplu mezardır. Üç kadın, iki çocuk ve bir bebeğin de aralarında bulunduğu en az 19 kişinin bir evin tabanı altında gömüldükleri ve evin tabanının yeniden sıvandığı anlaşılmaktadır. İskeletleri üzerinde yapılan incelemelerde, 16 yetişkin kafatasında, mızrak ya da baltayla yapılmış kafatası travması bulgularına ulaşılmıştır. Bu bulgular ile ilgili değerlendirme, Akad İmparatorluğu'nun çöküşü ardından yaşanan karışıklıklara bağlanma eğilimindedir. Bir diğer ilginç buluntu, mezarlık kazılarında bulunan halka idollerdir. Bu idollerden biri altın, biri gümüş, biri mermer, dokuzu ise deniz kabuklarından yapılmış idollerdir. Bu örneklerin Doğu Ege tipini (Polichni) yansıttığı ileri sürülmektedir. Batı Anadolu'dan gelen etkilerle ilgili bir başka buluntu da Titriş Höyük'te ele geçen, bir çeşit iki kulplu maşrapa olan depaslardır.

Titriş Anadolu şehirlerinin karakterinin ipuçlarını vermesi açısından için ideal bir merkezdir. Titriş'ten elde edilen 14C tarihleri ile Kazane ve Titriş'te bulunan çanak çömleğin benzerliği bu iki merkezin de Akad döneminin öncesinde kurulduğunu gösterir.

Titriş, bu jeopolitik konumundan dolayı önemli bir geçit, kültürel ilişkiler ve ticari açıdan seçkin bir yerde idi. Titriş ilk Tunç çağında Harran Ovası'na ve Balık Vadisi'ne, böylece Kuzey Mezopotamya'ya coğrafi olarak bağlanan, buradan ırmak vadileri üzerinden Samsat Höyük'e ve Orta Anadolu'ya ticaret yolu istasyon görevi gören, bir kent idi.



Titriş Buluntuları





Titriş Höyük'te de, Tilmen Höyük, Lidar Höyük ve Oylum Höyük'te olduğu gibi oda mezar geleneği görülmektedir. Titriş Höyük'te hem yerleşim içinde hem de dışında oda mezarlar bulunmuştur. Bu mezarlarda her yaş ve cinsiyetten bireylerin toplu olarak gömüldüğü, bu bağlamda aile mezarı olarak kullanıldığı ileri sürülmektedir. Oda mezarlara gömüt armağanı olarak meyvelikler, Suriye şişeleri, sığ ya da derin çark yapımı kaseler, ikili bileşik kap gibi değişik formlu kaplar bırakılmıştır. Oda mezarlardaki diğer buluntular küresel başlı bronz iğneler, büyük bir hançer, deniz kabuğu, frit boncuklar ve pedestal dipli bazalt bir havan, üzeri çizilerek bezenmiş bir deniz kabuğu parçası, depaslar, ucu kıvrık bronz mızrak ucu, mermerden keman biçimli iki idol ve kapların birinin içinde çiçek kalıntısıdır.

Söz konusu buluntular Erken Tunç Çağı II evreye (MÖ 2600 – 2400) ve Erken Tunç Çağı III evreye (MÖ 2300 – 2100) tarihlenmektedir. Buluntuların bir kısmı, depaslar ve mermer keman biçimli idoller ithal olup diğerleri yerel üretim olarak görülmektedir.

Kazılar sonucunda; yerleşmenin; İlk Tunç Çağı I olarak tanımlanacak ilk yerleşime ait kalıntılar ancak tepe ve çevresinde bulunmuştur. Esas küçük bir kent hüviyeti taşıyan yerleşme ise İlk Tunç Çağı'nın orta (MÖ 2.500-2.400) ve geç (MÖ 2.400-2.300-2.200) evrelerine aittir [Matney et al. 1999:187]. Bu evreler, hem tepede; hem alt şehrin batı; doğu kesiminde ve dış şehirde ortaya çıkarılabilmektedir. Bu iki dönemde de kullanılan yapılara ait alt yapı evreleri saptanmıştır.



Titriş'te sosyal tabaka ile ilgili olarak dış şehirde oturanlar hizmetli; alt şehirde oturanlar ise halk olarak tanımlanmaktadır. Kentin çevresinde özellikle çeşitli işlerde uzmanlaşmış ustaların iskan ettiği küçük mahallelerin olduğu kuzeybatıda yapılan kazıda ortaya çıkarılan yontma taş ustalarının evlerinden anlaşılmaktadır. Yine çevrede; madencilerin; çanak çömlekçilerin yapıları yer almaktadır. İlginç olan henüz bu kentte oturan başkanın/beyin evinin ve ailesine dair herhangi bir buluntunun bulunmamasıdır.

Titriş Buluntuları





## Titriş Buluntuları

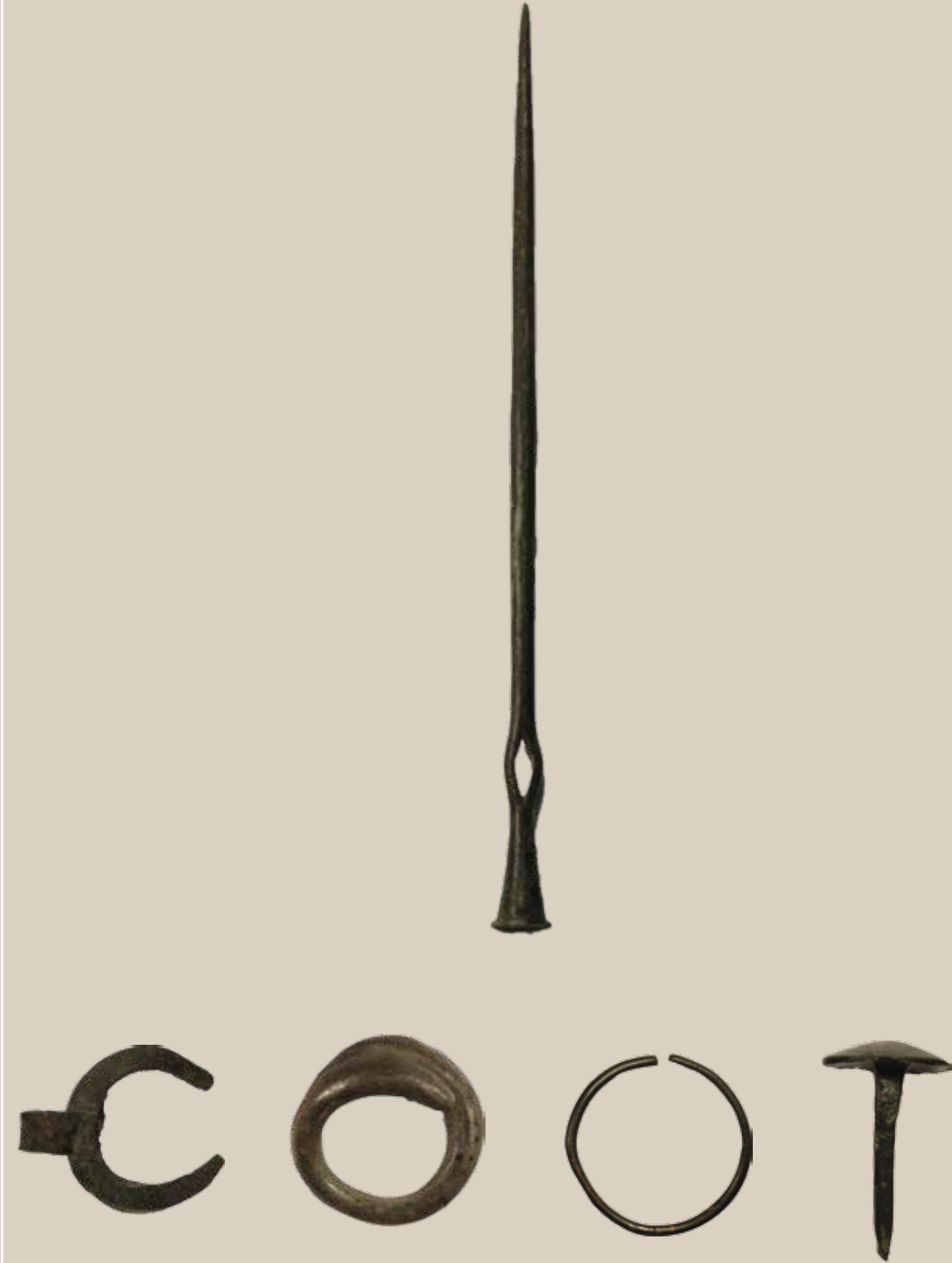


Titriş Buluntuları





## Titriş Buluntuları



## Titriş Kervansarayı

Kitabesi olmayan Titriş Kervansarayı, ne zaman ve kim tarafından yaptırıldığı bilinmemektedir. XVIII. Yüzyıla ait olduğu tahmin edilmektedir. Birecik'ten kalkan kervanlar Birecik İlçesi sınırları içerisindeki Ilgar (Mırbi) Kervansarayı'na gelir, buradan Çarmelik Kervansarayı'na ulaşırdı. Çar Melik'de ikiye ayrılan yollardan biri kuzeye yönelerek Bozova (Hüvek) üzerinden Titriş (Bahçeli) Kervansarayı'na, buradan da Siverek ve Diyarbakır'a ulaşırdı. İkinci yol ise Urfa üzerinden Harran'a, oradan da Han el-Ba'rür Kervansarayı üzerinden Bağdat yoluna bağlanırdı.

Bozova İlçesine Bağlı Çarmelik (Büyük Han) Köyündeki Çarmelik Kervansarayı'ndan sonra,

XVIII. Yüzyılda inşa edildiği tahmin edilmektedir. Titriş Kervansarayı'nın en ilginç yanı, bazı bölümlerinin düz direk damlı olmasıdır. Tek katlı olan kervansarayın güneydoğu köşesinde kerpiçten ikinci bir kat bulunmaktadır.

Kervansaraya güney cephedeki basık kemerli dar kapıdan girilir. Kısmen düz direk dam, kısmen de beşik tonozla örtülü giriş eyvanı geçildikten sonra avluya çıkılır. Kare avlunu doğu, batı ve kuzey yönleri payeli revaklıdır. Revakların doğu ve batıda olanlarının üzeri düz direk damlıdır. Kuzeydeki revakın üzeri sonradan betonla örtülmüş, gerisindeki kapalı mekânlar yıkılarak yerine betonarme alanlar yapılmıştır.



Hanın diğer üç cephesi orijinalliğini kısmen korumuştur. Doğu cephenin batı kesimi önüne sonradan kesme taşlardan bir köy odası inşa edilmiştir. Avlunun güneyindeki giriş eyvanının yanlarında beşik tonozlu birer eyvan daha bulunmaktadır. Bu eyvanların avluya bakan cepheleri örülerek kapatılmıştır. Bu cephenin güney doğu köşesinde tuvalet, batısında dama çıkan merdivenler yer almaktadır.

Avlunun doğu ve batı cephelerindeki revakların gerisinde kapalı mekânlar bulunmaktadır. Kervansarayın güney doğu köşesi üzerinde yer alan ve sonradan yapıldığı tahmin edilen kerpiç ikinci kat harap bir durumdadır. Duvarları düzgün kesme taşlardan inşa edilen Titriş Kervansarayi'nin örtü sisteminde yer yer tonoz ve direkler üzerine düz düz toprak dam kullanılmıştır.





## Titriş Buluntuları



---

# "Sıfır"ın Öğrettikleri

---



---

Dr. Ali MERMER



Ben matematik eğitimi almış birisi değilim. Anlamam da matematikten. Bakmayın şimdi matematik bilirmiş gibi konuşacağımıza.

**B**ir dostumuzla birlikte yemekteyiz. Meyve ile başlayan yemeğimizde, Kur'anî dünya görüşünü meyve üzerinde konuşarak uygulamaya koymak nasip oldu.

Ben matematik eğitimi falan almış birisi değilim. Anlamam da matematikten. Bakmayın şimdi matematik bilirmiş gibi konuşacağımıza. En basit düzeyde bir matematikten bahsedeceğiz. Yani şu bir, iki, üç... Bir bir daha iki eder, gibi basit şeyler. Sizin de matematik bilmenize gerek yok sohbetimize katılmanız için.

Elma, yaratıcımızın her mevsimde bir başka türünü yarattığı bir meyve. Diğer meyvelere göre de ucuz olduğu için fakirlerin sofrasında bulunması diğer meyvelerden daha çok muhtemel. Bu nedenle olsa gerek neredeyse bütün "nimet-i İlahi" örnekleri elma üzerinden verilir. Bizimkisi de öyle oldu.

"Şu elmayı siz buyurun. Şu ikinci elmayı da ben alıyım. Lüfen şükredelim diye yaratılmış şu elmalar garip kalmaları. Hem biz yiyerek şükredelim ve hem de elmalar insan hayatı mertebesine çıksınlar."

Tabakta elma kalmadı, insanî hayat mertebesine ulaştılar.

"Tabakta kaç elma vardı?"

"İki."

"Şimdi kaç elma var?"

"Sıfır elma var."

"Ne demek 'sıfır elma' var? Elma var mı, yok mu?"

"Elmanın yokluğuna 'sıfır elma' diyerek işaret etmek istedim."

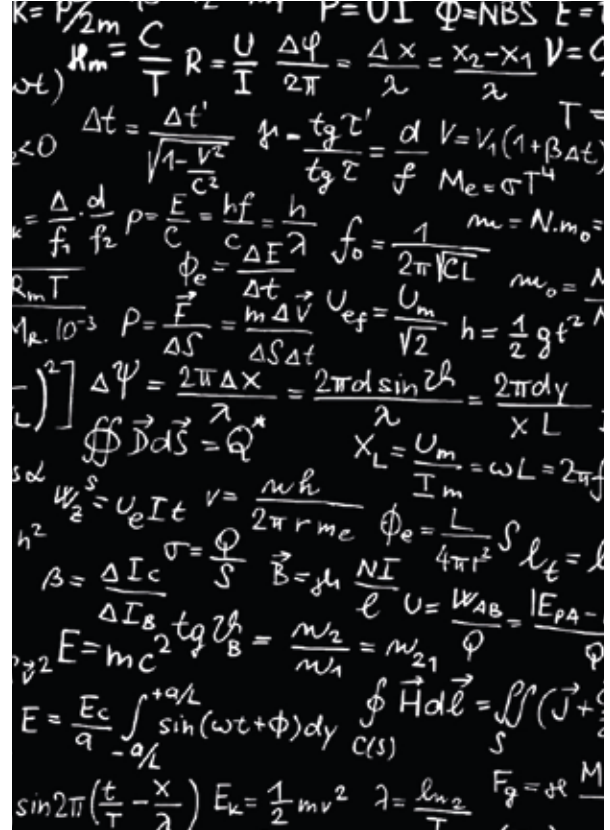
"Şimdi felsefe yapma. Ne güzel iftarımızı yapıyoruz, dinî bir amel işlerken felsefe yapmanın ne alemi var!"

"Hayır valla felsefe melsefe değil maksadım, tam da dinî bir konuya temas etmek istemiştim."

"Peki, 'sıfır elma' ne demek?"

"Şimdi biz elmayı biliyoruz, yedik, tattık, memnun olduk, varlığını kesin tecrübe ettik. Bize bu elmaları yaratıp, hazırlayıp, paketleyip, 'Haydi buyurun, yeyin' diyene teşekkür ettik, değil mi?"

"Fazla o yönüne dikkat etmemiştim ama hatırlatığın için teşekkür ederim."



“Elmanın varlığından haberdar olduktan sonra, hiç elma kalmadığını ifade etmek için ‘sıfır elma’ dedim. Yani, varlığının farkında olduğumuz elmanın şu anda yalnızca bizim için ‘yok’ olduğunu bildirmek için dedim bunu.”

“Evet, elma var ama, şu anda biz elmaya sahip değiliz. Doğru. Yani, ne demek istiyorsun?”

“Cennet ve Cehennem benim için ne demek olduğunu anlamaya çalışıyorum da.”

“Ne alakası var? Dedim ya, sen hep felsefe yaparsın.”

“Dinle bak, iş gerçekten ciddi. ‘Felsefe yapıyorsun,’ diyerek düşünmekten, insanî duygularımızı kullanmaktan kaçmamalıyız. Madem Yaratıcımız bize bu özellikleri vermiş, kullanalım. Elmayı verince yiyoruz da, duygularımızı verince neden kullanmıyoruz? Nankörlük yapmamamız, bize verilen aletleri kullanmamız, değerlendirmemiz lazım.”

“Peki, peki. Cennet ve Cehennem ile bu konunun ne alakası var?”

Dini literatürde “Cennet olmazsa Cehennem yakmaz.” denilir. “Evet, hep okuruz, abiler, kardeşler de hep naklederler. Gerçekten ne demek bu?”

“Biz elmayı gördük, yedik, memnun olduk ya. İşte ancak bundan sonra ‘elmanın yokluğu’nun farkına varırız, eğer tabağımızda hiç elma kalmadı ise. Eğer elmayı bilmeseydik, ‘Elma yok’ anlamında ‘sıfır elma var,’ der miydik?”

“Hayır, bilmiyoruz ki elma vardı da şimdi artık yok.”

“Elmayı bilen, seven birisi, elma olsun ister. Eğer elinde elma yoksa, eksikliğini verdiği bir özlem yaşar, ‘Keşke elma olsaydı,’ der. Mesela, bir tür meyve var ama siz hiç bilmiyorsunuz bu meyvenin varlığını, hiç o meyve için, ‘keşke olsaydı’ der misiniz?”

“Hayır, bilmiyorum ki böyle bir meyve var. Özlemini de çekmem.”





“İşte, ‘sıfır elma var,’ diyen bir kişi, elmanın varlığını bilen bir kişi olmalıdır. Şimdi hatırlayalım, ‘Eğer Cennet olmasaydı, Cehennem yakmazdı,’ cümlesini. Cehennem ehli, elmanın varlığından haberdar olmasaydılar, elmanın yokluğundan dolayı bir özlem çekerler miydi?”



“Hayır. Bilmezlerse çekmezler. Ama Cehennem azap yeridir, diye biliyoruz.”

“Evet, neyin azabı çekilecek? Varlığından haberdar olduğumuz, beğendiğimiz, arzu ettiğimiz şeylere sahip olmamanın azabı değil mi? Tabakta ‘sıfır elma’ kalınca, ‘Keşke biraz elma olsaydı. Bak, şimdi elma yok,’ diyoruz.”

“Yahu, valla şimdi anladım, sen felsefe yapmıyormuşsun. Şunu doğrudan söyleyiversene.”

“Meselenin özü burda, biz Cehennemi azap yeri falan derken, galiba ne dediğimizin pek farkında değiliz. İnsan, Yaratıcısını tanıyacak özelliklerle donatılarak yaratılmış. Bu özellikler insana ‘elmalar’da yansıyan Yaratıcısının özelliklerini hatırlatıyorlar.

Eğer biz bu dünyada o elmaları yiyip de, Yaratıcılarını tanımaz ve Ona teşekkür etmezsek, o elmalarla bize Kendisini tanıtan Yaratıcımızın bizi nimetlendirmesine, tatlı, lezzetli, güzel kokulu vs özelliklerine bize Kendisini tanıtmamasına, bize ikram etmesine karşı eğer biz nankörlük edip de Onu tanımaz isek, teşekkür ile karşılık vermez isek, bunun karşılığında ahirette, tekrar o ikramlara mazhar olmak istediğimizde, ‘sıfır elma’ ile kalacağız. Yani, ‘sıfır ikram, sıfır nimetlendirme, sıfır lezzet alma vs’ ile karşı karşıya kalacağız. Düşün bir defa, susamışsın, su istiyorsun, sana ‘sıfır su’ veriliyor. Üşüyorsun, ısınmak istiyorsun, sana ‘sıfır ısı’ veriliyor. Acıkmışsın, yemek istiyorsun, sana ‘sıfır yemek’ veriliyor. Sıcaktan bunalmışsın, serinlemek istiyorsun, sana ‘sıfır serinlik’ veriliyor. Ne yaparsın?”





“Asıl hayata mazhar olan âhiret yurdudur.” Ankebut, 29  
“...Orada ebedî olarak kalacaklardır...” Beyyine, 98

“Cehennem dediğin yer burası olmalı.”

“Evet, Kur’an’da Cehennem için:

“Allah’ın tutuşturulmuş ateşidir. Ki o, yüreklerin üstüne tırmanıp çıkar.” Hümeze Sûresi, 6-7

Ayrıca,

“Orada ne serinlik tadacaklar, ne bir içecek.” Ne’be Sûresi, 24

Daha böyle çok ayetler var. Cehennemden sakınmamız için bizi uyarıyorlar. Taki ‘sıfır elma’lar ile karşılaşmayalım.

“Şimdi anladım, ‘Cennet olmasaydı, Cehennem yakmazdı’ ne demekmiş. Gerçekten de varlığından haberdar olduğum ve daima gerçekleştirmelerini istediğim güzelliklerin, mutlulukların, zevklerin devamını istiyorsam, onların Kaynağına müracaat etmeliyim. Değilse, ‘tabiidir bunlar, burada kendi kendilerine oluşup duruyorlarmış’ gibi muamele edersem, ahirette, ‘Haydi, tabiatten iste de versin sana, bu ihtiyaçlarını kendi kendine karşılasın,’ diye cevap verildiği yerdir Cehennem. Demek ki, ‘Doğal su’ içmemeliyim. ‘Rahmet’in tecellisi’ni içmeliyim ki, Rahmet’e mazhar olurum. Aman, Allah korusun böyle bir durumda olmak hiç mi hiç

istemem.” “Evet, ben de. Öyleyse, ebedî mutluluğu temsil eden, Yaratıcımızın bütün Sıfat ve Esmasıyla tecelli ettiği yer olan Cenneti özlemek ne kadar doğru ise ‘sıfır’larla başbaşa kalmak da o kadar yanlıştır. Hayatımızı ‘sıfır’lara harcamamız lazım, değil mi?”

“Tabiat bir ‘sıfır’ temsilcisi, tembellik bir ‘sıfır’ temsilcisi, insanın kendi gerçeğini unutarak, ‘Ben istediğimi yapar, zevkime bakarım, Nimetlerin nereden geldiğiyle ilgilenmem,’ demek bir ‘sıfır’ ile kendini kandırmak demektir.”

“Şimdi elma ile bize neyin hatırlatıldığını anladık, değil mi? Sakin ola ki, ‘sıfır’a indirgeme yediğin, memnun olduğun ve memnuniyetini ebediyen özlediğin bu ikramları. Cehennem ‘sıfır’ların yeridir. Cennet, ebedî varlığın yeridir.”

“Cehennem, adem alemlerinin toplandığı yerdir.” ‘Sıfır’ların ateşine dayanabileceğin kadar gafletle geçir ömrünü!

”Muvakkat” ve ”Müstekar” Yaratılış



Bu dünya hayatının “muvakkat” (geçici, çözülmeye, bozulmaya müsait) olduğu hep vurgulanır. Aramızda hiç bir insan bulunmaz ki, bu dünya hayatının “muvakkat” olmadığını iddia edebilsin. Gel gelelim, bu dünyanın “muvakkat” olduğunu bildiğimiz halde neden sanki geçici değilmiş gibi davranıyoruz? “Müstakar” (kararlı, daimi, geçici olmayan, değişken olmayan, dağılmayan, bozulmayan) bir hayatın varlığından emin olmamak böyle bir davranışın nedenidir, diye düşünüyorum.

Kur’an bu dünyanın fani, geçici olduğu, ahiretin ise “ebedi mutluluk”un yaşanacağı bir yer olduğu tekrar tekrar okuyucularına hatırlatır. Böyle bir yaratılışın gerçekleşeceği haberi verilir. Dikkat et, kendini dinle, etrafına bak, anlarsın, denilir. Biz insanlar için can alıcı nokta şurada: Biliyoruz bu dünyanın “muvakkat” olduğunu, fakat “müstakar” olan, ebedi olan ahiret hayatından nasıl emin olabiliriz?

Bu emniyeti sağlayacağını ümit ettiğim şu düşünce zincirini birlikte takip edelim:

1- Dikkat edersek, “bir başka tür yaratılış” anlamında (halkun cedid) ifadesiyle Kur’an’da 8 ayrı ayette

vurgulanan bu konuda iki nokta dikkatimizi çekiyor:

a) Bu alem “bir tür yaratılış biçimini” teşhir ediyor.  
b) “Ahiret hayatı” “başka bir tür yaratılış biçiminin” gerçekleştirileceği yer olarak bize bildiriliyor. (Halkun cedid) ifadesini içeren 8 ayetten bir tanesini alıyorum aşağıya:

“İlk yaratmada acizlik mi gösterdik? Hayır, onlar yeni bir yaratma hususunda şüphe içindedirler.” Kaf Süresi, 15

Herhalde hepimizin dikkatini çekti, “yeni bir yaratma” ifadesini ben, “yeni tür bir yaratma” olarak tahrif (!) ettim. Niçin? Çünkü diğer bütün ayetlerde ahiret hayatının bu dünyadaki tecrübelerimizden tamamen farklı olacağı bildiriliyor ve dolayısıyla bu “yeni bir yaratma” bir başka “tür” yaratma olması gerekir demek, Kur’an’ın bütünlüğü içinde hem tutarlı ve hem de zorunludur.

Ayrıca ayete dikkat ettiğimizde, “yeni bir tür yaratma” hususundaki şüphenin yersizliğine, şu dünyada gözlemleyip durduğumuz yaratılış biçimi şahit olarak gösteriliyor. Bu husus, Kur’an’ı anlamada takip edilmesi gereken olmazsa olmaz bir usuldür.

“Allah’ın tutuşturulmuş ateşidir. Ki o, yüreklerin üstüne tırmanıp çıkar.” Hümeze Sûresi, 6-7

“Orada ne serinlik tadacaklar, ne bir içecek.” Ne’be Sûresi, 24



2- Kur'an, Yaratıcımızın "bu dünyada" biz insanlara yaptığı bir konuşması, Kuran, "alem-i şهادette alem-i gaybin lisanı," olduğunu hatırlayalım. Hiç tecrübe etmediğimiz bir yaratılış biçiminin, şu tecrübe ettiğimiz yaratılış biçimine bakarak algılanması söz konusu. Bu yaratılış biçiminin, mesela, "muvakkat" veya "entropi"ye tabi özelliğine mukabil, yeni bir başka yaratılış biçiminin "müstakar" olacağı ifade ediliyor. Böyle bir neticeye de, konu ile ilgili ayetlerin tefsirinin yapıldığı yerlerde ulaşıyor. Evrene bu ayetlerin rehberliği altında bakıldığında, ulaşılması gereken kaçınılmaz sonucun, daimî, insana sonsuz mutluluğu yaşatacak olan bir yaratılışın mutlaka gerçekleşmesi gerektiği vurgulanıyor:

"Asıl hayata mazhar olan âhiret yurdudur." Ankebut Sûresi, 29:

"...Orada ebedî olarak kalacaklardır..." Beyyine Sûresi, 8

Biz bu dünyada tecrübe etmediğimiz ve fakat bu dünya şartlarında yaşayan insanlar olarak, varlığından haber verdiğimiz bu yaratılış biçimini tasdik edeceğiz; "Olması mümkün ve de olması gerekir," diyeceğiz. Tatmin olmuş bir şekilde tasdik edeceğiz, iman edeceğiz. Böyle bir sonuç için de şahitlik yapacak iki kaynağımız var elimizde:

a) İnsanı duygularımız şahitlik yapacak: Gerçekten benim insanî duygularım, "ebedî saadet" istiyor. Bu dünyada tecrübe ettiği "geçici" (muvakkat) mutluluklara razı olmuyor. Bunların bir "ebedî" olan bir "tür" yaratılışı olması gerekir, diye algılayan çok kuvvetli bir duygu verilmiş bana. Bu duyguyu kullanmam lazım şahit olarak. Çünkü benim gerçeğim bu. Kullanmaz isem, kendim ile çelişirim, kendi gerçeğimi inkar etmiş olurum.

b) Şu gözlemlediğim, tecrübe ettiğim "yaratılış türü" şahitlik yapıyor ki, bu çok anlamlı, hikmetli yaratılış türünü yoktan var ederek gerçekleştirenin, bir başka tür yaratılışı da gerçekleştirebileceğini inkar edecek elimde hiçbir delil yok. Madem bana "ebedî mutluluk" un mutlaka olmasını arzu eden, "geçici" mutluluktan çok şikayet eden bir özellik vermiş beni ve bu evreni yaratan, o halde ben böyle bir Yaratıcının bana verdiği va'di mutlaka tutacağını onaylarım: "Madem beni 'ebedî mutluluk'a aşık olarak yarattın, ben de bu aşk'ı, Senin böyle bir yaratılışı gerçekleştireceğinin va'di olarak algılıyorum ve Senin böyle bir tür yaratılışı gerçekleştirebileceğini de şu yarattığın aleme bakarak anlıyorum. Bununla beraber, Senin Rasullerin vasıtasıyla haber verdiğin bu 'ebedî saadet'in yaşanacağı bir tür yaratılışı da gerçekleştireceğine





kaniyim, onaylıyorum, bekliyorum.”

3- Madem bu “yeni bir tür yaratılış” ebedi olacak, orada “ebedi mutluluk” verilecek, bu yaratılış türünün içeriğinde, “ebediliği” arzu ettirmeye yönelik bir unsurun bulunmasına hikmeten gerek olmadığını anlayabiliyoruz. Bu dünyada müşahede ettiğimiz yaratılış biçimindeki “muvakkat”lık özelliği, bu dünyayı, hayatımızın “esas maksadı” yapmamamız ve Yaratıcımızdan gerçekten ne istiyorsak onu bize vermesini talep ettirmek içindi. Özetle, “la ilahe” dedirtmek içindi. Yani, bu dünyanın bizzat kendisi benim varlığımın ana hedefi olamaz. Diğer taraftan, “yeni tür yaratılış”ın gerçekleştiği yerde “la ilahe” dedirtecek unsurların bulunmasına gerek olmaz.

4- Yaratılışın “tecelli” olarak algılanması da ihmal edilmemelidir. Hem bu dünyadaki yaratılış ve hem de “yeni bir tür yaratılış” ancak “tecelli” olarak algılanabilir. Yaratık olan bilinçli varlıklar, Mutlak olması gereken Yaratıcının ancak “tecelli”sini algılayabilir. Mutlak’ın bir parçası olmaz, olamaz. İnsan böyle bir sonucu algılayacak kapasitede donatılmış, yaratılmış.

Ahiretin yaratılışında “tecelli,” “muvakkat” değil, “entropi”ye tabi tutulan cinsten değil, “müstakar,” kararlı olan cinsten olacak. Ahiretteki yaratılış şuur sahibi insanlara, “la ilahe,” yani “Ben böyle geçici mutluluk veren değil de, ebedi mutluluk veren bir tür tecelliye istiyorum,” dedirtecek cinsten bir yaratılış olmalı.

Tecelliye bu dünyada müşahede ediyoruz. Bu bizim gerçeğimizdir. Tecellinin mahiyetini anlayamayacağımız da bizim gerçeğimizdir. “Müstakar” bir yaratılışın gerçekleşmesi mutlaka beklenir, ama “müstakar” yaratılışın mahiyetini anlamaya çalışmak hem imkânsız hem gereksiz. Gerçekleştiği zaman bizzat müşahede edeceğiz, inshaAllah. Şimdiden mahiyetini merak etmeye gerek yok. Mahiyetinden değil, varlığından, var edileceğinden emin olmaktır görevimiz.

Sonuç: Böyle “müstakar” bir tür yaratılışı, bu dünyada müşahade etmiyoruz, ama olması gerektiğini tasdik edebiliyoruz.

Ben kendime verilen duygularımı kullandığım zaman bu dünyayı bir “eğitim alanı” gibi görüyorum: Bana hep “la ilahe” dedirtiyor. Diğer taraftan yine bende ki duygular şiddetli bir şekilde, “mutlaka yalnızca ‘illallah’ diyeceğim bir varlık türünün olması gerekir,” diye bağırıyorlar. Bu çılgına, bu çılgığı Yaratanın cevap vermemesini hiç mümkün görmüyorum.



---

# Avrupalı ve Saadet

---

Halil Köprücüoğlu

---



Rotterdam mimarlarının, birçok meslektaşından farklı olarak, titretilemeyen, ruhun derinliklerindeki çok hassas ince telleri titrettiklerini bizzat müşahade ettim.

**S** ekiz on yıldır Avrupa'nın değişik ülke ve şehirlerinde değişik vesilelerle kalma imkânı buldum. Şimdilerde de oralarda bir şeyler yapmaya çırpınıyorum. Bu seyahatlerimde, lüks arabalarla gelip ülkemizde evler alan, işler kuran Almanyalılar'ın anlattıkları Avrupa'dan çok farklı bir Avrupa gördüm.

Kendi tabirimle, basitleştirerek şöyle ifade edebilirim. Lüks son model arabalarda, tek başına, kısa saçlı, montlu, sarı benizli Avrupalı kadınlar; pencerelerde, balkonlarda ve hatta sokaklarda kimseler yok. İnsanlar ya çalışıyor ya yatıyorlar. Sadece birahanelerde gece yarısına kadar rahatlamaya çalışan perişan ve garip insanlar. Avrupa'da, tam anlamıyla, dünyaya çalışmak için gelen insanlarla karşı karşıyasınız. Ancak, buralarda maddi yapı, çok ama çok farklı.

Mesela Rotterdam mimarlarının, birçok meslektaşından farklı olarak, titretilemeyen, ruhun derinliklerindeki çok hassas ince telleri titrettiklerini



bizzat müşahade ettim. Aman Allah'ım! Ne kadar farklı eserler yapmışlar. İnanılmaz güzellikte. Çok farklı, çok garip şekillerde binalar, hayalinizi zorlayacak yapılar. Bizim büyük şehirlerimiz de bile bu tarz eserler yok denecek kadar az. Çünkü ülkemizde zaruri ihtiyaçlar bile henüz çoğunluk tarafından halledilememiş ki diğer ince latife ve duygulara hayat hakkı verilsin.

Yolların güzelliğine inanamazsınız. Şehrin ortasındaki nehirlerde gemiler ilerliyor, yanında bisikletler kendi yollarında, onun yanında da otomobiller tek yönlü yollarda rahatça gidiyorlar. Arada tramvaylar gelip geçiyor. Raylar o kadar sağlam ve düzgün yerleşmiş ki otomobiller veya bisikletler adeta

hissetmeden bu rayların üzerlerinde gezebiliyor. Şehirler birçok otobanla birbirine bağlanmış. Ancak Hollanda otobanlarında 120 km. den fazla hız yok. Uydudan yollar kontrol altında tutuluyor. Kameralar sıkı bir denetim yapıyor. Çoğunlukla 80–100 km. arası bir hız yapılabiliyor.

Bu arada ülkeniz aklınıza gelir. İzmir-İstanbul-Ankara gibi en önemli merkezlerimizin bile bırakın otobanı, duble yollarla bile birbirine bağlanamayışına çok üzüldüm. (Şimdilerde çok şükür bu da gerçekleşmekte) Asırlarca dünyanın âdil hâkimi olarak hükmeden bir milleti bu halde yaşatanları nefretle andım. Şehir içi yollarda arabamın altına sürten hız kesme yükseltilerine bir de burada baktım. Teknik kafadan ne kadar uzak olduğumuzu üzümlere anladım. Bu insanların nasıl olup ta bu kadar hikmetli hale gelişlerini düşündüm. İman ve İslam'ın hakiki güzellikleriyle de donanmaları için günler boyu dua ettim. Hâlâ da ediyorum. Yollarda şehirlerarası otobüsleri hiç görmedim. Sadece okul ve turistler için tur gayeli birkaç otobüse rastladım.

Görenleri belki hızlı ve dakik demiryolları lükslüğü ile daha fazla celp eder. Ülkenizde belki de sabotajlarla durdurulmaya çalışılan demiryolu çalışmalarını tekrar hatırladım. Hele biletimdeki, Wien:17.23 yazısını, Viyana'ya 8–10 saatlik yolculuktan sonra ancak anladım. Çünkü tam belirtilen dakikada girişimizi hayretle izledim. Ülkemizde at gibi giden, tak tak seslerinden uyuyamadığınız tren yolculuklarınızı, yarım gün tehirlili kısa mesafeli seferlerimi hatırlayıp çok üzüldüm. Bencil menfaatperestlerin bütün engellemelerine rağmen ülkemizde yakında devreye girmiş ve girecek olan hızlı tren seferleri için Allah'a şükrettim.

Bütün Avrupa'da ve bütün yollardaki şehir ve köy yakınlarından veya yerleşim yerlerinin tamamının yanlarından geçen bütün yolların kenarlarının duvarlarla, suni tepelerle örüldüğünü hayretle izlerken bu ses ve toz yalıtımını kendi ülkemizde hayal bile edemedim.

Rotterdam limanını gezerek bitiremez, kuleden anlamaya çalışırsınız. Kilometrelerce süren, dünya







ticaretinin büyük kısmını elinde tutan bu küçük ülkenin bu başarısını anlayamazsınız. Modern Rus ordusunu yenen bedevi Afganlıları anlamak için doktora öğrencisi gönderen İngilizler gibi neden buralara inceleme için öğrenci göndermeyen, asırlarca dünya ticaretini elinde tutan atalarına bir türlü benzeyemeyen bir milletin evlatları olarak onlarca hatta yüzlerce İktisat Fakültemize verip verdiğinizdir.

Ancak dünyaya demokrasi dersi vermeye devam eden bu ülkelerde hala Sömürgeler Bakanlığı olduğunu öğrenince insanlık adına utanırız. Hemen hatırlanır birçok ülkenin hala bu sömürmeeye nasıl tâbi oluşunu, perişan Irak'ı; işgal edilen Afganistan'ı ve bunlar arkasındaki menfaatperest, hodgâm Batı zihniyetini ve bu rezillikler karşısında hala basit meseleleri bahane ederek bir türlü birlik ve beraberlik içine giremeyen dindaşlarımızı üzüntüyle hatırlarsınız.

Şehir içlerinin düzenlenmesini, yere gömülü çöp bidonlarını, bir türlü eskitemeyen döşeme taşlarını, yağmurdan 3-4 dakika sonra yerde hiç su kalmayıp, o yumuşatılmış kenarlarıyla çok alçak ve nezih bir sanat eseri gibi yapılan kaldırım taşlarını, alt ve üst geçitleri, gidiş-gelişli dakik ve temiz yüzlerce tramvay ve metro istasyonlarını, yolculara doğru yatan otobüs basamaklarını, elektronik gişelerden alınan indirimli grup biletlerini hayretle izledim. Siz de benim gibi bütün bunlara ve hemen her tarafta üç katı asla geçmeyen evlere şaşarsınız. Çok az yerde dört kata ve çok müsait yerlerde daha yüksek binalara da elbette

izin verilmiş. Muhakkak değerlendirilen ve asla akmayan, rutubet yapmayan çatı katlarına, sığınak gayeli ama her türlü fazlalıkların rahatlıkla koyulduğu bodrumlara, muhakkak dıştan ısı yalıtımı yapılmış duvarlarına, en küçük kusur bulamadığınız pencere, kapı, mobilya ve hatta beyaz eşyalarına siz de benim gibi hayranlıkla bakarsınız.

Bütün Avrupa'da ve bütün yollardaki şehir ve köy yakınlarından veya yerleşim yerlerinin tamamının yanlarından geçen bütün yolların kenarlarının duvarlarla, suni tepelerle örüldüğünü hayretle izlerken bu ses ve toz yalıtımını kendi ülkemizde hayal bile edemedim.

İnanılmaz nezafetteki umumi yerlerde bulunan tuvaletlere, bir türlü bozulmayan musluk ve bataryalara, inanılmaz kalitede döşenmiş fayans ve seramiklere, müthiş bir hijyeniklik içerisinde hizmetinize arz edilen onlarca çeşit ekmeklerdeki kalite ve lezzete, eyalet parlamento binalarıyla adeta iç içe olan cafeler dolayısıyla halkla bütünleşmiş olduğunu daha iyi idrak ettiğiniz devlet idaresine, hemen hemen hiç görmediğiniz askerler ve dahi polislerle de tam demokrat ve hür olduğunu düşündüğünüz bir zemini ve daha çok, pek daha çok şeylere bakar da buraya gelen teknik heyetlerimiz, belediye başkanlarımız ve hatta devlet görevlilerimiz acaba dış seyahatlerde ne yapıyorlar, bunları göremiyorlar mı diye hayret ve şaşkınlıkla düşünürsünüz.

Bize Tanzimat Edebiyatında tiyatronun, gazetenin, romanın kıyafetlerimize, eşyalarımıza, oturup kalkmamıza bile tesir ettiğini öğretmişlerdi. İman ve İslam'dan uzaklaşışımız sebebiyle galiba kapasitemiz doldu artık, algılama imkânımız hiç kalmadı. Veya aşırı hodgâmlık bizi perişan etti de, anlık zevk ve lezzetleri bir türlü aşamıyoruz.

Ancak dünyaya demokrasi dersi vermeye devam eden bu ülkelerde hala Sömürgeler Bakanlığı olduğunu öğrenince insanlık adına utanırsınız. Hemen hatırınıza birçok ülkenin hala bu sömürmeye nasıl tâbi oluşunu, Irak'ı; işgal edilen Afganistan'ı ve bunlar arkasındaki menfaatperest, hodgâm Batı zihniyetini ve bu rezillikler karşısında hala basit meseleleri bahane ederek bir türlü birlik ve beraberlik içine giremeyen dindaşlarınızı üzüntüyle hatırlarsınız.





Esasen bu refaha ait anlatmaya çalıştıklarım sayfalarca sürebilir. Belki de bunları herkes biliyordur. Ancak Avrupa'nın tam bilinmeyen başka yönleri de var. Mesela Avrupa'da boşanma oranının %70'lerde oluşu, yine aynı Avrupa'da otuz bin küsur ortaokul çağında kız öğrencinin anne olduğu ve okula girerken yavrusunu kreşe bıraktığını söyleseler nasıl karşılırsınız. Karı-kocanın ayrı odalarda TV seyrettiğini, çift maaş alabilmek için evlenmeden müşterek hayat yaşadığını, sevgi duygularını belki de köpekleriyle tatmine çalışan insan sayısının milyonları bulduğunu, çocuk mesuliyetinden kurtulmuş bu insanların köpeklerinin aşıları, mamaları, gezileri, kaka yapmaları için

çok zaman ve çok para harcamaları gerektiğini nasıl değerlendirirsiniz. Anne ve babasına bakanların ise adeta yok denecek kadar az. Bu işi Yaşlı Evlerine yaptırıyorlar. Geçtiğimiz yıllarda aşırı sıcaklardan belki binlerce Fransız yaşlının, evlerinde yalnız başlarına öldüğünü ve çok zaman sonra bu hallerinin anlaşılıp devletin yoğun ilanlarla bu feci durumu önlemeye çalıştığını öğrenirseniz elbette çok şaşırır tek yanlı ve tek yönlü eksik bir medeniyetle karşı karşıya olduğunuzu iyice idrak edersiniz.

İnşallah bir an önce bu coğrafyada yaşayanlar da iman hakikatleriyle tanışır, iki cihan saadetine medar olacak bir hayata kavuşurlar.

Avrupa'ya gelen teknik heyetlerimiz, belediye başkanlarımız ve hatta devlet görevlilerimiz acaba dış seyahatlerde ne yapıyorlar, bunları göremiyorlar mı diye hayret ve şaşkınlıkla düşünürsünüz.





---

# Şehir, Mekânın Şiiri

---

---

Hüseyin EREN





**M**ekân mı insanı inşa eder, insan mı mekânı? Hem insan mekânın bir parçası değil mi; yürüyen, düşünen, akleden, hissedilen bir parça... Mekâna izler bırakan, çizikler atan, musikileştiren, yaşanılır kılan, şehre dönüştüren, hayata akıtan mekân üstü bir varlık insan.

Evet, mekânın üstünde bir varlık insan... Ona şekil veren, çehre kazandıran, hislendiren, seslendiren, renklendiren veya yaşanmaz kılan, kötü kılan, kirleten, karalayan, kokutan, korkutan da aynı zamanda...

Şehir; mekânın şiiri. Şair ve beste insan; dillendiren, dinleyen de o. Sokaklar o şiirle yankılanır, caddeler o şarkı ile çınlar, evler o musiki ile dolar. Mekân yol olur akar insanın içine; kıvrımlaşır, kavramlaşır, iç şehri inşa eder.

O şehirde; ağaç altında yıldızların gölgesi seyredilir, mehtabın musikisi dinlenir, bulu umut diye akar, rüzgâr muştı diye eser, yağmur hayat diye yağar. Kalp, mekânı esir etmiştir sevdasıyla... Evren küçülmüş; şehirde kaybolmuş, şehre kaydolmuştur.

Mekân değişmez, şehir dönüşmez; değişen insandır, dönüşen düşüncedir. Yıkılan fikirdir, inşa edilen de yine insandır.

Hem harflerin dokunduğu her yer mekân değil mi? Evler, harfler toplamı; şehre isim veren, şehre isim olan, kente kimlik katan harfler...

Oturulan koltuk, uzanılan kanepeler, yürünen koridor, seyredilen pencere; kişiyi ele veren, kişiyi tanıştıran, kişiyi ayırtıran, kişiyi ayan kılan mahrem alan.

Yeri mekân kılan, mahremiyet örtüsü. O örtü yırtıldı mı şehirler düşer, şehirler yanar, şehirler yıkılır. Namahremler işgal etmiştir evin mekânına, mekânın evine. Renk yok, ses yok, zevk yok, zarafet yok, incelik yok, edep yok olup gitmiştir başka mekânlara.

Gürültü vardır, kalabalık vardır, kabalık vardır, sıkışıklık vardır göç yemiş şehirlerde. Şiir susmuş, şuur susmuştur; baykuşlar konuşur, yarasalar yürür karanlık şehirlerde, izbe mekânlarda...

Mekân esir alır, yer tutsak eder insanı. İnsan mekanikleşir, elektronikleşir, sanallaşır.

İnsanı yerden kaldıracak, mekânın başköşesine oturtacak, yeri yurt edinecek, şehir şiiri yazacak yine insan. Zaman o şiiri besteler, yeter ki insan insanın elinden tutsun, kalbinden tutsun, aklından tutsun, eller boşta kalmasın. Boşluk; mekânsızlık. Evren evinde boşluk var mı, ya kalp yurdunda?



A detailed marble bust of a man with a full, curly beard and hair. The man's eyes are closed, and he has a serious expression. The sculpture is set against a plain, light-colored background. Two horizontal white lines with a small dot in the center are positioned above and below the text.

Şehri Yeniden Kurmak

Ekrem KILIÇ



# M

edine-i fazıla, Eflâtun'un hayali. Eflâtun'un hakkı bilmek ve bulmaktaki durumu şüpheli. Hayalinin gerçekleşebilmesi de öyle. İslâm mütefekkirleri, ne garip bir ihtiyaç ise, eski Yunan medeniyetini ve o iklimin âlimlerini yüceltmişler. Adeta, onlara peygamberlerin doğru yolunun takipçileri gibi ehemmiyet vermişler. Belki, bazı hususlarda isabet payları vardır. Garip karşılanacak bir durum. Elde güneş varken, mum ışıklarından medet beklemek çok yakışır bir hareket değil.

Bizim faziletli şehrimiz ve hayat tarzımız ise asr-ı saadetteki Medînetü'n-Nebî (sas). Hayal değil; gerçek. Tatbik edilmiş. Mesut olunmuş. Asırlara numune teşkil etmiş. Gelin görün ki, insanlar kendi elleriyle saadetlerini tar ü mar etmiş. Şems-i Ezelî'den maddi ve manevi nurunu alan kâmil ve fazılların reisi, Hz. Muhammed'e (sas) dikilen gözler kaymış; hedefini şaşırılmış.

O Zat-ı Kerim'in adı dilimizde kalmışsa da, yâdi "dilimizden" (gönlümüzden) çıkmış. O'nun öğrettikleri sathi ve resmî bir hüviyete bürünmüş. Başka merciler, başka numune-i imtisallar aranmış; bulunmuş da. Eldeki mizan bozulunca, neticenin farkına varılmamış. Asır be asır, ümmeti aslına çevirmek ve tahribatı tamir etmek için gelenler lüzumlu irşat ve ikaz vazifelerini yapmışlar. Kimi muvaffak olmuş, kimi olamamış. Hastalığını kabul etmeyene tabip ne yapsın?

Şöhret sebebiyle olmayan hususiyetlerin de kendilerine mal edildiği nice mürşit, nice nasih, nice âlim gelmiş. Gölgesi büyük, boyu küçük kalmışlar. Dinleyen de olmuş, dinlemeyen de. Hakkı ve hakikati bulup teslim olan da çıkmış; yoldan sapıp giden de. Herkes niyetinin karşılığını nasıl olsa görecektir. Bazen dünyada hedefe ulaşılır. Ama çoğu zaman da iş ahirete kalır.

Medine-i fazıla dünyada olacak. Ona nail olabilmenin yolu, fazilette, kâinatta eşi menendi bulunmayan Zat-ı Âlîşan'a (sas) benzemeye çalışmak. Keramet şehirde değil, hemşehrilerde. Kâbe-i Muazzama'nın içinde olsa, insan fazilete sahip olmazsa, fazileti bulamaz. "Mekânın şerefi, orada ikamet edendendir." Ahirette zaten hak ve batıl bütün tevabii ile birbirinden ayrılacak. Hak, güneş gibi tecelli edecek. Oradaki hayat bütünü ile fazilet, kemal, cemal, rıza, saadet. Cennetteki hayatı kastediyoruz tabii. Batılın tecelligâhından ve hâllerinden

Zü'l-Celâli ve'l-İkrâm'a sığınıyoruz. Asr-ı saadetteki ilahi boya hariç, insanlar için bir boyacı küpü henüz icat edilmedi. Hz. Peygamber'i (sas) bir defa gören, ufak bir sohbetiyle müşerref olan en bedevi insan, işte öyle bir boyacı küpüne girip çıkmış oluyor ve "sıbgatullah"la boyanıveriyordu. En cahil, en vahşi bir kişi, bir dakika zarfında en medeni, en arif bir şahıs olup çıkıyordu. Bu hâl, Resul-i Ekrem (sas) için bir ikram, o şahıslar için birer mucize idi.

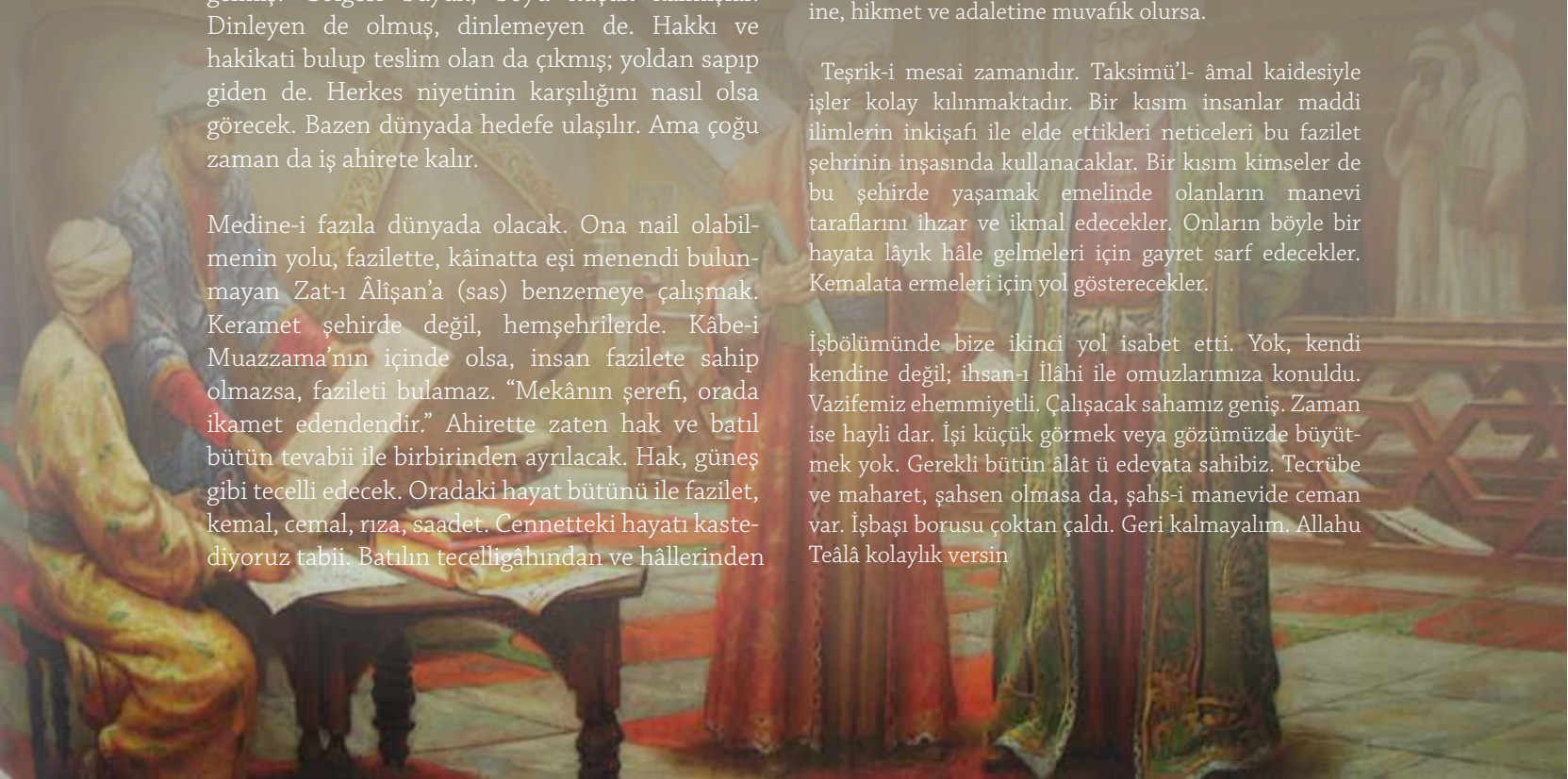
Nübüvvetin manevi makamını temsil eden zevat hakkında bu ikram, bu keramet-i hak devam etti. Kiminin etrafında toplanan nice katil, nice zalim, nice cahil, nice ahlâksız insan; Muhavvile'l-Ahvâl'in lütf ü ihsanıyla ani bir değişikliğe uğradı. Meselâ: zamanımızda bu vazifeyi bihakkın ifa eden Risale-i Nurlarda da geçtiği üzere; "Hatta iki üç adamı öldürenler, onun dersiyile daha tahta bitini de öldürmekten çekinmeleri" buna bir örnektir.

İnsanlık hayal ettiği ve hasretini çektiği bu emele kavuşabilecek mi? Mademki, Hâlik-i Zü'l-Kemâl beşere bu duyguyu vermiş; o halde o hedefe de ulaşmak mümkün. "Vermek istemeseydi, istemek vermezdi." Şartları yerine gelince elbette olur! Şartları hazırlamak insanoğlunun elinde. Yüzyıllar süren savaşlar, haksızlıklar, zulümlerden gerekli dersi aldık. Şimdi barış, adalet ve iyiliklere yöneldik. İşte bu ihtiyacı tam hissedilenlerce tahayyül edilen Avrupa Birliği gayesi. Tahakkuk edebilir mi? Neden olmasın!

"İnsan fitraten mükerrem olduğundan, hakkı arıyor." Arayanın bulması büyük ihtimal dâhilinde. Samimi bir niyet, halis bir himmeti tahrik eder. Fertlerin arzuları birleşince kavileşir, kavmileşir. Bir milletin himmeti dağları devirir. Âlem-i imkânda imkânsızlık olur mu? Dua-i filî, dua-i ıztırarı hâline gelir de, Mucübü'd-daavât, icabet etmez mi? Hele, Cenab-ı Hakk'ın rıza ve iradesine, hikmet ve adaletine muvafık olursa.

Teşrik-i mesai zamanıdır. Taksimü'l-âmal kaidesiyle işler kolay kılınmaktadır. Bir kısım insanlar maddi ilimlerin inkişafı ile elde ettikleri neticeleri bu fazilet şehrinin inşasında kullanacaklar. Bir kısım kimseler de bu şehirde yaşamak emelinde olanların manevi taraflarını ihzar ve ikmal edecekler. Onların böyle bir hayata lâıyk hâle gelmeleri için gayret sarf edecekler. Kemalata ermeleri için yol gösterecekler.

İşbölümünde bize ikinci yol isabet etti. Yok, kendi kendine değil; ihsan-ı İlâhi ile omuzlarımızı konuldu. Vazifemiz ehemmiyetli. Çalışacak sahamız geniş. Zaman ise hayli dar. İşi küçük görmek veya gözümüzde büyütme yok. Gerekli bütün âlât ü edevata sahibiz. Tecrübe ve maharet, şahsen olmasa da, şahs-i manevide ceman var. İşbaşı borusu çoktan çaldı. Geri kalmayalım. Allahu Teâlâ kolaylık versin







Geleneksel Karaköprü "Ali Dede Hayratı"  
ve İslam Şehirlerinde Hayrat Sistemi

Prof. Dr. Abdullah EKİNCİ



İmaret, “bir ülkeyi, şehri, mekânı imar etme”yi işaret ettiği için fiziksel ve Hayrat ise birey ve toplumsal anlamda bir iyileştirme ve iyilik hareketi olduğu için sosyal bir içeriğe sahiptir.

Şeyh Ali Dede’ye Karaköprü karyesinin Sultan IV. Mehmet Hanın 1651 tarihli temliki sonrasında Karaköprü ve çevresinde Şazeli Ali Dede tarafından ilmî, imanî, mistik, manevî ve maddî faaliyetler hız kazanmıştır. Zamanla söz konusu faaliyetler, geleneksel bir dini merasim şeklinde tüm bölge sakinlerince kutlanır olmuştur. Aslında Hayrat kavramı, sevap için Allah rızâsı yolunda yapılan iyilikler için kullanılır. İlmî, imanî, dinî, manevî ve maddî çok hayır ve menfaat verenlere de ehl-i hayır denir. Maddî ve manevî iyilikleri şemsiyesi altında toplayan üç sihirli kavram vardır: Hayrat, Akarat ve Vakıf.

İslâm dünyasının her yanında bulunan mescid ve camiler, mektep ve medreseler, imaretler, tekke, hankah ve zâviyeler, kütüphaneler, misafirhaneler, hastahaneler, çeşmeler ve sebiller, hamamlar, makbereler, yollar ve köprüler, kervansaraylar vb. eserler sundukları hizmetler, Hayrat kavramının tezahürleridir. Bu eserler aynı zamanda, İslâm şehirlerinin görünüm, estetik ve işlevselliğine de katkı sağlamışlardır. Hayratın sürdürülebilirliği ancak gelirleriyle mümkündür. Bu gelirler hayrata akar olan tarım alanları, bina, nakit para gibi gelir kaynaklarıdır. Bunlara “asl-ı vakf” yahut “akar” (çoğulu akarât) deniliyordu. Vakıf kelimesi aslında hukukî bir akdi ifade

etmekle birlikte zamanla akar ve hayratı belirtmek için de kullanılmış, hatta onların yerini almıştır. Akar/akarat kurumun ekonomik gücünü, hayır/hayrat ise vakfın doğrudan kamu hizmeti sunan bölümünü, diğer bir ifadeyle akarat kurumun vasıtasını, hayrat gayesini, vakıf ise kuruma hayatiyet kazandıran hukukî işlemi ifade ediyordu.



Burada hayrat, akarat ve vakıf kavramlarından oluşan bir sistem söz konusudur. Bu sistem, bir kişinin kazanıp elde ettiği mülk bir akarını hür iradesiyle insanların ihtiyacını gidermek üzere hayra tahsis etmesi ve bunlar arasındaki ilişkileri bir akidle hukukî statüye bağlamasından ibarettir. Hukukî akdin vakıf kelimesiyle tanımlanması



bu işlemle kişinin tahsis ettiği mal varlığının belirlediği amaç dışında kullanılmaması için satış, hibe vb. hukukî işlemlerden alıkoymayı, böylece kuruma süreklilik kazandırmayı istemesinden kaynaklanmaktadır.

Aslında vakıf sistemi İslâm coğrafyasının her yerinde bulunuyordu ve toplumun şehirli ve köylü bütün kesimleri, yönetici ve yönetilen bütün katmanları, Müslüman, Hristiyan ya da Yahudi bütün grupları tarafından kullanılmıştı. Vakıflar işlevlerini aynı anda dinî, siyasî, içtimaî, hayrî, kültürel ve mânevî şebekeler halinde finanse ederek gerçekleştirmiştir. Burada vakfın ilgili tarafları arasındaki ekonomik bağ önemli rol oynamış, İslâm medeniyetinin ortaya koyduğu birçok değerın ifadesini bulduğu bir alt yapıya kavuşmuştur.

İslâm'ın ilk kutsal yerleri olan Mekke, Medine, Kudüs, İbrâhim peygamberle ilişkisinden dolayı el-Halil, Lût peygamberin meşhedinin bulunduğu söylenen Benî Naîm ve bunların çevresinde erken dönemlerde dinî ve hayrî müesseseler ortaya çıkmıştır. Kudüs'te Kubbetü's-sahre ve Mescid-i Aksâ, Dımaşk'ta Emeviyye Camii, Halep'te ulucami bu dönemlere ait önemli hayratlardandır. İslâm'ın ilk devirlerinde bazı dinî yapılar beytümâl tarafından inşa ediliyordu.

Hz. Peygamber Medine'de Mescid-i Nebevi ile Pazar inşası, Abbâsiler'den önce

Müslüman Mısır'da cami inşası ya da pazar kurulması için arsalar bağışlanıyor, cami görevlilerinin ücreti beytümalden ödeniyordu. Hayri Vakıf ile ilgili bilen en eski vesikalardan biri, Mısır'da bir tarım arazisinin gerçek hayri vakfa dönüştürülmesiyle ilgili, Abbâsî dönemine ait 307 (919) tarihli vesikadır. Vakıf kurumu zamanla tam anlamıyla teşekkül etmiş ve İslâm coğrafyasını hayır kurumlarıyla donatmış, bu kurumların gelişmesi sonucu ortaya çıkan imaret/hayrat siteleriyle şehirlerin teşekkülüne katkıda bulunmuştur.

İmaret, "bir ülkeyi, şehri, mekânı imar etme"yi işaret ettiği için fiziksel ve Hayrat ise birey ve toplumsal anlamda bir iyileştirme ve iyilik hareketi olduğu için sosyal bir içeriğe sahiptir. 726 (1326) yılında Kahire'den Şam'a gelen İbn Battûta vakıfların hizmet alanları arasında hacca gidemeyenleri hacca göndermek, fakir aile kızlarının evlilik çeyizlerini satın almak, esirleri hürriyete kavuşturmak, seyyahlara yiyecek ve giyecek temin etmek, ülkelerine dönebilmelerini sağlamak, sokakları düzenlemek, kaldırımları yapmak gibi faaliyetlerden bahsetmektedir. Bundan dolayı vakıf olgusunu bütünlüğü içinde anlamlandırabilecek en iyi tanımlama "Hayrat Sistemi"dir.

Vakıf hayratı arasında bütün İslâm ülkelerinde dinî nitelikli ve eğitimle alâkalı kuruluşlar (cami, mescid, medrese, dârülkur'ân, dârülhadis), sûfiler için barınma ve toplanma yerleri (zâviye, hankah, ribât, tekke), fakirlere yemek dağıtan mutfaklar (imaret), sosyal nitelikli toplantı yerleri olarak da kullanılan kabirler (türbe),





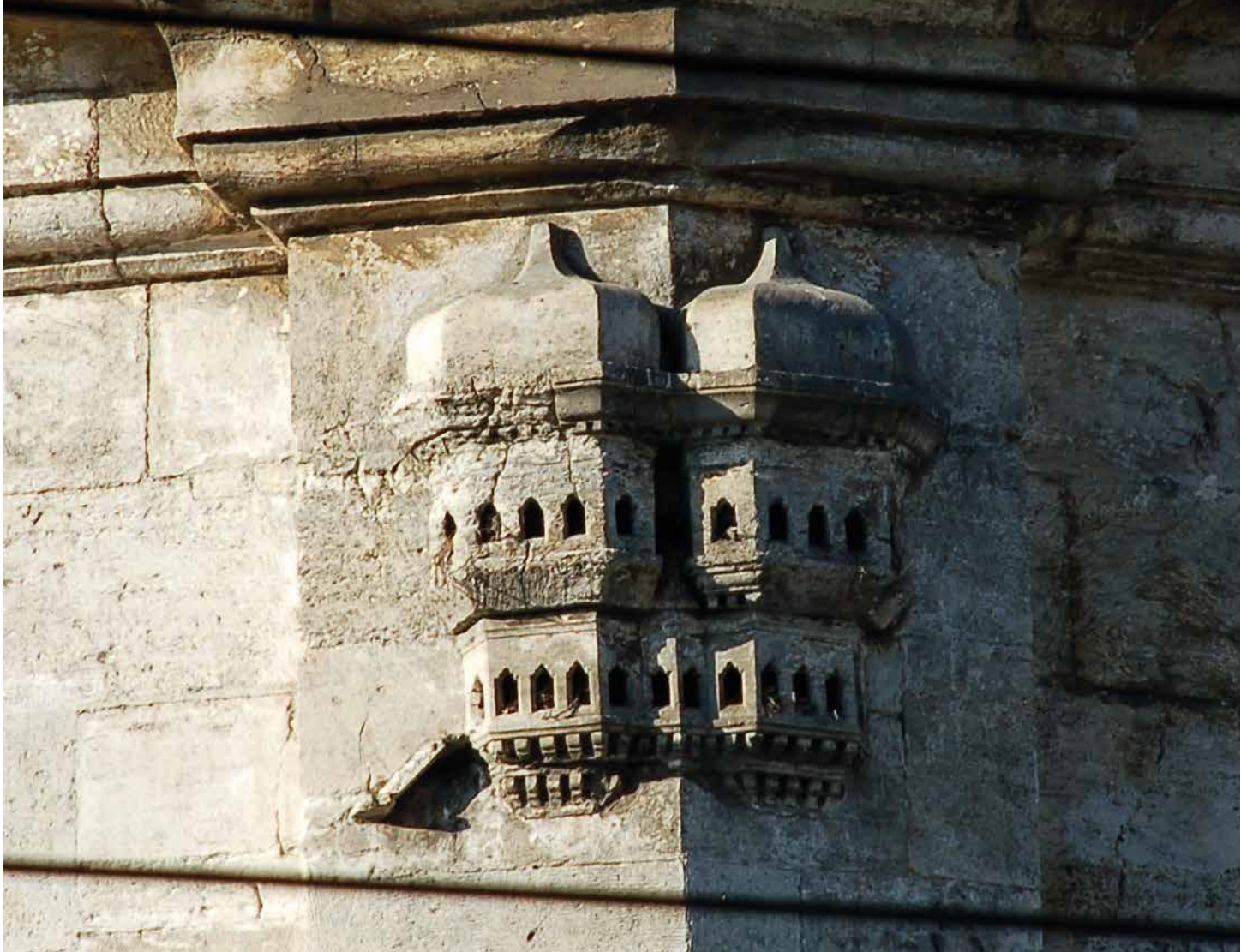
sağlık kuruluşları (bimâristan, dârüşşifâ), şehirlerde ve kırsal kesimlerde yollar, köprüler, kervansaraylar, sulama şebekeleri, kaleler, deniz fenerleri, kanalizasyonlar, su yolları, çeşmeler vb. vardı. Bunların sürekliliği vakıf mallarından elde edilen gelirlerle sağlanıyordu. Ayrıca Hayrat Sistemiyle sıbyan mektepleri, medreseler, dârülkurrâ ve dârülhadislerde örgün öğretim yapıyordu.

Yaygın eğitim ise dergâh vb. kurumlarda söz konusuydu. Sıbyan mektepleri ilköğretim, dârülhadis, dârülkurrâ ve medreseler orta ve yüksek öğretim kurumlarıydı. Vakıflar sayesinde medreseler ilmî, idarî ve malî muhtariyete sahip birer müessese haline gelmiştir.

İslâm dünyasının her yerinde büyük bölümü vakıf halinde kurulan ve zengin vakıflarla beslenen farklı tarikatlara ait tekke, hankah ve zâviyelerdeki eğitim öğretim ise tasavvuf ağırlıklı idi.

Her zâviyenin başında bir şeyh bulunuyor ve müridlerin eğitimiyle ilgileniyordu. Bu tarikatlar meydana getirdikleri mûsiki eserleri, âyin icraları, halk dilinde kaleme aldıkları edebî ve tasavvufî eserler sayesinde kitlelerin dinî duygularını besleyen zengin bir kültür hayatı ortaya koymuştur. Camiler gibi tekkelerin kapısı da herkese açıktı; buralarda bedava yemek dağıtılıyor ve insanlar barındırılıyordu. Çeşitli İslâm ülkeleri arasındaki kültür değişiminde tekkelerin büyük rolü vardır. Zâviyelerdeki şeyh ve müridler dua, ibadet, zikir ve âyin gibi son derece disiplinli dinî ve kültürel faaliyetleri yanında sosyal yardımlaşmayı ve insanlara hizmeti zevk edinmiş kişilerdi.

Büyük hayrat külliyelerinin medreselerinde üretilen bilgileri medrese hocaları ve öğrencileri buldukları külliyelerin camilerinde, ayrıca üç aylarda (Receb, Şâban, Ramazan) ve özellikle Ramazanlarda camilerde halka aktarıyordu.







İslâm dünyasının her yerinde yüzlercesi kurulan hayratın tam sayısını tahmin etmek mümkün değildir. Bununla birlikte kaynak ve araştırmalarda bazı rakamlar zikredilmektedir.

Makrîzî'ye göre 1436'da Kahire'de vakıf medrese ve camilerin sayısı 158'dir. Memlûk Devleti yıkıldığı sırada sadece bu şehirdeki camilerin sayısı 130 iken XIX. yüzyılın sonunda cami ve medreselerin yekünü 264'e ulaşmıştır. 1540 senelerine doğru Anadolu eyaletinde 342 cami, 1055 mescid, 110 medrese, 626 zâviye ve hankah, 45 imaret, 154 muallimhâne, 1 kalenderhâne, 1 mevlevihâne, 2 dârülhuffâz, 75 büyük han ve kervansaray mevcuttu (İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri: 953 [1546] Tarihli, s. XVII). Bu rakamlar bütün İslâm coğrafyasına teşmil edildiğinde ülkelerin imarında ve kültürel gelişmesinde vakfın oynadığı önemli rol kolayca anlaşılır. Doğal âfetlere ve insanların tahribatına rağmen söz konusu coğrafyada günümüze kadar gelebilen vakıf eserleri göz önüne alındığında ve özellikle XIX. yüzyılda Batılı gözlemciler tarafın

dan çizilmiş gravürler incelendiğinde bunların şehirlerin görünümüne hâkim olacak derecede yoğun ve etkin olduğu düşünülebilir.

Selçuklular ve Osmanlılar döneminde toplumunun sosyal psikolojisi tahlil edildiğinde insanların imaret ya da hayrat külliyesini iman, düşünce ve eylem dengesi üzerine kurulmuş bir kültür ürünü diye algıladığı söylenebilir. Zira onlara göre sosyal yardımlaşma aslında ferdin şahsî sorumluluğuna ve hür iradesine dayanıyordu. Her insan bütün insanlığın meselelerini kendi meselesi gibi hissetmeli, bunun için gücü nisbetinde çalışıp üretmeli ve kendi ihtiyacından fazlasını hür iradesiyle diğer insanlar için harcamalıdır. Bunun en iyi yolu da bir imaret/hayrat külliyesi inşa etmektir.

İmaret/hayrat külliyesi üç ana bölümden meydana geliyordu. Külliyenin ilk bölümü mâbed ve her seviyede eğitim öğretim kurumu ile sağlık kuruluşlarından, misafirhanelerden, çeşme, sebil





ve şadırvanlardan, bahçeler, türbeler ve mezarlıklardan, aşevi vb. yapılardan müteşekkildi. Bunlar vakfın hayrat kısmını teşkil ediyordu. Külliye'nin ikinci bölümü dükkân, han, hamam, çarşı ve bedesten gibi iş yerlerinden oluşuyordu. Bunlar birinci bölümdeki hizmet kuruluşlarına gelir sağlıyordu. Üçüncü bölüm ise öncekilerin dış çevresinde yer alan meskenlerden ibaretti. İmaret/hayrat külliyelerinin bakımının yapılabilmesi, sağlıklı ve sürekli işletilebilmesi gelir kaynaklarına bağlıydı. Fâtımiler ve Selçuklular zamanında genellikle vakıflar tarafından finanse edilen yeni şehir külliyesi bünyesinde görevlendirilen yüzlerce insan şehrin sosyal, ekonomik, entelektüel hayatında ve özellikle eğitim üzerinde derin izler bırakmıştır.

Hayrat duygusu, hayrat düşüncesi ve eylemi özellikle İslam medeniyetinin mayasını oluşturur. Herkese gücü yettiğince iyilik yapma anlayışına dayanan bu yardımlaşma felsefesini Fârâbî,

daha IV. (X.) yüzyılın ilk yarısında el-Medînetü'l-fâzıla adlı meşhur eserinde tasarlayıp kurgulamıştır. Bu kapsamda hayat bulmaya başlayan hayrat külliyesi zaman içinde birbirine eklenerek Mekke, Medine, Dımaşk, Bağdat, Kahire, Kayrevan, Kurtuba, Tebriz, Semerkant, Buhara, İstanbul, Konya, Bursa, ve Urfa gibi büyük şehirlerimiz başlı başına hayrat şehirleridir. Hayrat Sistemi, zamanla şehir sakinlerinin gündelik hayatında da görünür hale gelir. Sistemin itici gücü, "Herkesin yöneldiği bir yönü ve yöntemi vardır. Siz hayrat yapmaya koşun, bu hususta birbirinizle yarış edin" âyeti'dir (el-Bakara 2/148).

Şehirler arası ulaşım ile şehir içi ulaşım için birçok yol, köprü ve kalelerin inşası, büyük ticaret yolları üzerindeki konak yerlerine kervansarayların tesisi Hayrat Sistemi sayesinde gerçekleşmiştir. Bütün bunlar tüccar ve hacıların seyahatini kolaylaştırmak, yol güvenliğini sağlamak, yolcuları barındırmak ve doyurmak amacına yönelikti.



Sadece insanları değil her canlıyı koruyan hayrat ruhu kuşlar için de köşkler yaptırmıştır. Kuş sarayı da denilen kuş evlerinin bazıları minareleri, yüksek kenarlı kubbeleri, hilâl biçimindeki alemleriyle birer selâtin camisini andırmakta ve olağan üstü işçilikleriyle dikkati çekmektedir.

Hayrat Sisteminin siyasî rolleri de vardı. Selçuklular'ın Heterodoks düşüncesine karşı Sünniliği canlandırmak, ihtidâyı teşvik için Hristiyan, Yahudi ve putperestlerden İslâm'ı kabul edeceklerin ihtiyaçlarının karşılanması, bunların sünnet ettirilmesi ve Kur'an öğretimi için vakıf gelirlerinden para ayırdıkları bilinmektedir. Selâhaddin-i Eyyübî, Haçlı seferleri sırasında savaş esirlerinin fidyelerini ödemek, İslam düşünce ve geleneği kuvvetlendirmek, ulemânın, sûfî topluluklarının ve özellikle Mısır'dan gelen yeni Müslümanların ihtiyaçlarını gidermek üzere birçok medrese yanında büyük bir hankah kurmuştur.



## Geleneksel Karaköprü “Ali Dede Hayratı”



Karaköprü Belediyesi tarafından düzenlenen geleneksel “Ali Dede Hayratı”, binlerce vatandaşı aynı sofrada buluşturdu. 2016’nın temasının insan olarak belirlendiği etkinlikte konuşan Başkan Baydilli: “Ali Dede Karaköprü için dostluğun, bereketin ve kaynaşmanın sembolüdür” dedi.

Şanlıurfa’nın merkez Karaköprü Belediyesi tarafından “Ali Dede Hayratı” etkinliği düzenlendi. Etkinlikte yaklaşık 5 bin kişiye tirit ikramı yapıldı.

Karaköprü Belediye Başkanı Metin Baydilli, “Ali Dede; barışın, kardeşliğin, dostluğun ve bereketin sembolü olduğunu, bu sebepten dolayı Karaköprü Belediyesi olarak her yıl düzenli olarak “Ali Dede Hayrat” etkinliğini yaptıklarımızı ifade etti. Ali Dede Hayrat Etkinliği Kur’an-ı Kerim tilaveti, ilahî konseri ve Tirit ziyafetiyle sonlandı.





Isfahan





## KAYNAKÇA

\*Vakıf/ Hayrat sisteminin ayrıntılı geniş versiyonu için bkz. Prof. Dr. Bahaeddin Yediyıldız, "Vakıf", Dia, C. 42, s.480; Ayrıca vakıf ve Hayrat sistemi için bkz. Bahaeddin Yediyıldız, "İslâm'da Vakıf", Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi, İstanbul 1989, XIV, 19-68; a.mlf., "Osmanlılar Döneminde Türk Vakıfları ya da Türk Hayrât Sistemi", Osmanlı, Ankara 1999, V, 17-33; a.mlf., XVIII. Yüzyılda Türkiye'de Vakıf Müessesesi: Bir Sosyal Tarih İncelemesi, Ankara 2003; a.mlf., "Sosyal Teşkilatlar Bütünlüğü Olarak Osmanlı Vakıf Külliyesi", TK, XXIX/215 (1981), s. 262-271; a.mlf., "Vakıf", İA, XIII, 153-172; Vakıfları Tahrir Defteri: 953 (1546) Tarihli (nşr. Ö. Lutfi Barkan - E. Hakkı Ayverdi), İstanbul 1970; Ö. Lutfi Barkan, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Bir İskan ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler", VD, sy. 2 (1942), s. 279-353; a.mlf., "Osmanlı İmparatorluğu'nda İmaret Sitelerinin Kuruluş ve İşleyiş Tarzına Ait Araştırmalar", İFM, XXIII/1-2 (1963), s. 239-296; R. D. McChesney, "Waqf and Public Policy: The Waqfs of Shah 'Abbas, 1011-1023/1602-1614", AAS, XV (1981), s. 165-190; a.mlf., "Wakf (V. en Asie centrale)", EI<sup>2</sup> (Fr.), XI, 101-104.; S. Faroqhi, "Osmanlı Sultanlarının Hususi Şahıslar Tarafından Tesis Edilen Vakıflara Çeşitli Müdahaleleri", I. Milletlerarası Türkoloji Kongresi (İstanbul, 15-20 Ekim 1973): Tebliğler, İstanbul 1979, I, 50-56; M. Fuad Köprülü, İslâm ve Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları ve Vakıf Müessesesi (haz. Orhan F. Köprülü), İstanbul 1983; Ahmet Akgündüz, İslâm Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi, Ankara 1988; İbrahim Ateş, Tarihimizde Vakıf Kuran Kadınlar: Hanım Sultan Vakfiyeleri, İstanbul 1990; Nazif Öztürk, Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıf Müessesesi, Ankara 1995; Hasan Yüksel, Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Hayatında Vakıfların Rolü (1585-1683), Sivas 1998; Ömer Demirel, Osmanlı Vakıf-Şehir İlişkisine Bir Örnek: Sivas Şehir Hayatında Vakıfların Rolü, Ankara 2000; Alpay Bizbirlik, 16. Yüzyıl Ortalarında Diyarbekir Beylerbeyliği'nde Vakıflar, Ankara 2002; Aydın Özkan, Mısır Vakıfları: Osmanlı Devri ve Öncesi, İstanbul 2005; İzzet Sak, Şer'iyeye Sicillerinde Bulunan Konya Vakfiyeleri (1650-1800), Konya 2005.



---

# Şanlıurfa'nın Gözdesi Karaköprü'yü Konuştuk

---

Röportaj: İ. Halil TANIK





---

Şanlıurfa'mızın en gözde ilçesi konumuna gelen Karaköprü, yeşil alan bakımından diğer ilçelerimizin üzerindedir. 170 bin m<sup>2</sup>'lik Şanlıurfa'nın en büyük yeşil alanı ilçemiz sınırlarında bulunmaktadır.

---

#### Kısaca kendinizi tanıtır mısınız?

**Metin Baydilli:** 1985 Yılında Şanlıurfa'da dünyaya geldim. İlk, Orta ve Lise eğitimini Şanlıurfa merkezde tamamlayarak erken yaşta iş hayatına atıldım. Yarım kalan eğitimimi tamamlamak için Kamu Yönetimi okumaya karar verdim. Şu anda Hukuk 3. Sınıfta okumaktayım. Şanlıurfa da bazı sivil toplum kuruluşlarında (Genç TÜMSİAD, Milli Türk Talebe Birliği vb.) görev aldım. Siyasi hayatına 2010-2011 yılları arasında AK Parti Şanlıurfa İl Gençlik Kollarında Ekonomi ve Mali İşlerden sorumlu İl Başkan Yardımcılığı, 2011-2012 Yerel Yönetimlerden Sorumlu İl Başkan Yardımcılığı, 2012-2013 yıllarında Seçim İşleri Başkan Yardımcılığı, 2013-2014 yıllarında Siyasi ve Hukuk İşleri Başkan Yardımcılığı görevlerinde de bulundum. 2014 yılındaki yerel seçimlerde ise Karaköprü Belediyesi ve Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Meclis Üyesi olarak seçildim. Son olarak Karaköprü Belediye Başkanlığına seçildim. İki kız çocuk babasıyım.



#### Karaköprü'nün şu anki halini nasıl buluyorsunuz?

**Metin Baydilli:** Şanlıurfa'mız hızla büyüyen ve gelişen bir ilimiz. Bunun yanında Karaköprü'müz de çok hızlı büyüyen bir ilçe. Dolayısıyla bu alan sürekli gelişen, dinamik bir yapıya sahiptir. Zaman içinde gelişen ve özellikle 90'lı yıllarda sürekli büyüme ile birlikte Urfalı yatırımcılarımızın akınını görüyoruz. Aslında diğer ilçelere oranla ilçemiz tamamen şantiye alanı gibi. Hemen hemen her gün yeni yaşam alanları oluşuyor. Gerçekten hizmet etmek için en ideal yer olarak Karaköprü'yü görüyorum. İnşallah biz gerçekten inandığımız doğrultuda hareket edersek en iyi hizmeti vatandaşımıza yapacağız ayağına götüreceğiz.

**Karaköprü'yle ilgili aşırı betonlaşma (maşuk toki) olduğuna dair tenkitler var. Bu konuda ne düşünüyorsunuz?**

**Metin Baydilli:** Şanlıurfa'nın çağdaş ve modern yüzü olan ilçemiz son 24 yılda köyden ilçe statüsüne geçerek büyük bir gelişme kaydetti. İlk imar planı 1992 yılında yapıldı. Bu İmar planlı sonrası her geçen gün büyümeye ve gelişmeye başladı. 1992 yılında 'köy statüsünden' 'beldeye' dönüştürülen ve nüfusu yaklaşık 3 bin olan ilçemiz bugün 132 bin nüfusu, modern yapıları, geniş cadde ve bulvarları ile Şanlıurfa'mızın en gözde ilçesi konumuna geldi. Yeşil alan bakımından diğer ilçelerimizin üzerindeyiz. Bizim yeşil alanımız daha fazla. 170 bin m<sup>2</sup>'lik Şanlıurfa'nın en büyük yeşil alanı ilçemiz sınırlarında bulunuyor. İhalesini yaptığımız ve şu anda çalışmaların devam ettiği 110 dönümlük Yaşam Parkı projemizde bunun bir göstergesidir. Konut anlamında ise gelişen ve büyüyen bir ilçe olduğumuz için her gün konutlar yapılıyor. Bizde Karaköprü Belediyesi olarak imar planı doğrultusunda yeşil alan olan tüm alanımızı parka çeviriyoruz.

**Bir şehrin en önemli yerleri, yeşillikleri ve insanların yaşam alanlarıdır. Bununla ilgili ne tür projeler düşünüyorsunuz?**

**Metin Baydilli:** Öncelikle Karaköprü'müz yeşil alan bakımından diğer ilçelerimizi geçmiş durumdadır. Biz Karaköprü Belediyesi olarak yeşillikler içinde bir Karaköprü'yü vatandaşlara sunmak için park,

meydan ve çevre düzenlemelerine hız kesmeden devam ediyoruz. Yeşil alan miktarını her yıl bir önceki yılın iki katı oranında arttırıyoruz. İlçenin her yanını birbirinden büyük yeşil alan ve parklarla donatıyoruz. 2016'nın ilk ilk yarısında 5 yeni parkımızı açarak vatandaşlarımızın hizmetine sunduk. Hedefimiz 2016 yılında 10 yeni park yapmak. Biz Karaköprü Belediyesi olarak hizmetlerimizin odağına her zaman insanı yerleştirdik. İnsan hayatına yatırım yaptık, bu amaç doğrultusunda çalışmalarımız devam ediyoruz.

**Şehrimiz ülkenin en yoğun genç nüfuslarından birine sahip. Gençlerle ilgili neler düşünüyorsunuz?**

**Metin Baydilli:** Karaköprü Belediyesi olarak gençliğimize her zaman önem verdik. Ve vermeye de devam ediyoruz. Bende genç bir Belediye Başkanı olarak gençlerin bir Belediye Başkanından neler isteyeceğini iyi tahmin edebiliyorum. Gençlerimizin tüm isteklerine cevap verebilecek ve Şanlıurfa'mızın en büyük Yaşam Alanı projesi olan Yaşam Parkı projesini hayata geçiriyoruz. Ocak 2016'da ihalesini yaptık. Şu anda yüklenici firma bölgede çalışmalarını tüm hızıyla sürdürüyor. Yaşam Parkı alanımız 110 dönüm üzerine kurulacak. Şanlıurfa'mıza, Karaköprü'müze yeni bir vizyon getirecek olan yaşam parkı projemizde; Yüzme havuzu, futbol, basketbol, voleybol badmington, tenis, golf, okçuluk, daert, dağ kızıağı sahaları, koşu, bisiklet ve paten parkurları, at

biniciliği, ve kaykay pisti, fitness ve çocuk oyun alanları, kapalı spor salonu, bilim merkezi, biyolojik göl, şelaleler, süs havuzları, kuru havuz, restaurant ve kafeler, amfi tiyatro alanı, konser alanları, yazlık sinema alanı, piknik alanları, seyir terasları ve otopark gibi bir çok yaşam alanı bulunuyor. Dev projemizi 2019 yılında Şanlıurfa'mızın hizmetine sunulacağız.







Bunun yanında Şanlıurfa'mızın en büyük Kültür Sarayı projesini hayata geçirdik. 9.000 m<sup>2</sup> kapalı alana sahip Kültür sarayımızda çalışmalar şuanda %50 seviyelerinde... Kültür Sarayı projesinde; "1300 m<sup>2</sup> düğün salonu, 385 m<sup>2</sup> çok amaçlı salon, 200 m<sup>2</sup> sergi salonu, 600 m<sup>2</sup> yemek salonu, 200 m<sup>2</sup> VİP yemek salonu, prova salonları, seminer salonu, 470 kişilik konferans salonu, 480 m<sup>2</sup> fuaye alanı, 200 m<sup>2</sup> meclis salonu, idari ve sanatçı hazırlık odaları, kapalı ve açık otopark alanları, atölyeler" bulunuyor.

Biz Karaköprü Belediyesi olarak sadece merkezde yaşayan gençlerimiz için değil kırsal 'da yaşayan gençlerimizi de düşünüyoruz. Kırsal mahallede yaşayan gençlerimizin de spor yapmasını istedik. Bu anlamda toplu taşımali eğitimin yapıldığı tüm kırsal mahallelerimize sentetik çim saha projesini hayata geçirdik. Şuana kadar 8 kırsal mahallemizi sentetik çim sahaya kavuşturduk.

Biz ekip olarak ilçemizi seviyoruz. Karaköprü'müzü daha yaşanılabilir bir hale getirmek için neler yapabiliriz bunun derdindeyiz.

**Kadınların aktif hayata katılımlarıyla ilgili projeleriniz var mı?**

**Metin Baydilli:** Karaköprü Belediyemize bağlı Kültür Merkezimizde kadınlarımızı üretkenliğe teşvik etmek için kurslar açıyoruz. Kadınlarımız burada usta öğretmenlerimiz tarafından aldıkları eğitimle hem meslek öğreniyorlar hem de aile bütçelerine katkı sunuyorlar. Biz Karaköprü Belediyesi olarak kadınlarımıza her zaman pozitif ayrımcılık sunduk.

**Karaköprü' de çok sayıda okul var. Okul öğrencilerine yönelik belediye olarak düşünceleriniz ve faaliyetleriniz var mı?**

**Metin Baydilli:** Karaköprü ilçemiz eğitim kampüsü görevini görüyor. Özel ve devlet okulların büyük bir bölümü ilçemizde bulunuyor. Bizde Karaköprü Belediye olarak öğrencilerimize; spor kompleksleri, okuma salonları, kütüphane ve semt sahaları yapıyoruz.

**Sosyal ve kültürel gelişim için neler düşünüyorsunuz Karaköprü' de?**

**Metin Baydilli:** Karaköprü'müz için vizyonel projelerimizin olduğunu söylemiştim. Sosyal ve Kültürel anlamda zaten Karaköprü'müze 110 dönüm üzerine devasa bir Yaşam Parkı kazandırıyoruz. İçerinde birçok aktivitenin ve kültürel etkinliğin yapılabileceği sosyal donatılar mevcut. Bunun yanında Kültür Sarayı kazandırıyoruz. Kültür Sarayımızda da bir çok sosyal donatı bulunuyor. Şanlıurfa'mızda bir ilk olan Çocuk Sokağı Projesini hayata geçirdik. Çocuklarımızın rahatça sokakta



oyunlar oynaması için bir sokağımızı trafiğe kapatarak çocuk sokağı olarak dizayn ettik. Zaten her yıl geleneksel olarak uçurtma şenliğimizi düzenliyoruz. Sosyal ve kültürel anlamda Sanat Sokağı projemiz çalışma aşamasında yerine belirledik. En kısa sürede plana işleyip ilçemize bir Sanat Sokağı kazandıracamız.

**Karaköprü büyük bir ilçe ve ciddi bir nüfusu var. İlçeden merkeze tramvay vb. ulaşım araçları düşünüyor musunuz?**

**Metin Baydilli:** Karaköprü Belediyesi olarak ulaşım

konusu tamamen Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Ulaşım Daire Başkanlığının elindeki bir durum... Tramvay konusunda da Büyükşehir Belediyemizle görüşürüz. Bir proje hazırlarız. İlgili Daire Başkanlığına sunarız. Tabi en başta ta da dediğim gibi ulaşım konusu bizde değil...

**Belediye çalışanlarına hizmet içi eğitim veriyor musunuz?**

**Metin Baydilli:** Birim müdürlerimle her hafta ben toplantı gerçekleştiririm. Her ayda benim de katılım gösterdiğim aylık personel toplantımızı yapıyoruz. Bunun yanında kurum içi hizmet

eğitimlerimiz periyodik bir şekilde devam ediyor.

**Yeni bir hükümet kuruldu ve bu hükümetle ülkenin gidişatı hakkında ne düşünüyorsunuz?**

**Metin Baydilli:** Öncelikle Sayın Binali Yıldırım'ın Başbakanlığında kurulun 65. Hükümetimizin ülkemize hayırlı olacağına inancım tamdır. AK Parti'miz göreve geldiği 2002 yılından sonra Türkiye'mizde büyük bir gelişme yaşandı. Türkiye'miz hem kalkınma hem de ekonomik anlamda şaha kalktı diyebilirim. Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan ve Başbakanımız Sayın Binali



Yıldırım'ın önderliğinde 2023 hedefleri doğrultusunda olan bir Türkiye, büyümeye devam edecektir. Zaten partimizin misyonunda her zaman refah ve mutluluğun artırılması ön planda tutulmuştur.

#### Savaşın şehrimize ve ilçemize etkileri neler oldu?

**Metin Baydilli:** Yanı başımızda komşumuz olan Suriye'de 4 yıla aşkındır devam eden bir savaş var. Bu savaş hepimizin yüreğini dağlıyor. Bu savaşla birlikte ülkelerinden kaçan binlerce Suriyeli Muhacir kardeşimiz bizlere sığındı. Biz Ensarlığımızı göstererek onlara kapımızı açtık. Suriye'de yaşanan savaşın tabii ki de küçüğe olsa şehrimize etkisi oldu. Şu anda şehrimizde 600 bine yakın Suriyeli kardeşimiz kalıyor. Ama unutmamalym ki; Peygamber efendimizin bir hadisinde. "Komşusu aç iken tok yatan bizden değildir" demiştir. Bu düşünceyle Biz ensarlığımızı göstererek bize sığınan kardeşlerimizle ekmeğimizi paylaştık.

Gençlerimizin tüm isteklerine cevap verebilecek ve Şanlıurfa'mızın en büyük Yaşam Alanı Projesi olan Yaşam Parkı Projesini hayata geçiriyoruz. Yaşam Parkı alanımız 110 dönüm üzerine kurulacak. Şanlıurfa'mıza, Karaköprü'müze yeni bir vizyon getirecek olan Yaşam Parkı Projemizde; yüzme havuzu, futbol, basketbol, voleybol badmington, tenis, golf, okçuluk, daert, dağ kızıağı sahaları, koşu, bisiklet ve paten parkurları, at biniciliği, ve kayak pisti, fitness ve çocuk oyun alanları, kapalı spor salonu, bilim merkezi, biyolojik göl, şelaleler, sus havuzları, kuru havuz, restaurant ve kafeler, amfi tiyatro alanı, konser alanları, yazlık sinema alanı, piknik alanları, seyir terasları ve otopark gibi bir çok yaşam alanı bulunuyor.



# ŞEHİR ETKİNLİKLERİNDEN DÜNDEN BUGÜNE NOTLAR

## SADAKA TAŞI

Osmanlıda, derdini anlatamayan fakirler ihtiyacı olduğunda gecenin geç saatlerinde Sadaka Taşı'nın yanına para almaya gelirlermiş. Parayı aldıktan sonra kendi gibi ihtiyacı olanları düşünme terbiyesi ile kalanını bırakırlarmış.

## YAŞAM PARKI'NI ÇOK SEVECEKSİNİZ



110 bin m<sup>2</sup>'lik bir alanda; yüzme havuzu, futbol, basketbol, voleybol, badmington, tenis, golf, okçuluk, dart, dağ kızıağı sahaları, koşu, bisiklet ve paten parkurları, at biniciliği ve kayak pisti, fitness ve çocuk oyun alanları, kapalı spor alanı, bilim merkezi, biyolojik göl, şelaleler, süs havuzları, kuru havuz, restaurant ve kafeler, amfi tiyatro alanı, konser alanları, yazlık sinema alanı, piknik alanları, seyir terasları ve otopark yapılacaktır.

## KARAKÖPRÜ'DE ÇOCUK SOKAĞI

"Haydi Çocuklar Sokağa" sloganı ile unutulmaya yüz tutmuş sokak oyunlarımızı çocuklarımızla birlikte oynuyoruz.

## İKRAM ÇEŞMESİ



## ORMANDA ÇEVRE BİLİNCİ ETKİNLİĞİ

Çevre bilincini aşlamak için çocuklarımızla birlikte çöp topladık.



## KARAKÖPRÜ BELEDİYESİ'NDEN FARKINDALIK PROJESİ

"Kitap Kumbarası"nda biriken kitaplar ilçeye bağlı kırsal mahallelere gönderilecektir.







Her Cuma İkram Çeşmesinden vatandaşlarımıza, yaz aylarında soğuk, kış aylarında sıcak ikram.



## KARAKÖPRÜ'DE ASKIDA GİYSİ

Karaköprü Belediyesi tarafından "İhtiyacın Varsa Al, İhtiyacın Yoksa As" kampanyası başlatıldı. Kampanya ile ihtiyacı olanlar bu kıyafetlerden kendilerine uygun olanı alabilecekler.



## KARAKÖPRÜ'DE NAR BAHÇESİ

Karaköprü'yü yeniden nar bahçeleriyle donatmak için 30 dönüme nar fidanı dikildi



## GELECEĞİMİZİ ÇÖPE ATMAYALIM

Geri dönüşüm; çevremize, doğaya, ülke ekonomisine ve de kendimize karşı olan sorumluluğumuzun bir göstergesidir.



Uçurtma Şenliği

“EĞER ÇOCUKLAR  
GÜLERSE  
ŞEHİR GÜLER”



KARAKÖPRÜ KÜLTÜR SARAYI

Kültür Sarayımızda 9.000 m<sup>2</sup> kapalı alanın içerisinde; düğün salonu, seminer salonu, fuaye alanı, meclis salonu, kapalı ve açık otopark ile atölyeler ve bir çok sosyal donatılar bulunuyor.

## HAYRAT KÜLTÜRÜ ve DUYGUSU

İslâm dünyasının her yanında bulunan mescid ve camiler, mektep ve medreseler, imaretler, tekke, hankah ve zâviyeler, kütüphaneler, misafirhaneler, hastahaneler, çeşmeler ve sebiller, hamamlar, makbereler, yollar ve köprüler, kervansaraylar vb. eserler sundukları hizmetler, hayrat kültürünün tezahürleridir.

Ecdadımız Hayrat Sistemi ile fakir aile kızlarının evlilik çeyizlerini satın almak, esirleri hürriyete kavuşturmak, seyyahlara yiyecek ve giyecek temin etmek, ülkelerine dönebilmelerini sağlamak, sokakları düzenlemek, kaldırımları yapmak gibi faaliyetleri yapmışlardır.

Hayrat duygusu, hayrat düşüncesi ve eylemi İslam medeniyetinin mayasını oluşturur.

Herkes gücü yettiğinde iyilik yapma anlayışına dayanan bir yardımlaşma felsefesidir.

Hayrat duygusuyla garip gurebanın korunması, doyurulması ve gözetilmesi amaçlanmıştır.

Sadece insanları değil her canlıyı koruyan hayrat ruhu kuşlar için de “kuş sarayı” denilen köşkler yaptırmıştır.

Prof. Dr. Abdullah Ekinci

Hayrat Sistemi ile İslâm şehirlerinin görünüm, estetik ve işlevselliği derinlik kazanmıştır.







## ALİ DEDE HAYRATI



Hayrat kültürü, iyiliği tavsiye  
kötülükten alıkoyma çabasıdır.



Her insan bütün insanlığın  
meselelerini kendi meselesi gibi  
hissetmeli, bunun için gücü  
nisbetinde çalışıp üretmeli ve  
kendi ihtiyacından fazlasını hür  
iradesiyle diğer insanlar için  
harcamalıdır.



Hayrat,  
birey ve toplumsal  
anlamda bir iyileştirme ve  
iyilik hareketidir.



# Mekânsal Dönüşüm

Serkan ŞENEL



---

## Mekânın önceki fonksiyonları ile yeniden yorumlanışında mekânsal adaleti sağlamak, mekânın fitratını korumaktır.

---

**M**ikroskopun icat edildiği günden bu yana bir raptiyenin başı dahi kendine ait bir mekâna sahiptir. Şu çok açık ki coğrafya hayatın önemli bir ögesidir çünkü yaşanmışlıklar ve şekillenmiş gündelik hayat pratikleri coğrafyanın üzerinde gerçekleşmektedir, başka bir yerde değil. Diğer bir deyişle, hayatın draması mekânın üzerinde oynanmaktadır, bu yüzden coğrafya hayattan ayrı bir parça olarak düşünülemez. Öbür yandan, mekân hayatın merkezindedir ve hayatın diğer öğeleriyle sosyal, ekonomik, ideolojik vb. yönlerden ikili ilişkilere sahiptir. Ancak, 1970'li yıllara kadar, coğrafya bu şekilde algılanmıyordu. Sosyal ilişkiler mekândan bağımsız olarak yorumlanmaktaydı. Bu çalışmada, mekânın önemi ve onun yeniden doğan rolü üzerine değerlendirilmelerde bulunulacaktır. Bunu yaparken çeşitli sorular bize yardımcı olacaktır. Örneğin, mekânın evvelki fonksiyonları nelerdi ve onun yeniden yorumlanışında Edward Soja, H. Lefebvre ve David Harvey'in görüşlerinin yeri nedir? Özellikle Soja'nın eseri olan "Seeking Spatial Justice" (Mekânsal Adaleti Arama) adlı kitap bu çalışmanın faydalandığı temel eser olacaktır. Bu kitapta, "adalet" terimiyle Edward Soja bizlere yeni ufuklar açmaya çalışıyor ve bunu yaparken mekân ve adalet terimlerini birlikte inceliyor, böylece O, mekânı sosyal olarak inşa edilme süreçleri üzerinden incelemeye çalışılıyor diyebiliriz.



Batı Üniversitelerinde Coğrafya bölümlerinin yoğun bir şekilde kuruluş tarihlerine baktığımızda 1870 ve 1920'li yıllar arasında olduğu gözümüze çarpmaktadır. Bu yıllarda, Coğrafya bilimine olan ilginin arttığından söz etmek doğru olacaktır. Geçmiş zamanlara dönüp baktığımızda, şu bir gerçek ki insanlar ulaşım ve iletişim bakımından birtakım coğrafik bariyerlerle karşı karşıyaydılar. Bu bağlamda İbn Haldun'un ünlü bir sözü vardır ve der ki: "Coğrafya insanın kaderidir." İbn Haldun'un bu sözü geçmiş zamanlar için düşünüldüğünde manasını bulmakla beraber, aynı söz bugünün dünyasında doğruluk payını büyük oranda yitirmektedir. Şöyle ki birtakım teknolojik gelişmeler yaşanmaya başlandı ve bunlar telgraf ve tren gibi ulaşım ve iletişim araçlarını meydana getirdi ki bu sayede insanlar kendilerinin kaderi olarak tanımlanan coğrafya ile mücadele edebilecek konuma geldi

Böylece devam eden teknolojik gelişmeler sayesinde insanların gözünde coğrafya yavaş yavaş

bir kısıtlama alanı olmaktan çıkıp aşılabilir bir hal pozisyonu aldı. Yazımızın başında da ifade ettiğimiz üzere mekân 1970'li yıllara kadar çok fazla öne çıkmadı. Bunu söylerken Soja'nın şu tespiti bizi haklı çıkartmaktadır: "20.yy'a kadar sadece kısa bir makale dışında ne bir küçük kitapçık ne de bir kitap mekânı özel bir başlıkla konu alacak kelimelerle karşımıza çıkmamaktadır." O'nun bu söyleminden hareketle mekân hususunda 1970'lere kadar bir sessizlik söz konusudur. Bunun bir nedeni de şu olabilir, genellikle geçmişin olaylarına bakıldığında meydana gelen olaylar mekânsal bir bakış açısından ziyade tarihi, politik ve sosyal yönleri itibariyle ele alınıp incelenmiş ve yorumlanmıştır denilebilir. Yine Soja'nın söyleminden hareketle şu söylenebilir ki 1920 ve 1970 arasında başta iki büyük dünya savaşı olmak üzere birçok siyasi olay yaşandı ve bu olaylar dünya çapında olmaları nedeniyle dünya üzerinde birden çok etkileri oldu, ancak coğrafyadan ayrı düşünülemeden bu etkiler literatürde bekleneni veremedi. Daha açık söylemek gerekirse coğrafya-ekonomi, coğrafya-sosyal hayat ve coğrafya-politika üzerine

yazılmış ve gündemi mekân olan çalışmalara 1970'li yıllara dek pek rastlamak mümkün gözükmemektedir. Oysaki özellikle bu tür büyük olaylara coğrafyayı dâhil etmeden yorumlamak pek anlamlı gözükmemektedir. Bu bağlamda Edward Said şunları söylemektedir: "Hiçbirimiz coğrafyanın ötesinde değiliz ve hiçbirimiz coğrafyaya karşı mücadele etmekten de tamamen bağımsız değiliz." Tüm bunlar düşünüldüğünde mekân ve ona atfedilen önem tekrardan incelenmeliydi ve bu çaba 1970'li yıllarda yapılmaya başlandı. Bu yıllarda, tıpkı mekânın yorumunda olduğu gibi kültür, biyografi ve imparatorlukların yeniden yorumlanması gibi birden çok yeniden dönüşlere yani yeni yorumlanışlara rastlamaktayız. Bunun nedenine bakmak gerekirse tarihsel anlayıştaki 1950'li ve 1960'lı yıllarda edinilen yeni metot ve yöntemlerin geçmişin olaylarını yorumlamada tarih bilimine kazandırmış olduğu değişimlerdir denilebilir. Bu yapı çözüm veya sökülme sürecinin sonucunda, olayların geçmişte olduğundan farklı bir yöntemle yorumlanışına tarih çalışmalarında şahitlik etmek mümkün olmuştur. Buradaki amaç geçmişin





olaylarını içerik, yeni yaklaşımlar ve metotlar bakımından tekrar ele almaktır. Bu şekilde tarihçiler olayların sorun-salını bulup onu işleme fırsatı elde ederek nakilci tarihçilikten farklı bir anlayışa doğru yönelmişlerdir.

Mekânın yeniden ele alınıp yorumlanması da bu yeniden yorumlamalar sürecinde ele alınmaktadır ve diğer bazı sosyal bilimciler ile tarihçiler tarafından ilgi görmektedir. Ancak, mekânın yeniden yorumuna geçmeden evvel, mekânın terim manasını ve edindiği farklı anlamlardan bahsetmek biraz faydalı olacaktır. Batı dünyasına baktığımızda mekân bir konteynıra benzetilmekte ve bir kap gibi algılanmaktadır. Bu kontekstte yer kavramı durağan ve değişmez bir yapı olarak tanımlanmıştır. Bu perspektifi Newton'un, Galileo'nun ve Descartes'in çalışmalarında görmek mümkündür. Onlar, mekânı üç boyutlu yüksekliği, genişliği ve derinliği olan bir konteynır gibi ele aldılar. Bu konteynır kabın tüm yaşamışlıklarını içinde biriktirdiğini ifade ettiler. Bu açıdan bakıldığında hayat ve mekân arasında karşılıklı olan bir ilişki görmek mümkün gözükmemektedir. Şöyle ki bu şekliyle düşünülen mekân kavramı sadece olayların bir depolanma merkezi olarak tanımlanmaktadır. Ancak, diğer bir mekân yorumu olan göreceli açıdan mekâna baktığımızda şunu görmekteyiz ki nesnelere ve yer arasında bir bağlantı vardır. Bu görüş nesnelere mekâna olan uzaklığı ve yakınlığıyla alakadardır. Burada esas olarak vurgulanan yakınlığın veya uzaklığın hissedilebilirliği ve göreceliğidir. Örneğin, bir odada arkadaşlarıyla oturan bir kişi telefonla bir başkasıyla iletişim halindeyken birlikte oturduğu arkadaşına kıyasla telefondaki konuştuğu kişiye kendini mekânsal olarak daha yakın hissedebilir. Bu bağlamda denilebilir ki yakınlık nereden bakıldığına göre değişen bir kavramdır. İlhan Kaya'ya göre son zamanlarda mekân üzerine yapılan tartışmalar



şu şekilde kategorize edilebilir: insani, kantitatif, yapısal ve Marksist yaklaşımlar. Bunlara kısaca değindikten sonra tekrar ana konumuz olan Soja'nın kitabına odaklanacağız. Humanistik olan mekân anlayışı mekânın sadece matematik, uzaklık ve yakınlık olarak yorumlanması yönüyle nicel olan anlayışa karşıdır. İnsani mekân yorumunda öne çıkan daha çok insanlar ve yer arasındaki ilişkilerdir. O halde denilebilir ki nicel anlayış Pozitivizme yakınken insani olan perspektif mekânın ruhuna eğilmektedir. Mekânın insani olan yorumu onun ölçülebilirliği veya hesaplanabilirliği ile ilgilenmez. Yapısalcı anlayış ise sosyal ilişkileri zamanı durdurarak mekân üzerinde yorumlar. Onun amacı mekânın üzerinde zamanı durdurarak sosyal ilişkileri yorumlamaktır. Ancak, Yapısalcı belirli bir süre sonra farkına vardılar ki zamanı durdurarak sosyal ilişkileri yorumlamak mümkün olmamakta çünkü zaman sürekli ilerleyen bir mekanizmadır. Böylece onlar da zaman ve mekânı birlikte değerlendirmeye başlamışlardır. Son olarak Marksist yaklaşıma baktığımızda ise şu meselelere odaklanıldığını görürüz: mekân-güç, mekân-ideoloji ve mekân-kimlikler. Marksistlerin sorunlarında ekonomideki sistemin kapitalist oluşu vurgulanarak bu kapitalistliğin mekân ile olan net bağlantıları ortaya konulmaya çalışılmıştır.



Örneğin, fabrikalar veya şirketler gerekli iş gücünü ve materyali buldukları yerlerde kurulmaktadır. Bu yüzden, onların çalışmasının ana hatları bu ikisi arasındaki bağlantıya odaklanır. Marksistlerin mekân yorumunda, şüphesiz Lefebvre'nin görüşü önemli bir yere sahiptir. Bu sebeple O'nun mekân hakkındaki görüşüne kısaca değinmeden geçmek olmaz. Lefebvre'ye göre mekân henüz tam olarak anlaşılmalıdır. Mekânı anlamak için onu hak ettiği şekilde doğru bir şekilde açıklamak gerekmektedir. O, iki tür mekân algısına odaklanır. Birincisi, gerçek mekân algısıdır ki bu binaları, sokakları veya mimari öğeleri kapsamaktadır. Bu bağlamda mekânların materyal elementleri ön plana çıkarken ikinci algıda yerin zihinde oluşan algısı üzerine odaklanılır. İlk olarak insanlar mekânları gözlemliyor ve daha sonra beyinlerinde o mekânı zihinsel olarak işaretliyorlar. Sonuç olarak, Lefebvre'ye göre bu soyut ve somut olan birleşmeden mekânın resmi insan zihninde tam oturmaz. İnsanların bir mekân hakkındaki algıları ve o yerdeki davranışları birbirinden farklıdır. Örneğin, insanlar evlerinde farklı, sokakta farklı ve iş yerlerinde farklı

davranışlar sergilemektedirler. Bu örnekler elbette arttırılabilir ama bizim esas gayemiz burada mekânlar ve insanlar arasındaki karşılıklı etkileşimin varlığıdır. Elbette insanlar arası ilişkileri mekâna indirgeyerek tamamen mekân odaklı bir yaklaşım sergilemek doğru değildir, ancak ne var ki bu tür ilişkileri yorumlarken de onu göz ardı etmek söz konusu olmamalıdır.

1970'li yıllara gelindiğinde mekân sosyal açıdan inşa edilmiş bir yer anlayışı görmekteyiz. Bu yıllara kadar coğrafyacılar daha çok yeryüzü şekilleriyle ve onların oluşturmuş olduğu kısıtlamalarla vs. ilgilenmişlerdir. Bu açıdan kavramları dönemlerine göre ele almak yerinde olacaktır. Günümüzde teknolojik imkânlarla coğrafyanın birçok engeli aşılmış olsa da hâlâ bu bariyerlerin bir kısmı devam etmektedir ama insanlar artık coğrafyanın bu kısıtlamalarından ziyade onun sosyolojik, politik ve ekonomik açıdan etkileriyle ilgilenmeye başlamışlardır. Soja'nın çalışması bu bağlamda örnek teşkil edecek bir çalışmadır. O'nun çalışmasında sosyo-mekânsal, mekânın adaleti ve



adaletsizliği, kentleşme ve küreselleşme gibi farklı kavramlara tanıklık etmek mümkündür. Bu kavramlar yardımıyla mekânsal dönüşümü irdeleyebiliriz. Soja'ya göre "mekânsal analizin bu kadar öne çıkmasının sebebi kentleşme ve kentleşmenin getirmiş olduğu bölgesel ekonomik habitatların sosyal gelişmelerin ana dinamosu olduğudur." İkinci Dünya Savaşı sonrası yıkılan birçok şehirde savaş bittikten sonra şehirlerin yeniden inşası süreci söz konusu olmuştur. Yeniden inşa edilen bu şehirlerin birçoğu kapitalist düzene göre inşa edilmiş ve şehirlerde çeşitli cazibe merkezleri oluşmuştur. Bugün şehirler iş gücünün ve materyallerin bir arada toplandığı yerler olmuştur. Mesela İstanbul'u ele aldığımız zaman bugün şehrin iş gücünü oluşturan birçok insan farklı yerlerden göç ederek gelip bu şehre yerleşmişlerdir. Bu şehrin sahip olduğu ekonomik habitatların insanlara sunmuş olduğu ekonomik fırsatlar sebebiyle daha iyi bir yaşam için insanlar bu tür metropolit şehirlere göç etmişlerdir. Bu bağlamda Edward Soja mekânların adaleti hususuna dikkatimizi çekmektedir. David Harvey'in analizlerine baktığımızda kentsel sistemde gelirin dağılımına baktığımızda bu bölgeden bölgeye farklılık arz etmektedir. Bu eşitsizliğin ortadan kalkması için bölgesel olarak eşit yatırımlar gündeme gelebilir, ancak şu unutulmamalıdır ki özel konumu itibarıyla İstanbul gibi



şehirlere yapılan yatırımlar diğerlerine kıyasla daha fazla olabilir. Yine bu noktada da aslında mekânın, yerin önemini açıkça görmekteyiz. Her bir mekânın kendine ait özelliklerinin olduğu göz ardı edilmemelidir. Soja bazı şehirlerin politik açıdan şekillendirildiklerini ilave ediyor. Örnek vermek gerekirse bazı şehirlerin milletvekillerinin daha çok olduğu ve buna bağlı olarak o şehirlere yatırımın daha çok yapıldığına vurgu yapıyor. Böyle olduğunda adaletsiz yatırımların söz konusu olduğunu bize iletiyor. Bunlara örnek vermek gerektiğinde ulaşım ve alt yapı eşitsizliği göze çarpmaktadır. Halkı yoksul olan bölgeler bu tür imkânlardan yoksun veya asgari düzeyde faydalanmaktayken halkı zengin olan bölgelerin insanı bu fırsatlardan daha çok faydalanmaktadır. Tabi bu aynı zamanda sosyolojik bir durumu da beraberinde getirmektedir. Şöyle ki kırsalda veya izole edilmiş bölgelerde bu tür

faaliyetlerden mahrum kalan insanlar bir hak arama çabasına başlamışlar ve bu da demokrasi açısından olumlu bir adım olmuştur. Bunu somutlaştırma adına Soja bize Los Angeles örneğini verir ve orada metro sistemlerinin, otobüs duraklarının ve alt yapıların daha organize bir halde olduğunu söyler. Her bölgenin kendine ait özellikleri olabilir ama belediyelere düşen görev fırsatları eşit dağıtmak olmalıdır. Bu şekilde her ne kadar eşitsizlik devam etse de bu minimum





seviyede olacaktır. Sonuç olarak mekânın yorumlanması bölgeden bölgeye değişiklik göstermektedir. Açıkça ifade edildiği üzere mekân sosyo-mekânsal perspektiften bakıldığında bir konteynirden ve bir kaptan elbette farklıdır. Bütün yaşanmışlıkları üzerinde barındırır ve onlarla karşılıklı etkileşim halindedir. Örneğin, Urfa'da H.z İbrahim Peygamber makamını ele aldığımızda birçok insan bu yeri ziyaret ediyor ve gerek Balıklı göl'de gerekse onun etrafındaki alanda vakit geçiriyorlar ve orada bulunmaktan hoşnut oluyorlar. Bunun altında yatan esas sebebe baktığımızda bu tür yerlerin insanlar için bir anlamının olduğu ve insanların mekân-insan arasındaki oluşan bu bağa kayıtsız kalamadıkları ortadadır. Bu örnekten de anlaşıldığı üzere insan ve mekân arasında karşılıklı etkileşim hali daima mevcuttur. Lefebvre'ye göre bizim biyografilerimiz sosyal, bireysel ve geçici olduğu kadar aynı zamanda mekânsaldır. Bu bakımdan her ne kadar coğrafya bilimcilerin bir kısmı bir takım ölçmeler, hesaplamalar ve haritalandırmalar yönüyle mekânı bize sunmaya çalışsalar bile onun sosyal yönünü arka plana atamayız.

1980'li yılların sonundan itibaren artık coğrafyacılar sosyal teorinin kültürel çalışmalarda yer almasıyla birlikte mekân ve kimlik arasında bağlantı kurmaya başlamışlardır. Türkiye özeline baktığımız zaman bu mekân ve kimlik arasındaki bağlantı daha çok gün yüzüne çıkar ve şu sorularla somutlaşır: "Türkiye'nin neresindensin, hangi şehir, memleket neresi, köyün neresi" gibi. Böylece insanlar mekânlar, şehirler üzerinden kimlikleri yorumlama eğilimleri gösterirler. Elbette coğrafya, bulunulan iklim her bölgenin insanının yeme içme şeklerinden davranışlarına kadar etki eder. Bu bakımdan David Harvey mekânın sosyal olarak oluşturulmuş bir yapı olduğunu söyler. Harvey'den hareketle şu söylenebilir ki mekân gündelik hayatın içinde

sürekli yeniden üretilen ve aktarılan bir yapıdadır. Bunlardan başka Yunus Uğur'un 17. yy. Osmanlı Edirne'si çalışmasına baktığımızda da mekânsal kimliğin tanımlanışının farklı bir örneğini görürüz. O'nun çalışmasında mahallelerin etnik ve dini açıdan dağılımını görürüz ve bu dağılımda mahalleler arası ilişkiler yer-statü, din-mekân ve iş-mekân-din olarak birbirine bağlanmaktadır. Uğur bazı örnekler vererek bunu anlamımızı sağlar. Örneğin, bazı insanlar sarayın etrafında oturmaktadırlar, ancak onlar kendilerinden uzak bir mahalledeki insanlarla bağlantı halindedirler çünkü aynı etnik kökenden gelen bu insanlar iş, statü veya saraya yakın olma gibi sebeplerden ötürü farklı mahallelerde oturmak durumunda kalmışlardır. Denilebilir ki o gün için bir otobüs hattı konulması söz konusu olsa bu hat mutlaka bu iki bölge arasında gidip gelecektir. Bu örnek açıkça göstermektedir ki mekân aynı zamanda ikametgâh şekillerini de etkilemektedir.

Sonuç olarak birden fazla mekân tanımlı yapmak mümkündür. Mekânının yeniden yorumlanması farklı yorumlara kapı açmakta ve insan ufkunu bu bakımdan genişletmektedir. Şehirlerin özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yeniden şekillenmesi ile bu tür farklı tanımları yapabilmek mümkün olmuştur. Mekânın kritiğini yapmak tarih ve tarih bilimi açısından yeni ufuklar açmıştır. Günümüzde kendisini sürekli yenileyen ve sürekli gelişen şehirlerle karşı karşıyayız. Şehirlerde meydana gelen sosyal süreçleri anlamamız adına mekânın doğru yorumu önem arz etmektedir. Bu bakımdan mekânları özne bölgeleri nesne olarak kabul edersek ve her bir nesnenin ve her bir öznenin kendisine ait özelliklerini göz önünde bulundurursak mekânsal ilişkilerin birbiriyle etkileşimini doğru bir şekilde anlayabiliriz.







#### KAYNAKÇA

Charles W. J. Withers, Place and Spatial Turn in Geography and History, *Journal of the History of Ideas*, Volume 70, Number 4, October 2009.

D. Massey, Power Geometry and a Progressive Sense of Place. In J. Bird (Ed.), *Mapping the Futures : Local Cultures, Global Change*, London: Routledge, 1993.

Edward W. Soja, *Seeking Spatial Justice*, University of Minnesota Press, London 2010.

Edward Said, *Culture and Imperialism*, New York, 1993, p.7

Henry Lefebvre, *The Production of Space*, Cambridge, 1991.

İlhan Kaya, Debates over Space in Geographic Thought, *Journal of Thinking*, Number 4.

Nuri Yavan, Batı Coğrafyası Geleneği Üzerine, İçinde E. Bekaroğlu ve A.R. Özdemir (Bir Disiplinin İç Dünyası: Modern Türk Coğrafyası Üzerine Söyleşiler, ss.17-51, İdil Yayıncılık, İstanbul 2004).

Nigel Thrift, *Space Theory, Culture & Society*: SAGE Publications, London, 2006).

Yunus Uğur, "The Historical Interaction of the City with Its Mahalles: Ottoman Edirne in the Late Seventeenth and Early Eighteenth Centuries, İstanbul, Boğaziçi Univ, Tarih Bölümü, 2014.





# Şehir ve İrfan Kitaplığı



## Giderken Bana Bir Şeyler Söyle” Üzerine Tülay KARATEKİN

“B irgün bir kitap okudum ve bütün hayatım değişti.” Orhan Pamuk’un Yeni Hayat romanına başlarken kullandığı bu cümle tahrip gücü oldukça yüksek bir cümledir. Hemen ne yapıp edip bu kitabı bulup hayatımı değiştirmeliyim telaşesi yaratır insanın zihninde. Pamuk’un hayatını değiştiren, onu sarsan kitap hangisidir bilinmez; ama benim hayatımı bitirdikten sonra bile sarsmaya devam eden bir kitaptan bahsedeceğim şimdi size. Pamuk gibi sizi merakta bırakmıyor, tam da şu anda yazar ve kitap ismi yazılı bir kâğıt tutuşturuyorum işte elinize.

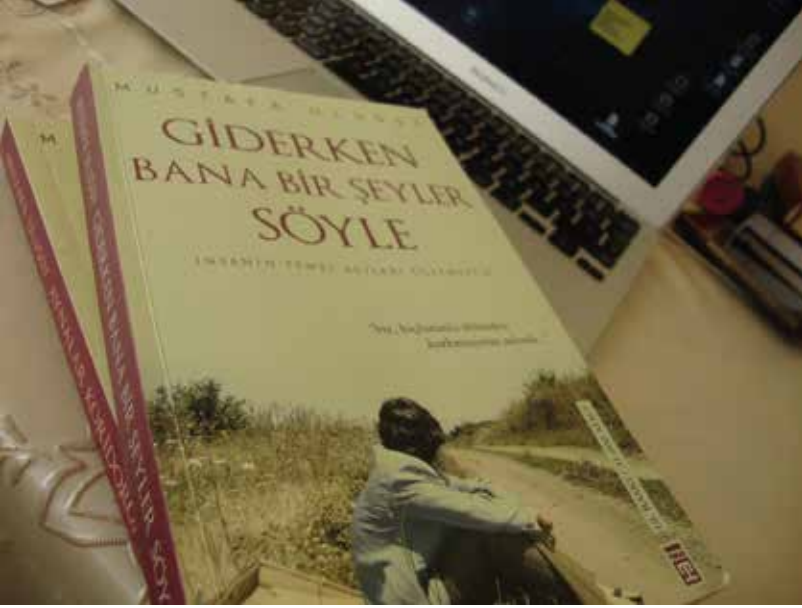
Mustafa Ulusoy/Giderken Bana Bir Şeyler Söyle

Mustafa Ulusoy’un “Giderken Bana Bir Şeyler Söyle” adlı kitabını bir dostun tavsiyesi üzerine aldım. Peki, kimdir Mustafa Ulusoy? Kısaca bahsedelim. Yazar 1965 Sungurlu doğumludur. Temel eğitimini bu şehirde aldıktan sonra lise öğrenimini Ankara’da tamamladı. 1988 yılında İstanbul Üniversitesi Çapa Tıp Fakültesi’nden mezun olarak Psikiyatri uzmanı oldu. 1999 yılından beri de kendi ofisinde terapilerini sürdürmektedir. Temel çalışma alanı Kognitif ve Varoluşçu psikoterapilerdir. Ülke içinde ve dışında bu alanda çeşitli makaleler yazmıştır. Yazar ilk kitabı “Nietzsche ve Babaannem” i 1998 yılında yayımladı. Onu “Ay Terapisi” adlı öykü kitabı takip etti.



Aşk konusunda farklı bir bakış açısıyla adından söz ettiren “İnsanın Temel Acıları Üçlemesi” serisinin ilk romanı olan “Aynalar Koridorunda Aşk” a imza attı. 2006 yılında “Yakınlık” isimli deneme kitabını, 2008 yılında ise birazdan bahsini edeceğim serinin ikinci kitabı olan “Giderken Bana Bir Şeyler Söyle” romanını yayımladı. “Dünyanın Üç Yüzü” de yazarın 2011’de deneme türünde yayımlanan kitabıdır.

Kısaca yazarın biyografisini ele aldığımızı göre romana geçebiliriz artık. Kitabın adını ilk kez duyanlar, benim gibi, bir aşk romanı olduğunu düşünebilirler. Bu noktada okurlara naçizane küçük bir tavsiyem olacak. Bu kitabı okumadan önce serinin ilk kitabı olan “Aynalar Koridorunda Aşk” ı okumaları. Çünkü bu iki kitap kahramanları itibariyle de birbirine sıkı sıkıya bağlı. Serinin bu ilk eserinde yazar, adeta bir doktor titizliğiyle aşkı masaya yatırır. İkinci kitap olan “Giderken Bana Bir



Şeyler Söyle” de ise ayrılık ve ölüm kavramlarını çözümlüyor.

Eser çağımız insanının, söz birliği etmişçesine konuşmaktan kaçındığı ölüm gerçeğini irdeliyor. Kanayan bir yaraya parmak basmakla yetinmiyor, adeta onu kurcalıyor.

“Ölümü düşünmeye başlamak, dilimizin sürekli dolgusu düşmüş bir dişe takılmasına benzer. Diliniz bir takıldı mı asla bırakmazsınız. Zevkli olduğundan değil, aklınıza takılıp kaldığından ve hiç çıkmadığından”

“Ölümü çözümlenemeyenler onu yok saymak, bilinçlerinden fırlatıp atmak için akla hayale gelmedik çarelere başvururlar.”

Roman kahramanlarına birer renk ismi vermiştir yazar. Romanı adeta rengarenk bir çiçek bahçesine çevirmiştir. Dr. Mavi, Kırmızı, Beyaz, Eflatun, Gri, Haki, Turuncu... Romanın ana kahramanı olan Dr. Mavi, terapiye gelen hastalarının acılarını, sorunlarını dinler ve onlara yaratıcı çözümler sunarak yardımcı olmaya çalışır.

Bunları okurken siz de hemen hemen aynı sorunlarla boğuştuğunuzu, hayatın anlamını bulmak için acı çektiğinizi fark edersiniz. Her kahramanda kendinizden bir parça bulursunuz adeta. Kırmızı'nın aşk acısında, Turuncu'nun kaybettiği abisi ve oğlu sonucunda gömüldüğü ölüm korkusunda, Kahverengi'nin hayata dair kaygılarında hepimizden bir şeyler olduğunu gülümseyerek hissedersiniz.

Hayatınızdan bir kesit bulursunuz ve kitabı tam da bu noktada sahiplenirsiniz; çünkü benim, sizin, onun, hepimizin yani modern insanın acıları vardır satırlarda.

Sorular “teslimiyet ve tevekkül” ışığında teker teker cevaplarını buldukça sizin de içinizde uğuldamakta olan kargaşa yavaş yavaş dağılmaya başlayacaktır. Siz bile bu değişime şaşır kalacaksınız.

Yazarın hem terapist hem de okuyup araştıran bir aydın olduğu düşünülürken kurduğu sağlam cümlelere ve bazen birer cümleye sığdırdığı müthiş tespitlere şaşmamak gerekir.

“İnsan ölünce ölümün içinden geçer.”

“Ayrılrken söylenen sözler, beraberken yaşananların bir özetidir.”

“Yitirmek bu gezegende yaşamanın bedeliydi.”

“İnsan için en uygun ölme zamanı, öldüğü andır.”

Bu cümleler, bu yerinde tespitlerden sadece birkaçı.

“Muhayyile” kavramı ile tanışmaya hazır olun. Aslında hepimizin çok iyi bildiği; fakat farkında olmadığı bu mekânı ve günümüzün çoğunu burada geçirdiğimizi de bu kitaptan öğrendim. Bakın ne diyor yazar:

“Muhayyile, insanın dış dünyadan kopup dalıp dalıp gittiği yer. İnsanın yaşadığı andan sıyrılıp, geçmişe ve geleceğe sığındığı biricik yeridir orası.”

Biz insanların bu şekilde yaşadığı anı katlettiğini ve zamanımızın da çoğunu burada geçirdiğimizi fark ediyorsunuz şaşkınlıkla.

“Narsist benlik” yazarın sıkça değindiği kavramlardan birisi. Modern bilimde “ego” halk arasında bilinen adıyla da “nefis” olan bu olguyu daha yakından tanımanıza imkan sağlayacak bu kitap. Okudukça narsist benliğinizle yüzleşecek, onu fark edecek ve onu dizginlemenin ipuçlarını yakalayacaksınız.

“Ölüm Gerçeği” ise romanın esas temasını oluşturuyor. Ölümü hem bu kadar sevimli ve yaşanabilir, hem de bu kadar gerçekçi anlatan bir kitap daha okumadığıma eminim.



## ŒEHİR VE KASVET

Œehir sessiz ve mahcup  
Kasvet çökmüş üstüne  
Œanından utanmış

Dönmüş maziye bakmış  
İbrahimi dava varmış  
Nemrudun karşısında hakmış  
Eyyubun sabrını hatırlamış

Oturup bir köşede ağlamış  
Emanete sahip çıkamamış  
Ellerinde şehitler  
Mazisinden utanmış

Œehir sessiz ve mahcup  
Kasvet çökmüş üstüne  
Œanından utanmış

Okan TÜRKMEN



# Aşkın Dilimde Bir Nağme...

Songül KORKMAZ

Y

ağmurlu bir sarı sonbaharda daha kalemimi elime almış olmanın verdiği dinginlikle yazacağım yazının geç kalmışlığını düşünüyorum. Bu hatırıma geldikçe de içten içe tüm türkülere karşı mahcup oluyorum. Nasıl diyorum bunca güzel türkü yazılmışken ben onlara iki satır yazı yazmam. Ve başlıyorum dilimde mırıldandıklarımın kalbime zuhur edişini kalemime dökmeye. Ne yazsam da işin ucundan tutsam diye düşünürken Mihriban bana yardımcı oluyor. Aşkın en büyük timsali saydığım bu türküyü dinlerken şimdi olduğu gibi tüm kadınlık duygularıyla fesatlanıyorum. Mihriban'ın türküye eş olmuş adını, belki de hiçbir zaman karşılaşamayacağım aşkını kıskanıyorum.

Hep taze tuttuğum bu yürek fesatlanmalarım türkü üzerine uzun uzun düşünmemi ve her satırda yeni bir aşkın hikayesine kapı açmamı sağlıyor. Farklı hislenmelerle kafamda yazdığım hikayelerimin hepsinde de sarı saçlı Mihriban'ı Karakoç'a bağışlıyor ve kavuşturuyorum onları. Hem ayrılıktan zor belleme ölümü diyen üstadta bu ayrılığı yaşatmak da bana yakışmaz. Kavuşsunlar diyorum, türkülerde yaşayan aşk gerçek olsun.

Yar deyince kalem elden düşüyor dese de Üstad en güzel şekilde kaleme almış ya aşkını; onu da yaşasa yüzüne söylemek isterdim.

Anadolu'nun her köşesinde ayrı bir hikayesi olan türkülerden sadece biridir Mihriban. Nice aşklar, ayrılıklar, gurbet sancıları, ölüm acıları hepsi de dillerde nağme olmuş. Bazen güldürüyor bu türküler bizi, bazen de oturtup bir camın kenarına uzun uzun düşündürüyor. Ama şu bir gerçek ki kimse artık türkü dinlemiyor. Otobüste rezil olmak için -yaşıtlarından farklı olmaya korkan- kısık sesle dinleyen gençler, dinleyenleri "kroluk"la yargılayanlar, türküleri anlamayıp ucuz şarkılarda binbir mana bulanlar... Bunların hepsi de açık bir müze olan Anadolu'nun bağrında vuku bulmuş türkülerimizi unutturuyor. Belki de Mihriban en şanslı ki bunlardan en azından yorumlanıyor. Ya sadece kırık bir sazın akordunda duvara asılıp geçmişe gömülenler?



Ben yine Mihriban'ı alayım dilime. Şunu belirtmek istiyorum ki yine de ben ne zaman bu türküyü dinlesem "lambada titreyen alev üşüyor" dedi mi durup şöyle bir bakıyor ve Karakoç'un aşka çizdiği hududu bu mısralarda uzun uzun hissediyorum. O nasıl bir ifadedir ki bana kalem bıraktıyor ve kafamı ellerimin arasını alıp gözlerimi kapatarak sadece bunu düşünüyorum. Gerçekten de alev üşür mü, insan bu kadar çok sever mi? Aşk diyorum bir adamın yüreğini bu kadar titretir mi?

Nasıl bağlanmış ki bülbül gülüne bu mısraları dökmüş aşkının avuçlarına. Ben de koca sevdalı bu adamın mangal yüreğine -belki ferahlar diyecennette kavuşun deyip kendimce kar koyuyorum.

Ben şunu da biliyorum ki bu adam sevdiği bilinmesin, aşkına hanel gelmesin diye türkülerde bile gizlemiş onu. Belki de kimseyle paylaşmak istememiş, bilinmez. Ama tek bildiğim Mihriban adını kendi vermiş. Başka isimle sevdiği yarine ailesinden sonra en güzel adı vermiş.

Demiyorlar mı ki aşk deyince ötesini arama. Ben de bu aşkın hikayesinin peşine düştüm, Üstadı andım da Musa Eroğlu'nu unuttum. Elbette ki onun da adı geçmeli bu şarkının anıldığı yerlerde. Zira bir aşkı yazmak kadar onu yorumlamak, dillere düşürmek, sorumluluğunu almak da eminim hiç de kolay değildir.

Ben hala yazılacak, hatta yazılması gereken nice mısra olduğunu bilsem de belki de kendi içinde başka yaşatan vardır Mihriban'ı deyip daha fazla kimsenin sınırlarına girmek, belki de yönlendirmek istemiyorum. Çünkü Karakoç'un da deyişle her nesnenin bir bitimi var ama...

şehir kimliği

şehir kimliği

şehir  
kimliği

şehir kimliği

şehir kimliği

şehir kimliği